2001
ژىل
30 - ئۆكتەبر
سېشەنبە
№10
(4146)

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي - سىياسىي گېزىت. 1970 - ژىلى 1 - يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ

مۇشتىرى توپلاش — 2002

ھەممىنىڭ ئورتاق ئىشى

يېقىندا ئالمۇتا شەھىرى دروۋژبا مەھەللىسىدىكى «مۇزەممىل» مەسچىتىدە 2002 - ژىلغا «يېڭى ھايات»، «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتلىرىغا مۇشتىرى توپلاش ئىشىنى ئۇيۇشتۇرۇش مەسىلىسىگە بېغىشلانغان گېزىتلىرىمىز ئاكتىۋىستلىرىنىڭ ژىغىنى بولۇپ ئۆتتى. ژىغىندا سۆزگە چىققان دروۋژبا «مۇزەممىل» مەسچىتىنىڭ ئىمامى ئابباس قارى ھاجىم، ئاۋېزوۋ ناھىيەلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى زاماندىن راخمانوۋ «يېڭى ھايات»، «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتلىرىنىڭ ھازىرقى ھاياتىمىزدا ئويناۋاتقان رولى ھەققىدە تەپسىلىي توختىلىپ ئۆتتى.

ئابباس قارى ھاجىم «يېڭى ھايات» گېزىتى ھەققىدە ئالاھىدە توختىلىپ، قېدىمىي ئەجداتلىرىمىز يېزىغىدا نەشر قىلىنىۋاتقان بۇ گېزىت بەتلىرىدە بېرىلىۋاتقان خەلقىمىزنىڭ تارىخى، مەدەنىيىتى ۋە ئەدەبىيات - سەنئىتىنى تونۇشتۇرىدىغان ئايرىم ماقالىلارنىڭ ئالاھىدە ئەھمىيىتىنى، «يېڭى ھايات» گېزىتىنى مەنىۋىي ۋە ماددىي جەھەتتىن قوللاپ - قۇۋۋەتلەش لازىملىغىنى تەكىتلىدى.

دروۋژبا مەھەللىسىدە مۇشتىرى توپلاش ئىشىنى ئۇيۇشتۇرۇش ئۈچۈن گېزىتلىرىمىز ئاكتىۋىستلىرىدىن ھەيئەت قۇرۇلدى. ھەيئەتنىڭ رەئىسى بولۇپ زاماندىن راخمانوۋ، ئورۇنباسارلىرى بولۇپ مەھەممەتجان ھاجىم قادىروۋ ۋە مەھەللە ژىگىت بېشى ئۇراخمەت مالەنوۋ سايلاندى.

ژىغىندا سۆزگە چىققان گېزىتلىرىمىز مۇخلىسلىرى قاسىم ھاجىم مەمەتوۋ، مەھەممەتجان ھاجىم قادىروۋ، ھاسانغوجا ئەخمەدۇللايېۋ، مىرزاخمەت تايىروۋ، ئۇرجاخمەت كاللاشېۋ، ياقۇپ ھاجىم مەھەممەتسوپىيېۋ، ئۈچقۇن باراتوۋ ۋە باشقىلار «يېڭى «ھايات»، «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتلىرىغا 2002 - ژىلغا مۇشتىرى توپلاشقا ئۆزلىرىنىڭ بارلىق كۈچ - قۇۋۋىتىنى سەرىپ قىلىدىغانلىغىنى ئىزھار قىلدى.

يادىكار سابىتي.

«يېڭى ھاياتنىڭ»

«كازپوچتا» ئارقىلىق بىر ژىلغا مۇشتىرى بولۇش باھاسى:
جۇمھۇرىيەت تەۋەسىدە — 451 تەڭگە 80 تىيىن;
ئالمۇتا شەھىرىدە — 439 تەڭگە 32 تىيىن;
«كازپاسپاسوز» ئاگېنتلىقى ئارقىلىق يېزىلغاندا:
جۇمھۇرىيەتنىڭ بارلىق تەۋەسىدە — 457 تەڭگە 80 تىيىن.
ئىندېكسى — 65359.

«ئۇيغۇر ئاۋازىنىڭ»

«كازپوچتا» ئارقىلىق بىر ژىلغا مۇشتىرى بولۇش باھاسى
جۇمھۇرىيەت تەۋەسىدە — 1026 تەڭگە 48 تىيىن;
ئالمۇتا شەھىرىدە — 972 تەڭگە 36 تىيىن;
«كازپاسپاسوز» ئاگېنتلىقى ئارقىلىق يېزىلغاندا:
جۇمھۇرىيەتنىڭ بارلىق تەۋەسىدە — 1030 تەڭگە 68 تىيىن.
ئىندېكسى — 65357.

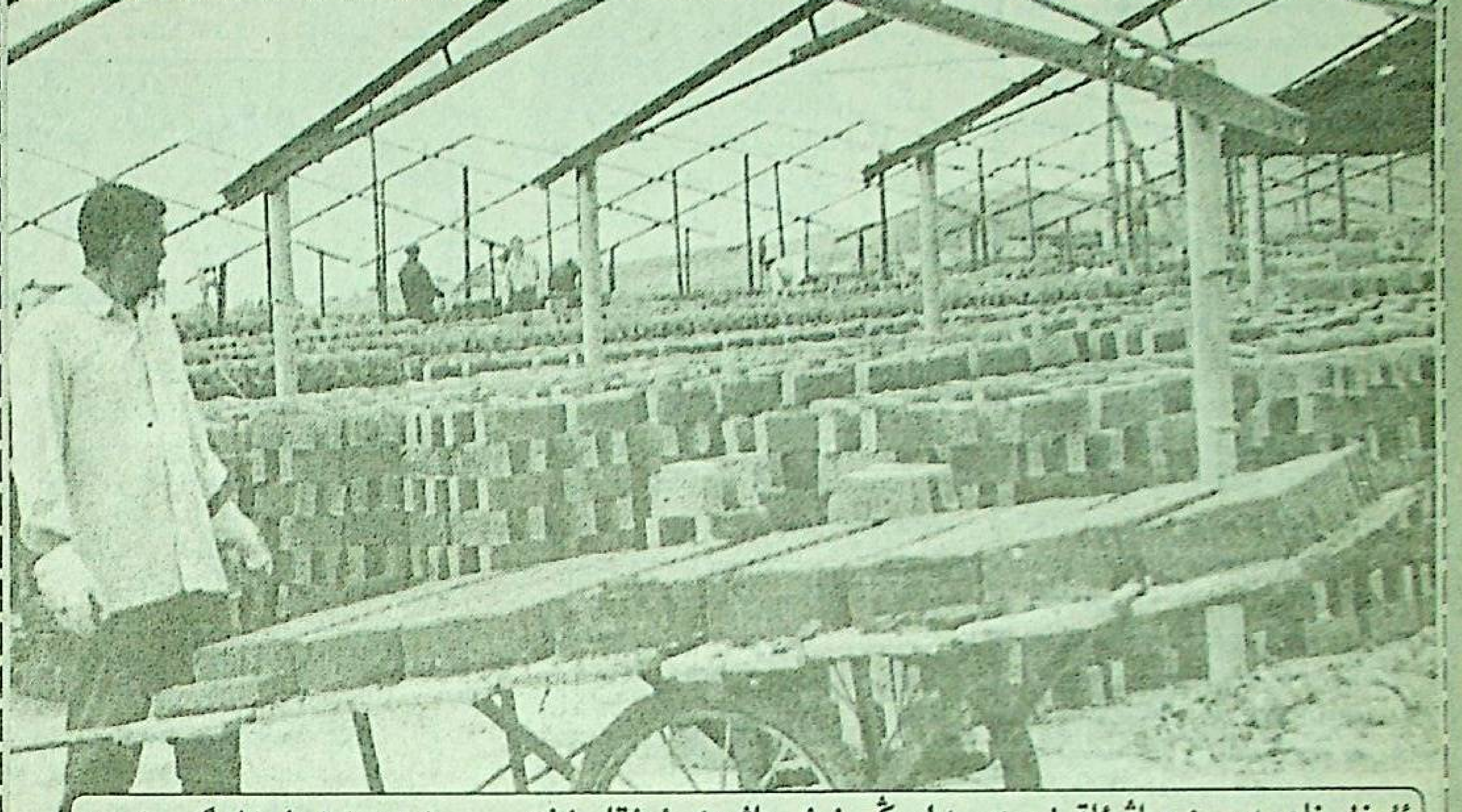

ئۇيغۇر ناھىيەسى: چوڭ ئاقسۇ يېزىسىدا يېڭى خىش زاۋۇدى ئىشقا چۈشتى. رۇستەم يۇسۇپوۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

قازاقستان خەلقلىرى ئاسسامبلېيەسىنىڭ ۋەتەنداشلارغا مۇراجىئىتى

مۇشۇ مەرىكە ژىلى - ئىلىمىز مۇستەقىللىگىنىڭ ئون ژىللىغىدا - بىز، خەلقلەر ئاسسامبلېيەسى 8 - سېسسىيەسىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى شۇنى ئىشەشلىك ئېيتىشىمىز مۇمكىنكى، قازاقستان دۆلەت سۈپىتىدە قۇرۇلدى. ئۇ - ئېنىق ستراتېگىيەگە ۋە تەرەققىيات ئىستىقبالىغا ئىگە. بىزنىڭ كۆپ مىللەتلىك خەلقىمىز سىناقلاردىن شەرەپ بىلەن ئۆتتى. بىز ئىختىسادىي چۈشكۈنلۈك قىيىنچىلىقلارنى يەڭدۇق، ئۆتكۈنچى دەۋر ئىختىسادىنىڭ «قىيىنچىلىقلار بوسۇغىسى» ئىسلاھاتلىرىنى بېسىپ ئۆتتۇق. بىزنىڭ بايلىغىمىزنىڭ ئەڭ باھالىق نەرسىسى - قازاقستان يېرىدىكى تىچلىق ۋە خاتىرجەملىكنى ساقلاپ قالدۇق ۋە مۇستەھكەملىدۇق. بۇ بولسا كۆپ جەھەتتىن مىللەتلەر ئارا رازىمەنلىك نەتىجىسىدە مۇمكىن بولدى. بۇنىڭ ھەممىسى - جەمىيەت بىلەن دۆلەتنىڭ جىددىي ۋە مەخسەتچانلىق بىرلىشىپ ئىشلىشىنىڭ نەتىجىسى: بۇ - بىزنىڭ ستراتېگىيەلىك رېسۇرسىمىز، بۇنىڭدىن كېيىنكى تىچلىق شارائىتىدا تېخىمۇ تەرەققىي ئېتىشىمىزنىڭ ئاساسى.

لېكىن ھازىرقى دەۋر قازاقستان ئالدىغا يېڭى مەسىلىلەرنى قويماقتا، ئۇ بىزنىڭ ئۆزىمىزدىكى تىچلىق ۋە رازىمەنلىكنى، بىزنىڭ ھاياتىمىزنىڭ بارلىق ساھالىرىدىكى تەرەققىياتنى خوۋۇپ ئاستىغا قويۇش مۇمكىن. خەلق ئارا تېررورىزىم ۋە ئېكستىرېمىزم بىر- بىرى بىلەن ئۇچمەنلىكنىڭ، ئاڭ - سېزىمنىڭ رادىكاللىشىشىنىڭ، دىنىي سىياسىيلەشتۈرۈشنىڭ ئۆسۈش خوۋۇپىنى پەيدا قىلدى. ئەينە شۇنداق خوۋۇپلار ئالدىدا بىز چەتتىكى بايقىغۇچىلار سۈپىتىدە تۇرالمىشىمىز مۇمكىن ئەمەس. بىز ئاممۇۋي تۈردە جازالاشلارنى، يۈز مىڭلىغان ئادەملەرنىڭ قۇرۇۋان بولۇشىنى، بىر پۈتۈن خەلقلەرنىڭ كۆچۈرۈلۈشىنى ئېلىپ كەلگەن «قىزىل تېررورنىڭ» پۇتكۈل ئازاپلىرىنى ئۆزىمىزدە ھىس قىلغان...

قازاقستان خەلقى تېررورىزمنى ۋە شۇنداقلا ھەر قانداق باشقا سىياسىي زورلۇق - زومبىلىقنى قوبۇل قىلمايدۇ. قازاقستان خەلقلىرى ئاسسامبلېيەسى ۋەتەنداشلارنى بىزنىڭ بىرلىگىمىزنى مۇستەھكەملەش ۋە تېررورىزم ھەم ئېكستىرېمىزمنى پەيدا قىلماسلىق، ئېلىمىزدا بىر - بىرىگە ئۆچمەنلىك ۋە رادىكالىزم ئىدىيەلىرى تارقىلىشىغا يول قويماسلىق ئۈچۈن جىپسىلىشىشكە چاقىرىپ مۇراجەت قىلىدۇ.

بىز مەملىكىتىمىزدە بىر- بىرىگە ئىشەش قىلىدىغان مىللەتلەر ئارا ۋە ھەر خىل دىنلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى مۇستەھكەملەش بويىچە كۈچ - قۇۋۋەتنى بىرلەشتۈرۈشكە چاقىرىمىز. بىز ۋارىسلىقنى قازاقستانلىقلارنىڭ مەنىۋىي رازىمەنلىكىدە تەمىنلىشىمىز لازىم.

قازاقستان خەلقلىرى ئاسسامبلېيەسى مىللەتلەر ئارا! ۋە دىنلار ئارا رازىمەنلىك دۆلەت سىياسىتىنى، دۆلەتنىڭ خەلق ئارا تېررورىزمغا قارشى كۈرەشتىكى مەۋقەسىنى، ئۇنىڭ دىنىي سەلبىي مەخسەتلەردە پايدىلىنىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش بويىچە كۈچ چىقىرىشلىرىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلەيدۇ.

بىز بارلىق مىللىي - مەدەنىي بىرلەشمىلەرگە، ھۆكۈمەتتىن تاشقىرى تەشكىلاتلارغا، دىنىي لىدېرلارغا ئاسسامبلېيە 8 - سېسسىيەسىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان ۋەزىپىلەرنى ھەل قىلىش ئۈچۈن دىققەت بۆلۈشۈن دەپ، مۇراجەت قىلىمىز. بىز دۆلەت ۋە پۇخرالار جەمىيىتى بۇ ۋەزىپىلەرنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتىنى بىرلەشتۈرۈش لازىم دەپ ھېساپلايمىز. پەقەت بىز ئۆزىمىز - ئۆزىمىزگە ياردەم بېرىشىمىز مۇمكىن. ھېچ كىم بىز ئۈچۈن بىزنىڭ مۇئەممەلىرىمىزنى ھەل قىلىپ بەرمەيدۇ.

بىز ئۆزىمىزنىڭ تىچلىقتا ۋە رازىمەنلىكتە ياشاشقا قابىلىيەتلىك ئېكەنلىگىمىزنى ئىسپاتلىدۇق ۋە سىۋىلىزاتسىيەلىك، دېموكراتىك ھەم گۈللىنىۋاتقان قازاقستاندا ياشاشقا مۇناسىپ بىزنىڭ خەلقىمىزنىڭ دانالىغىغا ئىشىنىمىز.

قازاقستان خەلقلىرى ئاسسامبلېيەسى 8- سېسسىيەسىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى.

ئاستانا شەھىرى،
2001 - ژىل، 24 - ئۆكتەبر.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ پەرمانى

ژ. ئا. دوسقالىيېۋنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىستىرى قىلىپ تايىنلاش توغرىلىق

دوسقالىيېۋ ژاقسىلىق ئاقمۇرزا ئوغلى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىستىرى بولۇپ تايىنلانسۇن.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى
ن. نازارباييېۋ.
ئاستانا. 2001 - ژىل، 17 - ئۆكتەبر.
№706

مەرھەمەت خالىس ئىختىسادىي ياردەم قولىنى سۇنغۇچىلارغا بىزنىڭ ھېساپ چوتىمىز:

р/с 406467897 ТОО "Висал"
РНН600400099802 МФО 190501719,
код 719 АГФ ОАО Банк "Центр Кредит"

قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ پەرمانى

پۇخرالار سالامەتلىكىنى ساقلاش ساھاسىدىكى دۆلەت باشقۇرۇشنى مۇكەممەللەشتۈرۈش توغرىلىق

قازاقستان جۇمھۇرىيىتى كونستىتۇتسىيەسى 44 - ماددىسىنىڭ 3 - قوشۇمچە پۇنكتىغا مۇۋاپىق توختام قىلىمەن:

1. قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش ئىشلىرى بويىچە ئاگېنتلىقى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىسترلىگى بولۇپ ئۆزگەرتىلسۇن.

2. قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھۆكۈمىتى مەزكۇر پەرماندىن كېلىپ چىقىدىغان لازىم چارىلەرنى كۆرسۇن.

3. قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ 1999 - ژىلى 22 - يانۋاردىكى 6 - نومېرلىق «قازاقستان جۇمھۇرىيىتى ھۆكۈمىتىنىڭ سترۇكتۇرىسى توغرىلىق» پەرمانىغا تۆۋەندىكى ئۆزگىرىشلەر ۋە قوشۇمچىلار كىرگۈزۈلسۇن:

1 - پۇنكتىدىكى:

«قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش ئىشلىرى بويىچە ئاگېنتلىغى» ئابزاتسى ئېلىپ تاشلىنىپ، تۆۋەندىكى مەزمۇندىكى يېڭى ئابزاتس قوشۇمچە قىلىنسۇن.

«قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىسترلىگى».

4. مەزكۇر پەرماننىڭ ئورۇنلىنىشى ئۈستىدىن نازارەت قىلىش ۋەزىپىسى قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ مەمۇرىيىتىگە ژۈكلەنسۇن.

5. مەزكۇر پەرمان ئىمزالانغان كۈندىن تارتىپ كۈچكە كىرىدۇ.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى
ن. نازارباييېۋ.
ئاستانا. 2001 - ژىل، 17 - ئۆكتەبر.
№705

گېزىتخانىمىز جانكۆيەرلىرى

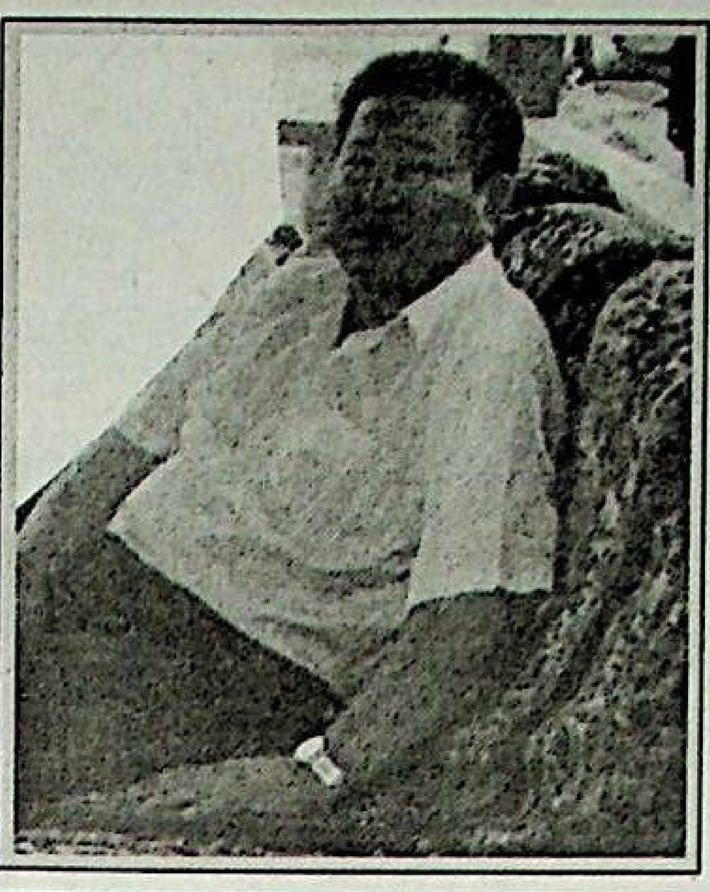

سېخىلىق ئۇنىڭ ئاساسى هايات پرىنسىپى

مەن بۇ ۋەكىتنى ئىلگىرى سىرتىدىن تونايتتىم. كىشىلەردىن ئۇنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرى، ئەڭ مۇھىمى ئادەمگەرچىلىكى، جامائەتچىلىك ئىشلىرىغا دائىم جان دىلى بىلەن ئىشتىراك قىلىدىغانلىقى توغرىلىق كۆپ ئاڭلايتتىم. يېقىندا 2002 - ژىلغا مۇشتىرى توپلاش ئىشلىرى مۇناسىۋىتى بىلەن گېزىتىمىزنىڭ جانكۆيەرلىرىنىڭ بىرى، ئالمۇتا شەھىرى دروۋبا مەھەللىسىنىڭ نائىب ئىمامى قاسىم ھاجىم ئاكا بىلەن بولغان سۆھبەتتە: بىزنىڭ كوچىدا ئۇرەخمەت رەشتوۋ دېگەن بىر ۋەكىت بار. ئۇ ھەر ژىلى گېزىتلىرىڭىزگە مۇشتىرى توپلاش ئىشىغا پائال ئىشتىراك قىلىپ، تۇرمۇش - تەمىناتى تۆۋەن ئائىلىلەرنىڭ «ئۇيغۇر ئاۋازى»، «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىگە مۇشتىرى بولۇشىغا ياردەم قىلىپ تۇرىدۇ. [illegible] ئۇرەخمەت رەشتوۋنىڭ [illegible] روزا بايرىمى، ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈش، [illegible] ياردەم بېرىش [illegible] مەكتەپ، مەسچىت، يېقىندا [illegible] روزىباقىيېۋ نامىدىكى 153 - ئۇيغۇر گىمنازىيەسىنىڭ [illegible] ئۇ باشقىلارغا ياردەم قولىنى سۇندى، - دەپ ئۇرەخمەت رەشتوۋ توغرىلىق ناھايىتى ياخشى خالىس سۆز قىلدى.

مەن [illegible] «ئادەمنىڭ ئەڭ بەختلىك ۋاقتى - باشقىلارغا ياخشىلىق قىلغان دەملىرىدۇر» - دېگەن دانا سۆزىنى ئىختىيارسىز ئەسلىدىم ۋە بۇ يۇرت ئىشلىرىنىڭ جانكۆيەرى ئۇرەخمەت رەشتوۋ بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە باردىم. ئوتتۇرا بويلۇق، ئاقسېرىق كەلگەن بۇ ۋەكىت مېنى قەدىناس دوست - بۇرادەرلىرىدەك قۇچاق ئېچىپ قارشى ئالدى. ھال - ئەھۋال سورىشىپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشتۇق. مەن ئۇرەخمەتنىڭ ئۆزى توغرىلىق باشقىلاردىن ئاڭلىغان ياخشى گەپلەر ھەققىدە سۆز ئېچىۋىدىم، ئۇ سەل ئوڭسىزلىنىپ، مېنىڭ ئورنۇمدا باشقا بىرسى بولسىمۇ خۇددى شۇنداق قىلغان بولار ئىدى. ھازىرقى قىيىنچىلىق زاماندا ئىختىسادىي بوھرانچىلىق، بازار مۇناسىۋەتلىرى ئادەملەرنى خېلىلا سەرسانغا سېلىپ قويدى. شۇنداق پەيتلەردە بىر - بىرىمىزگە ياردەم بېرىپ، بىر - بىرىمىزگە يار - يۆلەك بولماق بولايدۇ. مەن ھېچ بىر ئارتۇق ئىش قىلىپ تاشلىغىنىم يوق، - دېدى ئۇرەخمەت كەمتەرلىك بىلەن.

ئۇرەخمەت رەشتوۋ ئەسلى ئالمۇتا ۋىلايىتى يارىكەنت ناھىيەسىدىكى [illegible] دىن ئېكەن. ئۇ [illegible] دىكى ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ مانا 34 ژىلدىن بۇيان قازاقستاننىڭ ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى سىستېمىسىدا ئىشلەپ كېلىۋاتىدۇ.

مەن ئۇرەخمەت رەشتوۋ ھەققىدە، ئۇنىڭ ئىشى توغرىلىق بىلىش ئۈچۈن بېۋاستە باشلىقى ئالمۇتا شەھىرىدىكى سىزو - 1 (تەرگەۋ جەريانىدا جىنايەتچىلەرنى ساقلايدىغان تۇتۇش ئورنى) ئىچكى قىسمىنىڭ باشلىقى مايور ئىليا ئىسمائىلوۋ بىلەن سۆھبەتلەشتىم. ئۇنىڭدىن ئۇرەخمەت توغرىلىق، ئۇنىڭ ئىش - پائالىيىتى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلدىم.

- ئۇرەخمەت رەشتوۋ ئۆز ئىشىنى پۇختا بىلىدىغان، بىزنىڭ سىستېمىدىكى ئەڭ ۋىجدانلىق، ئاق كۆڭۈل خادىملىرىمىزنىڭ بىرى. ئۇ ھە دېگەندە 1967 - ژىلى بىزگە شوفېر بولۇپ ئىشقا ئورۇنلاشقان. سىزو - 1 رەھبەرلىكى ئۇنىڭ [illegible] مەسئۇلىيەتچانلىقى، تىرىشچانلىقى ۋە ئەڭ مۇھىمى - پاك، ئادىل خىسلەتلىرىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۇنى [illegible] باشلىقى لاۋازىمىغا يۆتكىدى. بۇ ناھايىتى جاۋاپكارلىقنى تەلەپ قىلىدىغان ئىش. چۈنكى ئۆچ مىڭغا يېقىن ئادەمنى ئوزۇق - تۈلۈك، كىيىم - كېچەك ۋە باشقا تۇرمۇشقا لازىملىق بۇيۇملار بىلەن تەمىنلەش كېرەك. مانا 1982 - ژىلدىن بۇيان ئۇرەخمەت مۇشۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ كېلىۋاتىدۇ. 1997 - ژىلى ئۇنىڭ ئىچكى ئىشلار ئورگانلىرى سىستېمىسىدا ئوتتۇز ژىل نۇقسانسىز ئىشلىگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇ ئالمۇتا ۋىلايەتلىك ئىچكى ئىشلار باشقارمىسىنىڭ پەخرىي يارلىغى ۋە ئىسمى يېزىلغان سائات بىلەن مۇكاپاتلاندى. ھەر ژىلى بىزنىڭ كەسپىي بايرىمىمىزدا ئۇرەخمەت رەشتوۋ دائىم ئىلغارلار قاتارىدا تىلغا ئېلىنىپ، ماددىي ۋە مەنىۋى رەغبەتلەندۈرۈلۈپ كېلىۋاتىدۇ.

مۇنداق جاۋاپكەرلىك ئىشتا ئوتتۇز ژىلدىن ئوشۇق ئىشلەش ئوڭاي ئەمەس. ئەگەر بۇ ئورۇندا بەزى ۋىجدانسىز، قولى ئەگرى ئادەملەر ئولتىرىپ قالغان بولسا ئاللىقاچان سوتلىنىپ كەتكەن بولار ئىدى، چۈنكى ئۈچ مىڭ ئادەمنىڭ ئوزۇق - تۈلۈك، كىيىم - كېچەك ۋە باشقا تۇرمۇش بۇيۇملىرى تەمىناتىنى توغرا يولغا سېلىش كۆرگەنلا ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىۋەرمەيدۇ، مۇنداق ئورۇندا بولۇپمۇ ۋىجدانى پاك، خالىس ئادەملەر ئىشلەيدۇ، - دەپ تەكىتلىدى مايور ئىليا ئىسمائىلوۋ.

ھەر بىر ئادەمنىڭ قەدىر - قىممىتى، مەيلى ئۇ ياخشى ئەمەلنى ئاز قىلسۇن، كۆپ قىلسۇن، ھەممە نەرسە ئۇنىڭ گۈزەل ئەمەلىيىتىگە باغلىقتۇر. يۇرت - جامائەت، ئاغىنە - ئۆلكىلىرى ئارىسىدا ئۇزىنىڭ خەيرىخاھلىق، ئىزگۈ ئىش ئەمەلىيىتى بىلەن ئىززەت - ھۆرمەتكە سازاۋەر ئۇرەخمەت رەشتوۋ ئەينە شۇنداق كۆڭلى دەريا، كەمتەر ئىنساندۇر. گېزىتلىرىمىزنىڭ جانكۆيەرى ئۇرەخمەت بېيىلقى مۇشتىرى توپلاش كامپانىيەسىدىمۇ بۇ ئىشقا بىر كىشىلىك ھەسسە قوشىدىغانلىقىدا شۇبھە يوق.

يادىكار سابىتى.

«ئالتۇن ئوردا» زامانىۋىي سودا مەركىزى

يېقىندا، ئالمۇتا - بىشكېك چوڭ يولىنىڭ بويىدا «ئالتۇن ئوردا» ئاممىباپ سودا كومپلېكسىنىڭ ئېچىلىش مەراسىمى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنى قاراساي ناھىيەسىنىڭ ھاكىمى بولاتباي قۇتپانوۋ كىرىشمە سۆز بىلەن ئاچقاندىن كېيىن ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ ھاكىمى شالباي قۇلماخانوۋ، خەلق قەھرىمانى، يازغۇچى قاسىم قايسېنوۋ، ئىككى قېتىم كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى، ئۇچقۇچ تالغات بېگېلدىنوۋ، ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ قازاقىستاندىكى ئەلچىلىكىدىن كەلگەن ۋەكىل بارلىك شايكېنوۋ، قازاقستان ئۆلكىلىرى ئاسسوتسيەسىنىڭ رەئىسى، قازاقستان خەلقلىرى ئاسسامبلېيەسىنىڭ ئەزاسى كۇسىپىي دائۇروۋ ۋە باشقىلار سۆزگە چىقىپ، مەزكۇر سودا مەركىزىنىڭ پائالىيىتىگە ئۇتۇقلار تىلىدى. ئاندىن مېھمانلار كومپلېكسىنىڭ دېرېكتورى ئالتىنبېك ئەلپىيېۋ بىلەن يېڭى سودا مەركىزىنى ئارىلاپ چىقتى.

«ئالتۇن ئوردا» ئاممىباپ سودا مەركىزىنىڭ ئومۇمىي مەيدانى 21 گېكتارنى تەشكىل قىلىدۇ. ئۇنىڭ قۇرۇلۇشىغا 2,5 مىللىون ئا ق ش دوللارىغا يېقىن مەبلەغ سەرىپ قىلىنماقچى. بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر ئۇنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمى ئاياقلاشتى. ئېيتماقچى، بۇ سودا ئورنىنىڭ بارلىققا كېلىشىدە ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتى ۋە ئىتالىيە ئىنۋېستورلىرىنىڭ ھەسسىسى زور.

ئومۇمەن، «ئالتۇن ئوردا» سودا كومپلېكسى بۈگۈنكى كۈن تەلەپلىرىگە تولۇق جاۋاپ بېرىدۇ. ئۇ يەردە سېتىقچىلار ئۈچۈنمۇ، خېرىدارلار ئۈچۈنمۇ بارلىق قولايلىقلار يارىتىلغان، يەنى ھەر خىل لابوراتورىيەلەر، مىللىي ئاشخانىلار، ساتىراشخانا، ئالاقە، كۆزەت ۋە باشقىمۇ كېرەكلىك خىزمەت تۈرلىرى يولغا قويۇلغان.

بىز ژۇرنىلىمىزدا تەكىتلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، سودا مەركىزىنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمى ئاياقلاشتى، كەلگۈسىدە ئۇنىڭ غەربىي قىسمىغا يەنىمۇ زامانىۋىي سودا قىلىش ئورۇنلىرى ۋە دۇكانلار ئېچىلىپ، يېپىق ئىنشائەت بەرپا قىلىنماقچى. «ئالتۇن ئوردا» ئاممىباپ سودا مەركىزىنىڭ باش دېرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى شۆھرەت ھوسمانوۋنىڭ ئېيتىشىچە، مەزكۇر سودا مەركىزى 4200 ئىش ئورنىغا مۆلچەرلەنگەن. دېمەك، ئۇنىڭ بۈگۈنكى كۈندە ئاھالىنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغان پروبلېما - ئىشسىزلىق مەسىلىسىنىڭ قىسمەن بولسىمۇ، ھەل قىلىنىشىغا زەمىن يارىتىشى تۇرغان گەپ.

(ئۆز مۇخبىرىمىز).
قاراساي ناھىيەسى.

مەھسۇلات خەلق ئارا ستاندارتقا جاۋاپ بېرىدۇ

يولنىڭ ياخشى بولۇپ، ئاھالىغا ئۇزاق ۋاقىت خىزمەت قىلىشى ئەڭ ئالدى بىلەن، ئەلۋەتتە، ئاسفالتنىڭ سۈپىتىگە باغلىق. شۇڭلاشقىمۇ ئۇنى خەلق ئارا ستاندارت دەرىجىسىدە ئىشلەپ چىقىرىش ئالاھىدە دىققەتكە سازاۋەر. تېخى يېقىندىلا ئالمۇتىدا قۇرۇلغان يېڭى ئاسفالت زاۋۇدى بۈگۈنكى كۈن تەلەپلىرىگە تولۇق جاۋاپ بېرىدۇ. ئۇنىڭ قۇرۇلۇشى ئۈچۈن 4، 2 مىللىون ئا ق ش دوللارى سەرىپ قىلىندى. زاۋۇدقا غەربنىڭ ئەڭ يېتەكچى ئەللىرىدىن زامانىۋىي قۇرال - جابدۇقلار كەلتۈرۈلدى. ھەتتا ئاسفالت سۈپىتى مەخسۇس كومپيۇتېر ئارقىلىق تەكشۈرۈلىدۇ. زاۋۇد غوجايىنلىرىنىڭ تەكىتلىشىچە، مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى ناھايىتى ژۇقۇرى بولۇپ، ئۇنىڭ كاپالەتلىك قىلىش تەرەلى بەش ژىلغا مۆلچەرلەنگەن.

(ئۆز مۇخبىرىمىز).

21 - ئەسىرنىڭ سىناقلىرى!

ئۆزىمىزنى ئىتىراپ قىلايلى

تەبىئەت قانۇنىيىتى شۇنداقكى، دۇنيادا ئۆلمەيدىغان، ئۆيىراپ تۈگىمەيدىغان ھېچ نەرسە يوق. ئىنسانىيەت پەيدا بولغان ئۇزاق تارىخىي جەريان داۋامىدا يەر يۈزىدە ياشاش ئۈچۈن تىرىشىپ، مىللىونلىغان كىشىلەرنى كۆتۈۋالدى. بۇ دۇنيا بەزى ئادەملەرگە تەتۈر قارىغانلىقتىن ئۇلارنىڭ جاپا - مەشەققەتتە، يوقسىزچىلىقتا ئۆتتى، ئەندى بەزىلەرنىڭ بولسا تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ، مال - دۇنياغا ئىگە بولدى. يەنە بەزىلەرگە بولسا ئالاھىدە ھوقۇق ئىمتىيازلارنى بەردى. ئۇلار بۇ ئالاھىدە ھوقۇقلىرىغا مەھلىيا بولۇپ كېرىلىپ جاھانغا پاتمىغاندەك ياشىغان بولسىمۇ، ئاخىرى ھەممە ئۆلۈم ئالدىدا باراۋەرلەشتى. يەنى پانىي دۇنياغا يالىڭاچ كەلگەن بولسا، باقىي دۇنياغىمۇ يالىڭاچ كەتتى.

لېكىن بۇ ھەممىنى ئۆز قوينىغا ئالىدىغان ئۆلۈم دۇنيادىكى بىر نەرسىگە زادىلا بەرداشلىق بېرەلمىدى - يەنى ئىلىم - پەننى يوقىتالمىدى. مۇنداق دېگىنىمىز، ئەجايىپ ئالىملارنىڭ ئىختىرالىرى، شائىر - يازغۇچىلارنىڭ ئىجادىي مىراسلىرى ئىنسانىيەتنىڭ مۈلكى سۈپىتىدە ئەسىردىن - ئەسىرگە ئەۋلادتىن ئەۋلادقا ساقلىنىپ، مەنىۋى ھاياتىمىزنىڭ تۈگىمەس - پۈتمەس غەزىنىسىگە ئايلاندى.

جىسمى ئۆلگەن بولسىمۇ ئۆزى ئۆلمىگەن، ئىجادىي ئەمگەكلىرى كۆمۈلمەي بىزگە مەنىۋى ئوزۇق بولۇپ كېلىۋاتقان، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۆھپىكار، ئەمگەكچان، كەمتەر ۋە ئەڭ مۇھىمى، 20 - ئەسىردىكى كېڭەش ئۇيغۇر ئالىملىرى ئىچىدىكىلەرنىڭ كارۋان بېشى دېسەك مۇبالىغا بولمايدىغان ئەجايىپ ئىنسان، ئۇيغۇرلار ئىچىدىن 27 يېشىدا تۇنجا قېتىم فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى دېگەن ئىلمىي ئۇنۋانغا سازاۋەر بولغان مۇرات كەرىم ئوغلى ھەمرايېۋ ئوخشاش زىيالىلىرىمىزنىڭ ھازىر ئارىمىزدا يوقلىقى ئالاھىدە بىلىنمەكتە.

مۇرات ھەمرايېۋ قىسقا، لېكىن ئىنتايىن مەزمۇنلۇق ھايات كەچۈردى. ئۇ بارى يوقى 47 ياش ياشىدى. مۇرات ھەمرايېۋنىڭ 60 ژىللىقى نىشانلانغان ژىغىندا شۇ چاغدىكى (1996 - ژىل) ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ مۇدىرى پەن دوكتورى شېرىپجان نادىروۋ مەرھۇمنىڭ ئەجايىپ مەھسۇلدار ئالىم ئىكەنلىكىنى تەكىتلەپ، مۇنداق دېگەن ئىدى: «مۇرات ھەمرايېۋنىڭ قىسقا، لېكىن ئىنتايىن جوشقۇن ھاياتىدا ئىنتايىن ئورغۇن ئىلمىي ئەمگەكلەرنى بىزگە قالدۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى بىر پۈتۈن ئىلمىي - تەتقىقات ئىنستىتۇتى كوللېكتىۋىمۇ قىلىپ ئۈلگىرىشى ناتايىن». ھە، بۇ ئالىمغا بېرىلگەن ھەقىقىي، لىللا باھادۇر.

1984 - ژىلى ئۇيغۇر تىياترىنىڭ پاكىستانغا قىلغان گاسترولى مۇناسىۋىتى بىلەن «كومىمۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇر ئاۋازى») گېزىتى رېداكسىيەسىدە بولغان ئۇچرىشىشتا خەلقىمىزنىڭ يەنە بىر قەدىر تۇتىدىغان پەرزەندى، كېڭەش ئىتتىپاقىدىكى تۇنجا ئۇيغۇر كەسپىي كومپوزىتورى، س س س ر ۋە قازاقستان دولەت مۇكاپاتلىرىنىڭ ساھىبى، س س س ر خەلق ئارتىستى، پروفېسسور قۇددۇس غوجامىياروۋ سۆز ئارا شۇنداق دېگەن ئىدى: «مەرھۇم مۇرات ھەمرايېۋنىڭ يوقلىقى ئەندى ئالاھىدە بىلىنىۋاتىدۇ. خەلقىمىزنىڭ بەزى مۇئاممالىرىغا باغلىق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش ئۈچۈن پارتىيە، دولەت رەھبەرلىرىنىڭ ئالدىغا كىرگەن چاغلىرىمىزدا مۇراتنىڭ سالماقلىق، دەلىل - ئىسپاتلىق پىكىرلىرى ھەر قانداق رەھبەرنى قايىل قىلاتتى. دولەت رەھبىرىنىڭ ئالدىدا ئۆز خەلقىنىڭ ھەل قىلىنىشى لازىم بولغان مۇئاممىسىنى دادىل قويۇشمۇ بىر مەسىلە. مانا ئەندى مۇرات ئارىمىزدا يوق». ھە، ئەندى قۇددۇس ئاكىمۇ ئارىمىزدا يوق. قۇددۇس ئاكا يالغۇز كومپوزىتورلا ئەمەس، بەلكى ئۇ جەمئىيەت ۋە دولەت ئەربابى سۈپىتىدە خەلقىمىزگە ۋەكىللىك قىلىپ كەلگەن ئەجايىپ ئىنسان ئىدى.

خەلقىمىزنىڭ مۇڭ - زارى بىلەن ياشاپ، خەلقىمىزنىڭ ھۆرلۈك، ئازاتلىقىنى كۈيلەپ ياشىغان، ئەجايىپ رومان، پوۋېست، دراممىلىرى بىلەن تىرىك چېغىدىلا ئۆزىگە بەدىي ھەيكەل ئورناتقان، ئۇيغۇر خەلقى قەدىر تۇتىدىغان، مەشھۇر ئەدىبلىرىمىزنىڭ بىرى - قازاقستان خەلق يازغۇچىسى زىيا ئاكا سەمەدىيدۇر. زىيا ئاكىنىڭمۇ پانىي دۇنيادىن باقىي دۇنياغا سەپەر قىلغىنىغا بىر ژىل تولۇپ قالدى. بۇ تەۋەدىكى ئۇيغۇرلار 20 - ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ئۆزىنىڭ ئەينە شۇنداق ئەجايىپ ئالىم، كومپوزىتور، يازغۇچى زىيالىلىرىدىن ئايرىلدى. «ئورنى تولماس جۇدالىققا ئۇچرىدى» - دېگەن مانا شۇ بولسا كېرەك. مانا ئەندى دولەت ئالدىدىمۇ، جامائەتچىلىك ئالدىدىمۇ ژۇقارقى يارقىن سىمالاردەك ئابرويغا ئىگە، كەڭ دائىرىدە ئېتىراپ قىلىنغان زىيالىلىرىمىز يوقىنىڭ ئورنىدا. ئەندى ئەينە شۇ مەرھۇملارنىڭ يوقلىقى ناھايىتى بىلىنمەكتە. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى بۇ زىيالىلىرىمىزنىڭ قەدىر - قىممىتى بارغانسېرى ئېشىپ بارماقتا. بىزدە ھازىر ئەينە شۇ مەرھۇملارنىڭ ئىشلىرىغا ۋارىسلىق قىلىپ، خەلقىنىڭ مۇئاممالىرىنى ھەل قىلىشقا، مىللەتنى بىر نىشاندا توغرا يولغا باشلاشقا ھەرىكەت قىلىۋاتقانلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمايۋاتىدۇ. مۇنداق دېگەنلىك بىزدە ھازىر ئۇيغۇر زىيالىلىرى تۈگەپ كەتتى دېگەننى بىلدۈرمەيدۇ، مەن ئۇنداق پىكىردىن تامامەن يىراق، بىراق مىللىتىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا باھا بەرگەندە بىز ژۇقۇرىدا تەكىتلىگەن مەرھۇم زىيالى ئاكىلىرىمىزدەك ئۆز خەلقىنىڭ مەنپىيىتى ئۈچۈن بولغان ئىشلاردا بىرلىشەلەيدىغان، ئۆز مەنپىيىتىدىن كېچەلەيدىغان زىيالىلىرىمىزنىڭ ئۇنى چىقمايۋاتقانلىقى ھەر قانداق ئادەمنى بىئارام قىلماي قالمايدۇ.

رۇس يازغۇچىسى لېۋ تولستوي ۋە خىتاي يازغۇچىسى لۇشۈن نېمە ئۈچۈن ئۆز خەلقلىرىنىڭ بۈيۈك ئەدىپلىرىگە ئايلىنالىدى؟ بۇ ھەر ئىككى ئەدىپ ئۆز مىللىتىنىڭ ئەينى چاغدىكى ئاھ - زارىنى، ئارزۇ - ئارمانىنى ئۆز تەپەككۇرىدا ئەكس ئەتتۈردى، ئۇلار ئۆز مىللىتىنىڭ روھىغا ۋەكىللىك قىلالىدى. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ ئەدىپلەر ئۆز خەلقلىرىنىڭ روھىغا سىڭىپ، ھالقىپ پۈتكۈل دۇنيا مىقياسىدا ئېتىراپ قىلىندى. بەزىلەر: تاپقان ئەدىپلىرىڭنى قارا، بىزنىڭكىلەر ئۇلارغا نەدىن يېتەلىسۇن؟ - دەپ تەنە قىلىشىمۇ تۇرغان گەپ. ئۇنداقلارغا دەيدىغىنىم: بىزنىڭ نەرىمىز كام؟ بىزنىمۇ ئاللا تائالا ئۆزىنىڭ ئەزىز بەندىسى قىلىپ ياراتقانغۇ؟ بىز ژۇقۇرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، زىيالى - بىر مىللەتنىڭ ژۈرىكى. ئەندى بەزى زىيالىلىرىمىز بولسا تېخىچىلا تەپرىقىچىلىقتىن، غېيۋەت - شىكايەتتىن، ئۆز - ئارا ئاداۋەت ۋە بىر - بىرى بىلەن چىقىشالماسلىقتىن، بىر - بىرىنى سېتىش ئوخشاش ئوخشانلاردىن قۇتۇلالمايۋاتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلساق، بۇ ئىللەتلەرنىڭ مىللىتىمىزگە، ئۇنىڭ مەنپىيەتلىرىگە چوڭ زىيان يەتكۈزۈۋاتقانلىقىنىمۇ ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەك.

ھازىرقى دېموكراتىيە شارائىتىغا ماسلىشىپ، بىزدە ھەر خىل جەمئىيەتلىك، ناملىرى جاراڭلىق تەشكىلاتلار خېلىلا قۇرۇلدى. مۇنداق تەشكىلاتلار قۇرۇلغاندا ھە دېگەندە نۇرغۇن ۋەدىلەر بېرىلىپ، خەلقىمىزنىڭ مەنىۋى ھاياتىنى ئۆزگەرتىش يولىدا قىلىدىغان ئىشلار ھەققىدە كۆپ سۆزلەر ئېيتىلغان ئىدى. لېكىن بۇ تەشكىلاتلارنىڭ كۆپچىلىكى خەلقىمىزنىڭ ئىشەنچىنى ئاقلىمىدى. خەلق كىمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتتى....

21 - ئەسىرنىڭ دەسلەپكى ژىلىمۇ ئاياقلىشاي دەپ قالدى. بۇ 21 - ئەسىر ئۇچۇر - ئالاقە جىددىي تەرەققىي ئەتكەن (ئىنتېرنېت كۆزدە تۇتۇلىدۇ)، رەھىمسىز رىقابەتچىلىك دەۋرىدۇر. ئەگەر بىز خەلقىمىزنىڭ ئومۇمىي مەنپىيەتلىرىدە بىرلىشەلمىسەك، سەلبىي، قالاق ئىللەتلىرىمىزگە خاتىمە بېرەلمىسەك، ئۇ چاغدا 21 - ئەسىرنىڭ رىقابەتچىلىك بازىرىدا شاللىنىپ تاشلىنىمىز. بىز ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز كويۇنمىسەك، ياتلار بىزگە كويۇنمەيدۇ. ئەگەر بىز ئۆزىمىزنىڭ ھەقىقىي ئىشىمىزدە كېچىكىپ قالىدىغان بولساق، تارىخ بىزنى كەچۈرمەيدۇ.

بىر شائىر:

پەللىگە يېتەلمەي قالسىمۇ قەبرەم،
مەنزىلدىن - مەنزىلگە باسىدۇ نەۋرەم.
ئەجدادى ئىزلىرى قالغان يول بىلەن،
يەتكۈسى پەللىگە ئۈمەنىمىڭ چەۋرەم، -

دەپ يازغاندەك، ئەجدادلار ئىشىنى ئەۋلادلارنىڭ داۋاملاشتۇرۇشى - بۇ تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتىدۇر.

يادىكار سابىتى.

يادنامە

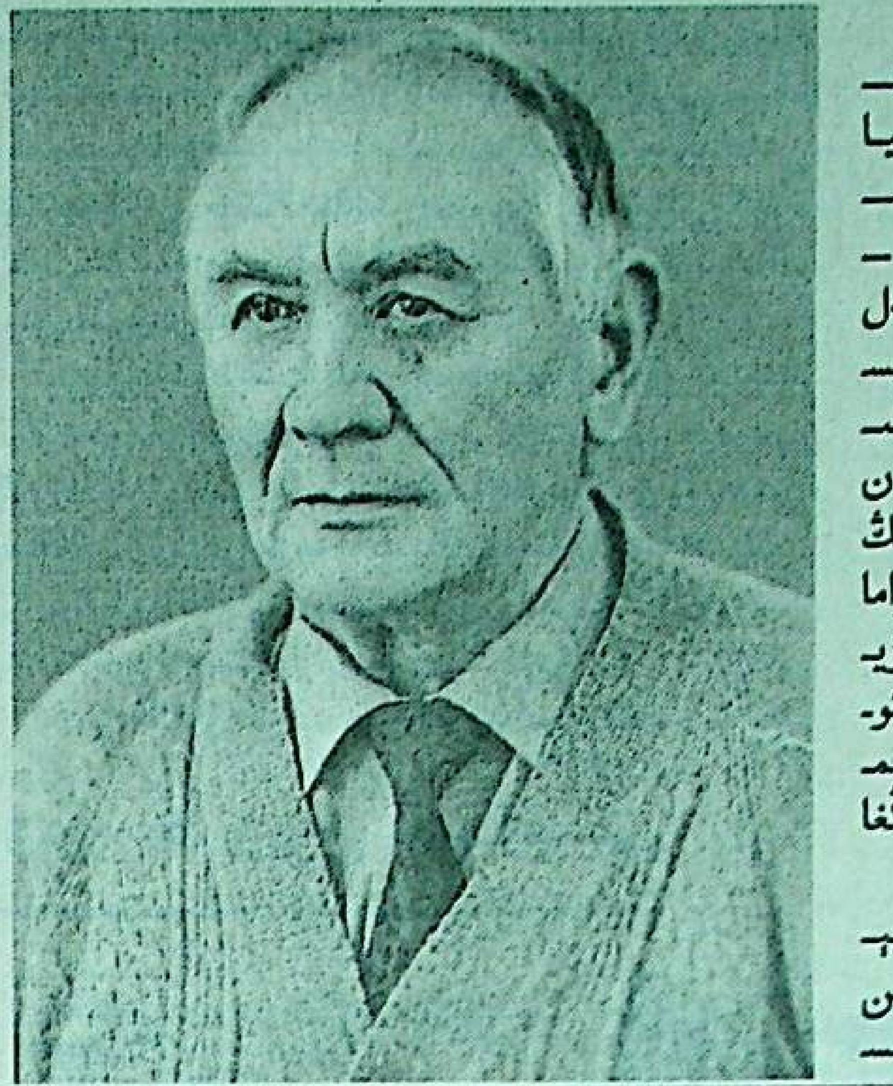

ئاتاغلىق ئەدىپنىڭ يارقىن سىماسى مەڭگۈ ھايات

ۋاقىت نېمە دېگەن ئالدىراڭغۇ، مانا بىزنىڭ مەشھۇر ئەدىپ، خەلقىمىزنىڭ پەخرى ـ قەدىرلىك زىيا ئاكا سەمەدىيدىن ئايرىلغىنىمىزغا ھەش ـ پەش دېگىچىلا بىر يىل تولدى. زىيا ئاكا ھايات ۋاقتىدا ئەجايىپ ئەسەرلىرى ئارقىلىق ئۆزىگە بەدىي ھەيكەل ئورنىتىپ كەتكەن ئىنسان. ئۇنىڭ مىڭلىغان مۇخلىسلىرىنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان، بەدىيلىكى ۋە ئۆرى، ھايات ھەقىقىتىنى ماھارەت بىلەن ئەكس ئەتتۈرىدىغان ۋە ئەڭ مۇھىمى، خەلقىمىزنىڭ مەنىۋى تەشنالىقىنى قاندۇرىدىغان رومانلىرى، دراما ئەسەرلىرى، قىسسىلىرى، پۇبلىتسىستىك ماقالىلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئالتۇن غەزىنىسىدىن مۇناسىپ ئورۇن ئالدى. ھە، مەشھۇر يازغۇچى ئەسەرلىرىنىڭ قىممىتى ۋاقىت ئۆتكەنسېرى تېخىمۇ ئېشىپ، ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىمىز كۈن ساناپ ئۆسمەكتە.

زىيا ئاكا سەمەدىي مۇرەككەپ ھايات يولىنى بېسىپ ئۆتتى. ئۇ 20 ـ ئەسىرنىڭ 30 ـ يىللىرىدىن باشلاپ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بېشىغا كەلگەن بارلىق قىممەتلەرنىڭ دېگىدەك شاھىدى، بىۋاستە ئىشتىراكچىسى بولغانلىقتىن، ئەدىپ تەغدىرى ئۆز خەلقىنىڭ تەغدىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلىق. نەق ئەينە شۇ ئامىل ئۇنىڭ ئۈچۈن پۈتمەس ـ تۈگىمەس ئىلھام مەنبەسى بولدى. زىيا ئاكا سەمەدىي ئەڭ ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ قايسى مۇددىئاسىنىڭ ئۆرتكىسى بىلەن قەلەم تەۋرىتىشى كېرەكلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلغان، كىشىلەرگە ھەقىقىي مەنادا مەنىۋى ئوزۇق بېرىدىغان، ئوزىنىڭ مىللەت ئالدىدىكى مەسئۇلىيىتىنى چۈشەنگەن ھالدا، ئىجات قىلغان يازغۇچىدۇر. ئۇنىڭ تاللىۋالغان ماۋزۇلىرىنىڭ مۇھىملىقى، ھاياتىيلىقى، ھەر دائىم ئۆز خەلقىنىڭ ئازاتلىقى بىلەن مۇستەقىللىكىنى كۆيلەشكە تىرىشقانلىقىنى ئالاھىدە قەيت قىلىش لازىم. يازغۇچى «مايسىخان»، «ئۇللار سىرى»، «غېنى باتۇر»، «ئەخمەت ئەپەندى»، «ئىلى دەرياسى بويىدا»، «بىر تال پاپىروس»، «دەرتمەننىڭ زارى»، «ئىپارخان»، «قانلىق داغ»، «غېرىپ ـ سەنەم»، «زۇلۇمغا زاۋال» كەبى ئەسەرلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇڭ ـ زارىنى، ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى، شاتلىقىنى ۋە قايغۇ ـ ھەسرىتىنى ياققال ئەكس ئەتتۈردى. ئەدىپ ھەر بىر ئەسىرىدە شۇ دەۋردىكى مۇھىم تارىخىي ۋاقىئەلەرنى، خەلق تۇرمۇشىنىڭ ئەڭ مۇھىم ئامىللىرىنى بايقاپ، ئۇلارنى مۇمكىن قەدەر ئۆز ئەينى پېتىچە تەسۋىرلەش ئۈچۈن بارلىق كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى ۋە ماھارىتىنى سەرپ قىلدى. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ مىڭلىغان كىتابخانلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى سۆيۈپ ئوقۇيدۇ.

ئەل ئۈچۈن ئۈزگە رىتساڭ قەغەزدە قەلەم،
تاغلارنىڭ بېشىغا تىكەرسەن ئەلەم.
ۋە لېكىن سۇ قوشۇپ قويساڭ سىياغا،
ئىزلىرىڭ تېز ئۆچۈپ، چېكەرسەن ئەلەم.

ـ دەپ يازىدۇ ئاتاقلىق ئالىم ۋە شائىر ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر. ھە، زىيا ئاكا سەمەدىي سىياغا سۇ قوشمىغان، ئىزلىرى تېز ئۆچمەيدىغان ئەدىپلىرىمىزنىڭ بىرىدۇر.

زىيا ئاكا سەمەدىينى مەن ئېسىمگە كەلگىنىمدىن بېرى بىلىمەن. ئۇنداق بولغىنى زىيا سەمەدىي مېنىڭ دادام تېيىپ ھاجىم سابىتوۋ بىلەن خىزمەتداش، سىرداش ـ مۇڭداش بولغان، خىتاي تۈرمىلىرىدە بىللە ئازاپ چەككەن ئىدى. 1934 ـ يىلى ئۇيغۇرلار دىيارىنىڭ غۇلجا شەھىرىدە ئىلى ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىي ـ ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى قۇرۇلغاندا، دادام ئۇنىڭ ئۆنجا رەئىسى، زىيا ئاكا سەمەدىي ئەدەبىيات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلىگەن. 1937 ـ يىلى جاللات شىڭ شىسەي ئۇيۇشمىلارنى تەقىپلەش ھەركىتىنى ئېلىپ بېرىپ، ئۇيغۇر مەدەنىي ـ ئاقارتىش ئۇيۇشمىسىنىڭ بارلىق رەھبەرلىك يادروسىنى «خەلق دۈشمىنى»، «خائىن» دېگەن تۆھمەتلەر بىلەن قاماققا ئالغاندا، دادام تېيىپ ھاجىمنى ۋە زىيا ئاكىنى بىر نېچچىلەر قاتارىدا تۈرمىگە ئالغان. ئۇلار خىتاي زىندانلىرىدا يەتتە يىل ئازاپ چېكىپ، 1944 ـ يىلى ئۆكتەبىردە تۈرمىدىن بوشىتىلدى ۋە بىردىن ئىنقىلاب ئىشلىرىغا ئارىلىشىپ كېتىدۇ. 1999 ـ يىلى ئاپرېلدا زىيا ئاكىنىڭ 85 ياشقا تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن گېزىتقا ماقالە يېزىش مەخسىتىدە ئۇنىڭ بىلەن خېلە تەپسىلىي سۆھبەتلەشكەن ئىدىم. ئۇ چاغدا زىيا ئاكا تېتىك، روھى ئۆستۈن، شەرتلىك ھالدا «ئىستەك ۋە قىسمەت» دەپ ئاتالغان مېمۇئارى ئۈستىدە جىددىي ئىشلەۋاتقان ئىكەن. يازغۇچى بىلەن بولغان بۇ ئۇچرىشىشتا خەلقىمىزنىڭ تەغدىرى، تارىخىمىزدىكى مۇھىم ۋاقىئەلەر، ئايرىم تارىخىي شەخسلەر توغرىلىق، تارىخىي ۋەتىنىمىز ـ ئۇيغۇرستاندا يۈز بېرىۋاتقان ۋاقەلەر، يازغۇچى ـ شائىرلار ۋە ئۇلارنىڭ ئىجادىيىتى ئوخشاش ماۋزۇلاردا خېلە كەڭ ـ كۆشادا پاراڭلاشقان ئىدۇق.

زىيا ئاكا شۇ سوھبەتتە ئەلشىر ناۋائىينىڭ «ئەگەر سەن ئادەم بولىدىغان بولساڭ، خەلقىنىڭ غېمىنى يېمىگەن كىشىلەرنى ئادەم دەپ ھېساپلىما»، دېگەن سوزنى كەلتۈرۈپ، «بىز، زىيالىلار خەلقىمىزگە قەرزدار، خەلقىمىز بىزدىن كوپ نەرسىلەرنى كۈتىدۇ، ئۇلارنىڭ ئىشەنچىسنى ئاقلاش ـ بىزنىڭ بۇرچىمىز»، دېگەن ئىدى. ئاتاشىن يازغۇچىمىزنىڭ بۇ سوزلىرى مېنى ناھايىتى ھاياجانلاندۇردى. ئۇ شۇ چاغدا «مەن خەلقىم ئالدىدا قەرزدار»، دەپ ئۆزىنىڭ ئەجايىپ كەمتەرلىكىنى نامايەن قىلغاچ، «مانا، يادىكار، پۈتكۈل ئىنسانىيەت 21 ـ ئەسىرگە قەدەم تاشلاش ھارىپسىدا تۇرىدۇ. ھەر بىر ئادەم ۋە شۇنداقلا پۈتۈن ـ ئۇرۇك بىر مىللەت ئۆزىنى، يەنى ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرى بىلەن كامچىلىقلىرىنى، بولۇپمۇ، بەزى دەۋر تەلىۋىگە جاۋاپ بەرمەيدىغان ئىللەتلىرىنى ئېتراپ قىلىشى تولىمۇ قىممەتلىك بىر ئىش. مەسىلەن، بىر مىللەتنىڭ ئۆزىنى ئېتراپ قىلىشى ـ ئۇنىڭ ئۆتمۈشىنى ۋە شانلىق تارىخىنىلا تونۇش بولۇپ قالماي، بەلكى شۇنداقلا ئۆزىنىڭ ھازىرقىي ھالىتىنى ئېتراپ قىلغان ھالدا، ئۆزىنىڭ ئەينى ئەھۋالى، قىممىتى ۋە كېلەچىكى توغرىلىق ئويلىنىشىنىمۇ ئوز ئىچىگە ئالىدۇ. بىزنىڭ تارىخىمىز پەقەت بىزنىڭ ئۆتمۈشىمىزنى كورسىتىپ بېرىدۇ، خالاس. ئۇ ھەرگىزمۇ كېلەچىكىمىزنىڭ كاپالىتى بولالمايدۇ. خەلقىمىزنىڭ كېلەچىكى ئۈچۈن ھازىرقىي ئەۋلات ھەرىكەت قىلىشى كېرەك. 20 ـ ئەسىرنىڭ بېشىدا قەشقەردە ياشىغان جەمىيەت ئەرباپى، شائىر ۋە ئاتاقلىق مۇتەپەككۇر ئابدۇقادىر داموللام ئوز ئەسەرلىرىدە خەلقىمىزگە ئويغىنىشنى، ئوزىنى ئېتراپ قىلىشنى، نادانلىق ۋە جاھالەت قارا كۈچلىرىگە خاتىمە بېرىشنى، مۇقەددەس ئىسلام دىنىمىزنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى توغرا چۈشىنىشنى تەشەببۇس قىلغان ئىدى، ئۇ «ئەقائىدزورۇرىيە» دېگەن ئەسەرىدە:

ـ ئىنساننىڭ خار ۋە زەبۇن بولماقىغا بەئىس نېمەدۇر؟

ـ ئىككى نەرسىدۇر: بىرى ـ جاھالەت ۋە نادانلىق، ئىككىنچىسى تەپرىق ۋە ئىختىلاپتۇر.

ـ ئىززەت ـ ئابروي قۇۋۋەت نېمە بىلەن بولىدۇ؟

ـ ئىلىم ـ مەرىپەت ۋە ئىتتىپاقلىق بىلەن بولىدۇ»، دەپ تەكىتلىگەن بولسا، «نەسىھەتى ئامما» دېگەن ئەسەرىدە: «بۇ زامان غەپلەت ۋە بىپەرۋالىق زامانى ئەمەس، ئويغىنىش ۋە سەگەكلىك زامانى، جاھىللىق ۋە نادانلىق دەۋرى ئەمەس. ئىلىم ـ مەرىپەت دەۋرىدۇر. سۇسلۇق ۋە بىكار تەلەپلىك ۋاقىت ئەمەس، تىرىشىپ ۋە غەيرەت قىلىش ۋاقتىدۇر. باشقا مىللەتلەر ئىلىم ـ مەرىپەت سايىسىدا ھاۋادا ئۇچۇپ پەرۋاز قىلماقتا. سۇ ئاستىدا بولسا، خۇددى قۇرۇقلۇقتا ژۇرگەندەك، ئەر ـ كىن ئۈزۈشمەكتە. بىز تېخىچە غەپلەت ئۇيقۇسىدا ياتماقتىمىز. ئۇيقا بولسا، ئولۇمنىڭ بۇرادىرى ۋە مۇقەددىمىسىدۇر. بۇ ھالەتتە دائىم ئۇخلىماق ـ يوقىلىش ۋە ئولۇم بولىدۇ. ھېلىكەم ۋاقىت ۋە پۇرسەت بار»، دەپ خەلقىمىزگە مۇراجەت قىلغان. كوردىڭىزمۇ، يادىكار، بۇ 1920 ـ يىللاردىكى گەپ، ئابدۇقادىر داموللام نېمە دېگەن ژىراقنى كورەلىگەن، دانىشمەن مۇتەپەككۇر. ئۇنىڭ يازغانلىرى بىزنىڭ ھازىرقىي ھاياتىمىزغىمۇ ماس كېلىدۇ. خەلقىمىزنىڭ ئايرىم قاتلاملىرىدىكى نادانلىق، تەپرىقچىلىك، ئىتتىپاقسىزلىق، مەھەللىۋازلىق ئوخشاش سەلبىي ئىللەتلەر مىللىتىمىزنى روناق تاپقۇزمايدۇ. بىز ئىلغار، تەرەققىي ئەتكەن مىللەتلەرنىڭ ئىجابىي تەرەپلىرىنى ئۆگىنىش، ئۆزىمىزنى تەدبىقلەپ، بارلىق سەلبىي ئىللەتلىرىمىزگە قەتئىي جەڭ ئېلان قىلىشىمىز كېرەك.

بىر دانا: «مىللەت تەپەككۇرىنىڭ يىلتىزىنى مىللەتنىڭ جەۋھىرى بولغان زىيالىلاردىن ئىزدەش كېرەك»، دېگەن ئىكەن. بۇ ناھايىتى توغرا ئېيتىلغان پىكىر. سابىق كېڭەش ئىتتىپاقى ئۇيغۇرلىرى ئىچىدىن چىققان ئۇنجا كەسپىي كومپوزىتور قۇددۇس غوجامىياروۋ ۋە سابىق س س س ر دەۋرىدە ئۇيغۇر خەلقىدىن چىققان ئۇنجا پەن دوكتورى مۇرات ھەمرايىۋلار مىللەت ۋە كېلەچەك ئەۋلات ئالدىدىكى مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى كۈچلۈك بولغان ئەجايىپ ئىنسانلار ئىدى. بىزنىڭ ھەممە زىيالىلىرىمىزنىڭ ئەينە شۇنداق مىللەت ۋە كېلەچەك ئەۋلات ئالدىدىكى مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى كۈچلۈك بولغاندا، خېلىلا روناق تېپىپ، ئوزىمىزنى راسلاۋالغان بولار ئىدۇق. ئەپسۇس، بىزدىكى ئىتتىپاقسىزلىق، تەپرىقچىلىق، مەنمەنلىك ۋە باشقا ئىللەتلىمىز بىزنى ئالغا ئىلگىرلەتمەيۋاتىدۇ. بارلىق ساھالاردا تەرەققىي ئېتىش ـ بۇ دەۋر تەلىۋى. ئەگەر بىز ئوزىمىزنىڭ ئىللەتلىرىنى ئېتراپ قىلىپ، ۋاقتىدا ئۇنىڭغا خاتىمە بەرمىسەك، مىللىتىمىز تەرەققىي قىلالماسلىقى، 21 ـ ئەسىرنىڭ جىددىي تەلەپلىرىگە جاۋاپ بېرەلمەي، شاللىنىپ تاشلىنىشى مۇقەررەر. ھە، ھازىرقىي رىقابەتچىلىك دەۋرىنىڭ تەلەپلىرىگە جاۋاپ بېرىش ئۈچۈن بىز جىددىي باش قاتۇرۇشىمىز، ئەڭ مۇھىمى، ئىتتىپاقلىغىمىزنى كۈچەيتىشىمىز ۋە تىرىشىپ، تىنماي ئىشلىشىمىز كېرەك»، دېگەن ئىدى. زىيا ئاكا.

مەن، شۇ چاغدا ئادەتتە كام سوز، مويسەپىت ئەدىپنىڭ بۇ سوزلىرىنى مۇلاھىزە قىلىپ، ئۇنىڭ خەلقىمىزنىڭ تەغدىرىگە قانچىلىك كويۇنۇۋاتقانلىقىنى، ئازاپلىنىۋاتقانلىقىنى ھىس قىلغان ئىدىم...

ئەگەر خاتالاشمىسام، بىر تەنقىتچى: «ئەدەبىياتنىڭ مۇقەددەس بورچى خەلققە ياشاشنى ئۆگىتىشتىن، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خەلققە قانداق ياشاۋاتقانلىقىنى ۋە قانداق ياشىشى كېرەكلىكىنى كورسىتىشتىن ئىبارەت»، دېگەن. ھە، زىيا ئاكا ئەدەبىياتنى ئەينە شۇ تەنقىتچى ئېيتقاندەك چۈشەنگەن، نېمە مەخسەت بىلەن قەلەم تەۋرىتىۋاتقانلىغىنى ياخشى بىلگەن قەلەم ساھىبى. 1984 ـ يىلى ئوزىنىڭ 70 ياشلىق تەۋەللۇدى مۇناسىۋىتى بىلەن «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇر ئاۋازى») گېزىتى رېداكسىيەسىدە بولغان ئۇچرىشىشتا خىزمەتداشلارنىڭ بىرى: «زىيا ئاكا سىز نېمىشكە تارىخىي ماۋزۇلارغا كوپرەك مۇراجەت قىلىسىز؟»،دېگەندە، ئۇ: «مەن 30 ـ 60 ـ يىللىرى ئۇيغۇرلار دىيارىدا يۈز بەرگەن ۋاقەلەرنىڭ بىۋاستە شاھىدى ۋە ئىشتىراكچىسى بولغان. ئەينە شۇ تارىخىي ۋاقەلەر توغرىلىق قەلەم تەۋرىتىش مېنىڭ ۋىجدانەن بورچۇم»،دەپ جاۋاپ بەرگەن ئىدى.

زىيا ئاكا ھەقىقىي مەنادىكى چىن نىيەتلىك ئىنسان ئىدى.ئۇ ھەر دائىم بىرىنىڭ ناھەق ئەيىپلىنىپ، خورلىنىشىغا يول قويماسلىققا تىرىشاتتى. 1980 ـ يىلى ياز كۈنلىرى ئىدى.زىيا ئاكىنىڭ ئويىدە كىچىك قىزى نۇرانىيەنىڭ تويى بولۇۋاتاتتى. تۇيۇقسىز قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدىن تېلېفون قىلىپ، مۇمكىن بولسا، زىيا ئاكىنىڭ تېزىراق كېلىشىنى ئىلتىماس قىلدى، زىيا ئاكا شۇ چاغدا تويغا كەلگەن مېھمانلاردىن كەچۈرۈم سوراپ، چوڭ ئوغلى رىزايدىنغا:«مەن يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدىكى يىغىنغا بارمىسام بولمايدۇ، ئۇ يەردە بىر ئىنساننىڭ تەغدىرى توغرىلىق سوز بولىدۇ. ھە، ئادەم تەغدىرى بىلەن ئويناشقا بولمايدۇ. نېكا ۋە مېھمانلارنى كۈتۈش ساڭا ئامانەت»، دەپ ئالدىراپ يىغىنغا كەتكەن ئىدى.

مەشھۇر ئەدىپنىڭ پۈتكۈل ئاڭلىق ھاياتى ئوز خەلقىنىڭ تەغدىرى ـ قىسمىتى بىلەن چەمبەرچاس باغلىق بولدى. 1997 ـ يىلى فېۋرالدا ئۇيغۇر ياشلىرى غۇلجاشەھرىدە كوممۇنىستىك خىتاي ھاكمىيىتىنىڭ ئادالەتسىزلىك، باش ـ باشتاقلىقلىرىغا نارازىلىق بىلدۇرۇپ، تېچلىق نامايىشقا چىقتى. خىتاي ھاكمىيەت ئورۇنلىرى قولىدا تومۇرنىڭ پارچىسى بولمىغان بۇ نامايىشچىلارنى ئوققا تۇتۇپ، قىرغىنچىلىق ئۇيۇشتۇردى. باسقۇنچىلارنىڭ مۇنداق ۋەھشىلىكلىرىگە چىداپ تۇرالمىغان زىيا ئاكا شۇ چاغدىكى ئا ق ش پىرېزىدېنتى بىلل كلىنتونغا ۋە ئا ق ش كونگرېسىغا ئۇيغۇرستاننى خىتايلار ئىستىلا قىلىۋالغاندىن كېيىنكى ئىككى ئەسىردە يۈز بەرگەن ۋاقەلەرنى ۋە ئاخىرقى 1997 ـ يىلى فېۋرالدا يۈز بەرگەن قىرغىنچىلىقنى بايان قىلىدىغان مەكتۇب يېزىپ،ئۇنى ئىنگلىز تىلىغا تەرجىمە قىلدۇرۇپ، ئالمۇتىدىكى ئا ق ش ئەلچىخانىسى ئارقىلىق ۋاشىنگتونغا يوللىغان، ئاز ئوتمەي ئا ق ش ئەلچىخانىسىدىن زىيا ئاكىغا تەكلىپنامە كەلدى. ئۇ يەرگە بارغان كىچىك ئوغلى ياشىننى ئەلچىخانىنىڭ مەسئۇل خادىمى قوبۇل قىلىپ، دادىسى يوللىغان مەكتۇبنىڭ ئوز ئادرېساتلىرىغا يەتكۈزۈلگەنلىكىنى خەۋەر قىلغان ئىدى.

ھە، ۋاقىت ئۆتكەنسىرى خەلقىمىزنىڭ پەخرى بولغان زىيا ئاكىنىڭ ئارىمىزدا يوقلىغى بىلىنمەكتە، ئۇنىڭغا بولغان ئىززەت ـ ھورمىتىمىز ھەسسىلەپ ئاشماقتا.

شائىر ئابلىمىت ھاجىنىڭ:

نادان ئولۇپ ئاھايەت يەتتىسى ئوتتى،
كۈندۈزدىكى چۈشتەكلا ئۇنتۇلۇپ كەتتى.
ئالىم ئولۇپ ئەچچىلەپ ئەسىرلەر ئوتتى،
بارغانسىرى شوھرىتى پەلەككە يەتتى.

ـ دېگەن رۇبائىيسىنى زىيا ئاكىنىڭ ھاياتىغا قىياس قىلماقچىمەن. ھە، زىيا سەمەدىيدەك يارقىن سىمالارنىڭ شوھرىتى قانچە ئەسىر ئوتمىسۇن، پەلەككە يېتىدىغانلىغىدا شۇبھە يوق.

يادىكار سابىتى.
ئالمۇتا شەھرى.

مەشھۇر يازغۇچى خاتىرىسىگە بېغىشلاندى

ئالمۇتا شەھرىنىڭ درۇژبا مەھەللىسىدىكى مۇسۇلمانلار قەبرىستانلىغىدا خەلقىمىزنىڭ 20 ـ ئەسىردىكى نامايەندىلىرىنىڭ بىرى، مەشھۇر ئەدىپ، قازاقستان خەلق يازغۇچىسى زىيا سەمەدىينىڭ ۋاپاتىغا بىر يىل تولۇشىغا ۋە قەبرىگە ئورنىتىلغان خاتىرە ـ يادىكارلىقنىڭ ئېچىلىشىغا بېغىشلانغان مىتىنگ بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭغا ئالمۇتا شەھرى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئۇيغۇرلار زىچ ئولتىراقلاشقان مەھەللىلەردىن، زىيا ئاكىنىڭ يۇرتى ياركەنت تەۋەسىدىن، شۇنداقلا خوشنا قىرغىزستاندىن، ش ئۇ ئا ر دىن كەلگەن جامائەتچىلىك ۋەكىللىرى، يازغۇچىلار، شائىرلار، ئالىملار، ئەدىپنىڭ سەپداشلىرى ئىشتىراك قىلدى.

مىتىنگنى سابىق شەرقىي تۈركىستان مىللىي ـ ئازاتلىق ئارمىيەسىنىڭ ئوفىتسېرى ئەسەت ئاكا تېيىپوۋ قىسقىچە كىرىش سوز بىلەن ئېچىپ، قۇرئان تىلاۋەت قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن سوزگە چىققان قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ كاتىۋى بېرىك شاخانوۋ، سابىق شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى ھوكۇمىتىنىڭ باش كاتىۋى ئابدۇرائۇف مەخسۇم ئىبراھىمىي، «ۋازىيۇشى» نەشرىياتىنىڭ دىرېكتورى ئىبىنغالى رائۇشانوۋ، قىرغىزستان ئۇيغۇرلىرى «ئىتتىپاق» جەمىيىتىنىڭ رەئىسى روزىمەمەت ھاجىم ئابدۇلباقىيېۋ، شائىر دولقۇن ياسىن،يازغۇچى مەسىمجان زۇلپىقاروۋ،«بىنەت» ئاكسىونېرلىق جەمىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى دىلمۇرات ئۆزىيېۋ، ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ پەخرىي پۇخراسى ئاسىم قۇربانوۋ، سابىق شەرقىي تۈركىستان مىللىي ـ ئازاتلىق ئارمىيەسىنىڭ پولكوۋنىكى ئايتۇغان يۈنىچى، «ۋازىيۇشى» نەشرىياتى ئۇيغۇر رېداكسىيەسىنىڭ باشلىقى، شائىر ساۋۇتجان مەمەتقۇلوۋ زىيا سەمەدىينىڭ ھايات پائالىيىتىگە توختىلىپ، سەممىي قەلب سوزلىرىنى ئىزھار قىلدى. ئاندىن زىيا ئاكا سەمەدىينىڭ ئۇرۇق ـ تۇققانلىرى نامىدىن ئەدىپنىڭ چوڭ ئوغلى، قازاقستان رادىيوسى، ئۇيغۇر رېداكسىيەسىنىڭ باشلىقى رىزا سەمەدىي سوزگە چىقىپ، ناتىقلارغا ۋە مىتىنگ ئىشتىراكچىلىرىغا مىننەتدارلىقىنى بىلدۇردى.

ئاخىرىدا ئا. روزىباقىيېۋ نامىدىكى 153 ـ ئۇيغۇر گىمنازىيەسىنىڭ ئاشخانىسىدا زىيا ئاكا سەمەدىينىڭ ۋاپاتىغا بىر يىل تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن خەتمە ـ قۇرئان قىلىندى.

يادىكار سابىتى.

زوردۇن سابىر

ئانا

(داۋامى، بېشى ئۆتكەن سانلاردا)

48

گېنېرال جۇ شاۋلياڭ بىلەن رەئىس ۋۇجۇڭشىن بىرىنچى قېتىم بىر پىكىرگە كېلەلمىدى. شىخو بىلەن جىڭ مۇداپىئەسىنىڭ يىمىرىلىشى پۈتۈن گومىنداڭ ئەمەلدارلىرىنى تەمتىرىتىپ قويدى. ئۇلار بۇ ئىشنى ھەربىي ستراتېگىيەدىكى يارامسىزلىق دېيىشتى. لېكىن جۇ شاۋلياڭ ئۆلكە رەئىسىگە مەسئۇلىيەتنى ئىتتىرىپ:

— شىنجاڭغا شىڭ شىسەي دورىكەن. مەن بۇ باندىتلارنى ئىلىقدىلا مىدىرلاشقا باشلىغاندا، بىر دىۋىزىيە ئەسكەر ئەۋەتىپ تۈگەشتۈرۈمىنى قويماي قىرىۋېتىشنى ئوتتۇرىغا قويغان. ۋۇ جۇشى نەسىھەتچىلەر ئومىگىگە ئىشىنىپ كەتتى! — دېدى ۋە تەنىسىدىن مەمنۇن بولۇپ سىمىز گەۋدىسىنى مىدىرلىتىپ قويدى.

— ياق، بۇ ئىش نېمە قىلساقمۇ مۇشۇنداق بولاتتى. زادى، شىڭ دۇبەن خەلقنى قاخشىتىپ قىساس ئالمىسا بولمايدىغان ھالغا كەلتۈرۈپ قويغان! — دېدى ۋۇ جۇڭشىنمۇ قاتاڭغۇر گەۋدىسىنى مىدىرلىتىپ قويۇپ.

ئۈرۈمچى پاتپاراقچىلىق ئىچىدە: خەنزۇ پۇخرالار ئىچكىرىگە قاچماقتا، ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرى ۋە خادىملىرى ئىچىدە كۆلىغا كېتىش دولقۇنى پەيدا بولدى، سودىگەرلەر بانكىدىكى پۇللىرىنى يوتكىمەكتە، ئەسكەر باشلىقلىرىنىڭ سەپراسى ئۆرلىگەن، ئەسكەرلەر پۇخراچە كىيىنىپ دوخمۇش - دوخمۇشتا قوراللىرىنى ساتماقتا، بازارلاردا مال باھاسى كۈنسېرى ئۆرلەپ، پۇخرالارنىڭ قىيىنچىلىقى كۆپەيدى. شەھەر ئاھالىسى ھەر كۈنى پوتەي ياساش، ئاكوپ كولاش بىلەن ھېرىپ ھالىدىن كەتتى. يېمەك - ئىچمەك قىس، شەھەر كوچىلىرى نە - نەلەردىن كېلىپ قالغان تىلەمچىلەر، يانچۇقچى، بۇلاڭچىلار بىلەن تولغان، ساتچى ماشىنىلىرى، ئاتلىق قوراللىق قوغدىغۇچىلار تولىمۇ ئالدىراش. قىسقىلىق ۋەھىمە ئۈرۈمچى پۇخرالىرىنى قىينىماقتا ئىدى. كوك خىش تام، قارا دەرۋازىلىق ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت (ھازىرقى ئالدىنقى سەپ قوماندانلىق شتابى) بىناسىنى قوغدايدىغان كوك ماتادىن كىيىم كىيگەن ھەربىيلەر تېخىمۇ كۆپەيگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۈندە تۈت - تۈت!

ئۈرۈمچىدە ياشىماق تولىمۇ كوڭۈلسىز، ھەتتا ئازاپلىق.

ۋۇ جۇڭشىن بۈگۈن ئەتىگەندىلا لىۋ زېرۇڭنى ئېلىپ ئامېرىكا كونسۇلخانىسىغا بېرىپ كەلدى. ئەنلىياڭدىكى تار كوچىغا جايلاشقان بىر قەۋەتلىك بىنادا ئۇ ئامېرىكا كونسۇلى باكستون ۋە مۇئاۋىنى ماكنان بىلەن شىنجاڭ ۋەزىيىتى توغرىسىدا سۆزلەشتى.

— ۋاقىتلىق ھادىسە، كىچىك ئىش! — دېدى ئۇ گومىنداڭ دىپلوماتلىرىغا خاس چوڭچىلىق بىلەن پۈتۈن قولىدىن كەتكەن شىمالىي شىنجاڭ ۋە كېتىش خەۋپى بار جەنۇبىي شىنجاڭ ۋەزىيىتىنى قىسقىچە بايان قىلىپ بولۇپ، — قورققۇچىلىكى يوق. ھازىر كومپارتىيەمۇ بىر مىللىون ئىككى يۈز مىڭ ئەسكەر، ئىككى مىللىون ئالتە يۈز مىڭ خەلق ئەسكىرىگە تايىنىپ يېڭى جۇڭگو قۇرىمىز دەپ ۋاقىراۋاتامدۇ؟ بىزنىڭ جاڭ جۇشى ماۋ زېدۇڭنى كوزگە ئىلمايدۇ. گومىنداڭ پارتىيەسىنىڭ ھۆلى چىڭ. ئوكايلىقچە تەۋرەتكىلى بولمايدۇ. سەككىز يىل ھۇجۇم قىلىپ ياپونلار ھېچ نېمە قىلالمىدى، ئاخىر ئۆزى يەر چىشلىدى. ئۈچ چوڭ مەسلەك خەلق قەلبىدىن ئورۇن ئالدى، بۇ سۇن جوڭشەننىڭ نامى بىلەن مەھكەم باغلانغان!

كوپ دېيىلىپ كۈچى قالمىغان سوزلەر ۋاختى ئۆتكەن دورىغا ئوخشايدۇ. گومىنداڭ ھۆكۈمىتى، ئۇنىڭ سىياسىتى توغرىسىدا ئامېرىكىلىقلارنىڭ ئۆز قارىشى بار. يېقىندا ترومېن ھۆكۈمىتى جاڭ كەيشىنى يولەپ، جۇڭگو كوممۇنىستلىرىنى يوقىتىش توغرىسىدا ئوچۇق يول يورۇقمۇ بەردى. مۇشۇ 9 - ئايدىن باشلاپ جۇڭگو - ھىندىستان چېگارىسىدىكى ئامېرىكا ھاۋا ئارمىيەسىنىڭ 13 - ۋە 14 - قىسىملىرىنى ئىشقا سېلىپ، گومىنداڭنىڭ خۇنەن، گۇاڭشىلاردىكى ئارمىيەسىنى نەنجىڭ، تيەنجىن، بېيپىڭلارغا توشۇشنى باشلىۋەتتى. ئالتە يۈز مىللىون دوللارلىق خىراجەت بىلەن گومىنداڭنىڭ بەش يۈز قىرىق مىڭ ئەسكىرىنى يوتكەپ، «تارىختىكى ئەڭ زور ھاۋا، دېڭىز قاتنىشى» يارىتىپ، كېيىنكى ئىتتىپاقىدىن جۇڭگونى كونترول قىلىش ھوقۇقىنى تارتىۋالماقچى بولدى. لېكىن ئۇزۇنغۇن ئامېرىكىلىق سىياسەتچىلەر بۇ يولەشنى ئاخماقلىق دەپ قارىماقتا. ھەتتا ئامېرىكىنىڭ جۇڭگودىكى باش ئەلچىسى ھېرلىمۇ جاڭ كەيشىنى يولەشكە قارشى. ئۇلار جاڭ كەيشى ئەسكەرلىرىنىڭ پىداكارلىق روھى تۆۋەن، ھاكىمىيەت، دولەت قارشى ئاچار، چۈنكى بۇ ئەسكەرلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئامراتلارنىڭ باللىرى، ئۇلار كومپارتىيەگە ھېسداشلىق قىلىدۇ. جاڭ كەيشى ئۆز ئەسكەرلىرىگە ئالىي دولەت كوز قارىشىنى سىڭدۈرمىگەن، ئۇلار ياپون ئەسكەرلىرىدەك ئۆز پادىشاھىنىڭ شان - شەرىپىنى جېنىدىن ئۈستۈن كورىدىغان روھقا ئىگە ئەمەس دەپ قارىشىدۇ. شۇڭا ئىككى كونسۇل شىنجاڭ ھۆكۈمەت رەئىسىنىڭ ئۆزىگە ۋەكىللىك قىلالمايدىغان، چۈگچېكىدىن ئەۋەتىلگەن سوزلىرىنى ئاڭلاپ ھېچ قانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى:

— بىراق، بۇ يەردىكى توپىلاڭ غوجانىيازھاجىنىڭ ياكى سابىت داموللىنىڭ توپىلاڭلىرىغا ئوخشىمايدۇ. كېيىنكى ئىتتىپاقى ئۆز قولى بىلەن قىلىۋاتقان ئىش بۇ، دۇنيادىكى ئەڭ كاتتا بىر دولەتنىڭ پىلانلىق، مەخسەتلىك قىلىۋاتقان ئىشى بۇ. بۇ ئىشنى ۋاقىتلىق ھادىسە، كىچىك ئىش دېسەك خاتالىشىپ قالىمىز.

مۇئاۋىن كونسۇل ماكنان ئاخىر چىدىماي ئوچۇق گەپ قىلىۋەتتى. ۋۇ جۇڭشىن كالستۇكىنى تۈزىگەن بولۇپ ئوڭايسىزلانغىنىنى يوشۇرۇشقا ئۇرۇندى.

ئۇ ئامېرىكا كونسۇلخانىسىدىن خاپا، چۈشكۈن ھالدا قايتىپ چىقتى. ئۇ كېيىنكى كونسۇلخانىسى ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، بۇك دەرەخلىق ئارىسىدىكى بىر قەۋەتلىك چىرايلىق ئۆيلەرگە قاراپ قويدى: «بۇلارغا يېلىنىش كېرەكمۇ؟ ھازىر موسكۋادا ۋاڭ شىجيې مولوتوۋ بىلەن سوزلىشىۋاتىدۇ، جياڭ جىڭگومۇ مۇشۇ يەرگە كېلىپ ئەھۋالنى كورۈپ موسكۋاغا كەتتىغۇ، پايدىلىق سودا بولۇپمۇ قالار!» ئۇ ئۆز - ئۆزىگە تەسەللى بەردى.

ئۇ ئىشخانىسىدا يەنە ئۇزۇن كوك تاۋار چاپان، پوسما كىيگەن ھالدا پەيدا بولغاندا، كاتىپ ئالدىغا كىرىپ:

— گېنېرال جۇ شاۋلياڭ بىلەن گېنېرال گو جىچياۋ جاناپلىرى كەلدى! — دەپ خەۋەر قىلدى.

ۋۇ جۇڭشىن ئۆزىنى تۈزەشتۈرۈپ ئىشىككە ماڭدى.

ئاشۇال رەڭ ھەربىيچە كىيىم كىيگەن، ھەربىي فورمىلىرىمۇ تولۇق گېنېراللار دىپلوماتلاردەك سالاپەت بىلەن كىرىپ كەلدى.

— قانداق! — دېدى جۇ شاۋلياڭ سائىتىگە قاراپ قويۇپ، — ئامېرىكىلىقلاردا قانداق يېڭىلىق بار؟

— ماۋزېدۇڭ نەنجىڭ 3 - نومېرلىق بىناغا كېلىپ جاڭ جۇشىنىڭ قوبۇل قىلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرغان يەردە، ئىلى باندىتلىرى بۇ كوك خىشلىق بىناغا كەلمەي قويارمىدى. سىلەر نەنجىڭغا راست گەپنى مەلۇم قىلىڭلار، دەيدۇ ئۇلار.

— قايسى راست گەپنى، ئون ئىككى مىڭ ئەسكەر باندىتلارنىڭ تاياق - توخماق بىلەن قوراللانغان بەش - ئالتە مىڭ ئادىمىدىن يېڭىلدى. بىر فرونت قوماندانى گو چى دۈشمەنگە ئەسىر چۈشتى، شىي يېفېڭ جازاغا تارتىلدى، پۈتۈن شىمالىي شىنجاڭ قولدىن كەتتى دەيمىزما؟ بۇ مەغلۇبىيەت 8 - ئۇرۇش رايونىنىڭ قوماندانىغا تەئەللۇق دېگەن گەپنىمۇ قوشۇپ قويىمىزما؟

— لاۋ جۇ، جېچىلماڭ، بولغۇلۇق بولدى. مەغلۇبىيەت غەلىبىنىڭ ئانىسى. 1860 - يىللىرى ئىلى جياڭجۈنى جاڭ جىنمۇ ئالتايدىن باشقا ھەممە شىمالىي شىنجاڭنى تارتقۇزۇپ قويغان، ئاخىر تارتىۋالغانغۇ؟ سىز ئۇزۇنغۇن ئىش كورگەن، پىشقان قوماندان، يېتىلگەن سىياسەتچى. ئىشتىكى ئۇتمىگەن گوشكە قاشىنى ئۇتتۇپ قالىدۇ. گەپ پىچاقنى ئىشلىتىشتە. سىز بۇنى بىلىسىز!

— خاتا ئىشلەتكەننىڭ كاساپىتى مۇشۇ. ئۇلار ۋاقتىدا ئىلىغا بىر دىۋىزىيە ئەسكەر ئەۋەتكەن بولساق، پۈتۈن غۇلجىنى تۈپتۈز قىلىۋېتەتتۇق!

— خەلق رايى مۇھىم. شىڭ شىسەي خەلقنى ھۆكۈمەتتىن بىزار قىلىۋەتكەن، گومىنداڭنىڭ ئۇلۇق پارتىيە ئىكەنلىكىنى خەلققە بىلدۈرۈش مۇھىم ئىدى. جياڭ جۇشىنىڭ ئوبرازىنى قوغداش ئۈچۈن شۇنداق قىلدۇق، يۇمشاق سىياسەت، قاشاڭ پىچاق زورۇر بولۇپ قالغاندى.

— مەن بۇ خەخنى مىللەت سۈپىتىدە يوقىتىش تەرەپدارى. بۇ خەق مۇشۇ زېمىندىلا بولىدىكەن، توپىلاڭ تىنچىمايدۇ!

— ياق، ياق. بۇنداق قىلسا گومىنداڭ پارتىيەسى گىتلېرنىڭ سوتسىيال دېموكراتلار پارتىيەسىگە ئوخشاپ قالامدۇ؟

— شىنجاڭدا ئوخشاپ قالسىمۇ مەيلى. يەھۇدىيلارغا قاراتقان سىياسەت بۇلارغا دورا. شىڭ شىسەي قوماندان بولۇپ بارمىغان بولسا، غوجانىياز جىن شۇرېننى ئاكا دېگۈزەتتى. بۇ يەردە ئاقىدىغىنى كۇڭزىنىڭ تەلىماتى، رەھىمدىللىك، ئىنساپ دېگەن نەرسىلەر ئەمەس، نەق قانلىق قىلىچ. ئەخمەتجان دېگىنىنى تۈرمىدىلا يوقىتىدىغان گەپ ئىدى. ئوسمان دېگەننى ئۆز يېغىدا قورۇغىلى، جانىمقان، ئەلەن، خادىۋاڭلارنىڭ قولى بىلەن جايلىغىلى، ئىسھاقبېك، ئابدۇكېرىم دېگەنلەرنىمۇ شۇنداق قىلغىلى بولاتتى. ھېلىھەم بولسىمۇ ما چېڭشياڭ ئاتلىق كورپۇسى بىلەن سۇ رۇچىڭ دىۋىزىيەسىنى ئامېرىكا قوراللىرى بىلەن قوراللاندۇرۇپ، نەنجىڭدىن ئامېرىكا بومباردىمان ئايروپىلانىدىن يىگىرمىنى، تانكا، برونېۋىكلاردىن ئەللىكنى ئالدۇرۇپ، ئوتتۇز مىڭ ئەسكەر بىلەن زامانىۋى قوراللارنى ئىشقا سېلىپ، تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ شىخو، جىڭدىكى باندىتلارنى مۇشۇنچىلىك چېغىدىلا يوقىتىشنى تەكلىپ قىلىمەن! بۇ قېتىمقى ئۇرۇشقا ئۆزەم قوماندانلىق قىلىمەن!

— ياق، ياق، ئەندى تەس! — دېدى گېنېرال گو جىچياۋ دەرھال سوز قوشۇپ، — مەركەزنىڭ زور ھەربىي ئورۇنلاشتۇرۇشى بار. شىنجاڭدا ھازىرقى ۋەزىيەتنى ساقلاپ تۇرۇش مۇھىم. بۇ ياققا ئەسكەر يوتكەش، قورال ياردەم قىلىش مۇمكىن ئەمەس. شىنجاڭدا يۈز مىڭدەك ئەسكىرىمىز بار. بۇمۇ چوڭ كۈچ!

— بۇ قانداق گەپ، سەككىز مىللىون ئەسكەر، شۇنچە خىل قورال تۇرۇپ، تورت تال باندىتنى تازىلالماستىن ھەدېسلا سوھبەت، كېلىشىم دەپ ۋاقىرىساق سەت ئەمەسمۇ!

— دۇنياۋى ۋەزىيەتنىڭ تەلىۋى شۇنداق. يالتا يىغىنىدا، پوتسدام يىغىنىدا دۇنيا تىنچلىقى بارلىق دولەتلەرنىڭ 1 - نومېرلىق چوڭ ئىشى دەپ بېكىتىلگەن. شۇڭا جياڭ جۇشى ئىچكى ئۇرۇش دېگەننى ئېتىراپ قىلمايدۇ ئەمەسمۇ!

1945 - يىلى 8 - ئاينىڭ 29 - كۈنى جياڭ كەيشى ماۋزېدۇڭ بىلەن كورۈشكەندە، ماۋ زېدۇڭ:

— جياڭ ئەپەندىم، بىز بۇ قېتىمقى كېلىشىم ئارقىلىق ئىچكى ئۇرۇشنىڭ ھەقىقىي ئاخىرلىشىشى، مەڭگۈلۈك تىنچلىقنىڭ ئىشقا ئېشىشىنى ئۈمىت قىلىمىز! — دېگەندە، جاڭ كەيشىنىڭ چىرايىدا تەبەسسۇم يوقىلىپ ئۆز رەقىبى ئالدىدا بىزارلىقىنى ئىپادىلەپ:

— جۇڭگودا ئىچكى ئۇرۇش يوق! — دەۋەتكەندى.

بۇ رەئىس ئۆزىنىڭ بىر دولەت، بىر مەسلەك، بىر داھىي نەزەرىيىسىنىڭ كۈچى بىلەن شۇ گەپنى دەۋەتتى. ئۇنىڭ نەزىرىدە جۇڭگو كومپارتىيەسى بىر باندىت. لېكىن ماۋزېدۇڭ بوش كەلمىدى. ئۇ ئورنىدىن دەس تۇردى، جاڭ كەيشىگە سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ:

— ۋىجدانلىق ھەر قانداق بىر جۇڭگولۇق «ئىچكى ئۇرۇش يوق» دېگەن سوز بىلەن ئوزىنى، خەلقنى ئالدىمايدۇ. خەلق ئاخماقمۇ، جۇڭگو كومپارتىيەسى قارىغۇمۇ؟ ئۇلار بەزىلەرنىڭ ئىچكى ئۇرۇش قىلماقچى بولۇۋاتقىنىنى، بۇ ئۇرۇش ئارقىلىق جۇڭگو كومپارتىيەسىنى، خەلق قوراللىق كۈچلىرىنى يوقاتماقچى بولۇۋاتقىنىنى كورمەيۋاتامدۇ؟ ئىچكى ئۇرۇش يوق دېيىش ئۇزۇل - كېسىل ئالدامچىلىق، فاكىتقا مۇتلەق ئۇيغۇن ئەمەس. بۇ گەپكە ئۈچ ياشلىق بالىمۇ ئىشەنمەيدۇ! — دېدى.

بۇ داڭلىق مۇنازىرە ھەممىنىڭ يادىدا. ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ قويدى:

— توغرا، گومىنداڭغا قارشى ھەر قانداق كۈچ باندىت. توپىلاڭچى. ھېچكىمدە بۇنداق ھۆكۈمەتكە قارشى ھوقۇق يوق!

— جياڭ جۇشى ئەڭ ئۇلۇغ ۋەتەنپەرۋەر!

— ماۋزېدۇڭ بىر مىللىون ئىككى يۈز مىڭ ئەسكىرى بىلەن توقسان يەردىكى يەرلىك ھۆكۈمەتكە تايىنىپ كورەڭلىدى: ئۇ سەككىز ماددىلىق پرىنسىپلىق پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، جۇڭگو كومپارتىيەسى ئارمىيەسىنى قىرىق سەككىز دىۋىزىيە قىلىپ رەتلەپ، بېيجىڭدا مەمۇرىي ۋە سىياسىي كومىتېت قۇرۇش، بۇ ئارمىيەگە كومپارتىيە گېنېراللىرى قوماندانلىق قىلىش، بۇ قوماندانلار شەندۇڭ، جياڭسۇ، خېبېي، چاخار، رېخې، سۇيىيۈەن قاتارلىق جايلاردىكى ھەربىيلەرگە قوماندانلىق قىلىش مەسىلىسىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا، جياڭ كەيشى ئاڭلاپ بولۇشقا ئارانلا تەخىر قىلىپ كۈلۈپ قويۇپ:

— ئون يىل كورۈشمەپتىمىز، سىز ماۋ ئەپەندىنىڭ ئىشتىھاسى بارغانسېرى يوغىرىپ كەتكىنىنى ئويلىماپتىمەن! ئەپسۇس، مېنىڭ بۇ يېرىمدە ئۇنچە كوپ نەرسە يوق. نەپسىڭىزنى قاندۇرالمايمەنمىكىن — ھە! — دېدى.

مۇشۇ يىل، مۇشۇ سېنتەبىرنىڭ 2 - كۈنى بولۇنغان بۇ سوزلەرمۇ ئولتارغانلارغا يادا!

— كىچىك ئىش، قورققۇچىلىكى يوق دېگەن سوزلەر ئەجەبا ئامېرىكىلىقلارنىڭ قۇلىقىغا ياقمايدۇغۇ؟

— ئۇ خەق توغما ئەستايىدىل. بۇ ئۇلارنىڭ سىياسىي قارىشى ئەمەس، مىجەزى!

29 - كورپۇسنىڭ قوماندانى لى تىيېجۈن كىرىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇلار ئەھۋاللار توغرىسىدىكى مەسلىھەتكە رەسمىي كىرىشتى:

— باندىتلار ئايروپىلان، زەمبىرەكلەرگە ئىگە. ئۇلارنىڭ ئۈرۈمچىگە ھۇجۇم قىلىشى تۇرغانلا گەپ. بىز ئۈرۈمچىدە پۇت تىرەپ تۇرالايمىزمۇ؟ — جۇ شاۋلياڭ يېنىدىكى گو جىچياۋغا قاراپ قويدى، — 46 - دىۋىزىيە تېز بولغاندىمۇ سەككىز - ئون كۈنلەردە يېتىپ كېلەلەيدۇ. ھازىر ئاشلىق، ئوق - دورا كامچىل. خەلق پاراكەندىچىلىكتە!

— ئاساسلىقى دىن، مىللەت، تۈرمە مەسىلىلىرى، — دېدى ۋۇ جۇڭشىن قوشۇمچىلاپ، — سىياسىي مەسىلىلەر!

— ياق، ئورۇۋرى ھەربىي كۈچ! — دېدى جۇ شاۋلياڭ ئۇنىڭ كېپىنى بولۇپ، — مەركىزىي ھەربىي مەكتەپنىڭ ئۈچ يۈز سەكسەن نەپەر ئوقۇغۇچىسىنى قوشۇپ ھېساپلىغاندىمۇ، پەقەتلا ئالتە باتالىيون ئەسكىرىي كۈچىمىز بار. ئوتتۇز مىڭدەك باندىت بىزدىن بىر يۈز قىرىق كىلومېتىر نېرىدا - ماناس دەرياسىنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىزنى نىشانغا ئېلىپ تۇرماقتا. شىي يېفېڭنىڭ چوڭ توھپىسى ماناس دەرياسىنىڭ كورۈكىگە ئوت قويىۋېتىش بولدى. ئاخماق - كالۋا! ماناس دەرياسىنى چاڭجياڭ، خۇاڭخې دەپ قالغان ئوخشايدۇ ئۇ ئېشەك! كېچىپ ئوتەلمەيدىكەن ئۇ باندىتلار. تىيانشاندىن ئوتۇپ ئاقسۇغا ھۇجۇم قىلىپ باي ناھىيەسى بىلەن كونىشەھەرنى ئېلىپ بولغان باندىتلار ماناس دەرياسىدىن ئوتەلمەسمۇ؟ ئەھۋال چاتاق. ھۇجۇم قىلىپ كەلسە ئۈرۈمچىدە ئىككى سائەت تىرىكىشەلەيمىزمۇ، يوق! بىزگە ھەربىي ياردەم كەلمىسە بولمايدۇ. ئامېرىكا ھەربىي ئايروپىلانلىرى جەنۇبتىن نەنجىڭغا ئەسكەر توشۇماي بىزگە توشۇسۇن، ئەللىك ئايروپىلان ئۈچ كۈن، كۈنىگە ئۈچ قېتىمدىن توشۇسىلا باندىتلارغا تېتىقۇدەك ئەسكەر يوتكىلىدۇ. جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ يوللىرىنى باندىتلار تامال قىلىپ بولدى. بايىنبۇلاق باندىتلىرى بىلەن كۈنەس باندىتلىرى بىرلىشىپ بىزنىڭ نەچچە يۈزلىگەن ئەسكەرلىرىمىزنى يوقىتىپ، قاراشەھەر، توقسۇنلارغا تەھدىت سالماقتا. قەشقەر، يەكەن، قاغىلىق، يېڭىسارلاردا تاشقۇرغاندىن چۈشكەن تاجىك، قىرغىز باندىتلىرى ئارام بەرمەيۋاتىدۇ. ئېيتماققا يۈز مىڭدەك ئەسكەر. ئەمەلىيەتتە ساپان قېپىلار! — گېنېرال جۇ شاۋلياڭ تىرىك قولغا چۈشكەن جىڭ مۇداپىئەسىنىڭ قوماندانى گو چىنى، قېچىپ كەلگەن باش قوماندان شىي يېفېڭنى، چۆچەكنىڭ قاچقۇن ۋالىسىنى، ئاقسۇنىڭ باندىتلارغا ئاق بايراق كوتۇرۇپ چىقىپ تەسلىم بولغان ۋالىسىنى، يەنە ئالىكمىلەرنى بىر - بىردىن تىللاپ چىققاندىن كېيىن، يېنىدىكى غەمكىن ئولتۇرغان ئۆلكە رەئىسىگە بۇرۇلۇپ قاراپ:

— ئار - نومۇسنى بىز ئىككىمىز ئۈستىمىزگە ئالىمىز. ۋىگىرمە مىڭدەك ئەسكىرىمىز، يەنە بىر نەچچە مىڭ خەنزۇ پۇخرالىرىمىزدىن ئايرىلدۇق. دېھقانچىلىق - چارۋىچىلىقى ياخشى ئىلى، ئالتاي، چوچەك، بىردىن - بىر نېفت كانىمىز مايتاغ قولدىن كەتتى. زىيان تولىمۇ چوڭ، تولىمۇ چوڭ بولدى. بۇ زىيان بىزنىڭ يارامسىزلىقىمىزدىن ئەمەس، بېخەستەلىكىمىز، ئۆز كۈچىمىزگە ھەددىدىن زىيادە ئىشەنگەنلىكىمىزدىن بولدى! — دېدى.

— تەجرىبە - ساۋاقلىرىمىز تولىمۇ ئاچچىق، ھەممىسى شىڭ شىسەينىڭ زالىملىقى تۈپەيلىدىن، خەلق نەپرىتىنىڭ كۈچلۈكلىكىدىن بولغان. خەلقتىن ئايرىلىپ قالغان ھۆكۈمەت تەنزىسى بىزگە قالغانىكەن، ئوڭشاشقا ئۈلگۈرەلمىدۇق. ھازىر بولسىمۇ خەلققە، بولۇپمۇ ئۇيغۇر، قازاق مىللەتلىرىنىڭ بىزگە سادىق ۋۇقۇرى قاتلاملىرىغا چۈشەندۈرۈشىمىز، گومىنداڭ پارتىيەسى خەلقنى باي، دولەتنى كۈچلۈك قىلىدىغان جۇڭگودىكى بىردىن - بىر پارتىيە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈشىمىز، باندىتلارنى قولىدىكى قورالنى تاشلاپ ھۆكۈمەتكە ماسلاشسىلا، قىلمىشلىرىنى سۈرۈشتۈرمەيدىغانلىقىمىزغا ئىشەندۈرۈشنىڭ يوللىرىنى تېپىشىمىز، بۇنىڭ ئۈچۈن كېڭەش ھۆكۈمىتىگە دوستانىلىك بىلدۈرۈشىمىز زورۇر.

— يەنە شۇ يۇمشاق سىياسەت - سۇ بولۇۋېلىپ تاشنى يېگۈش نەزەرىيەسىمۇ؟

— مېنىڭچە، بىز مەركەزدىن ۋۇقۇرى دەرىجىلىك بىر رەھبەر تەلەپ قىلايلى. ئۇ كىشى مەركەزگە ۋاكالىتەن بۇ يەردىكى ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشقا تولۇق ھو-

تۇقلۇق بولسۇن. بولمىسا بىز قاتتىق سىياسەت بىلەن يۇمشاق سىياسەتنى تاللىشىۋېرىدىغان ئوخشايمىز!

- راستىنى ئېيتساق، بىز ھەربىي كۈچكە تايىنىپلا غەلىبە قىلالمايدىغان ئوخشايمىز، - دېدى باياتىن خىيال سۈرۈپ ئولتارغان ئورۇق، ئېگىز قوماندان لى تېيجۇن سۆز قىستۇرۇپ، - مەنمۇ بۇ باندىتلارنى ھەربىي كۈچ بىلەن يوقىتىش، شىنجاڭ تۇپرىقىنى بىر قېتىم قانغا بوياپ، يەرلىك باندىتلارنىڭ ئەۋلادلىرىنىمۇ مەڭگۈلۈككە باش كۆتۈرەلمەس قىلىۋېتىش، ئۇلارنى بىزنى كۆرگەندە تىزلىنىپ باش قويىدىغان بولۇشى كېرەك دەپ ئويلايمەن. قورال كۆتۈرۈپ قارشى چىقىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، تىكلىنىپ قارالمايدىغان بولۇشى كېرەك دەپ قارايمەن. ئاخىر شۇنداق بولىدۇ. بۇ بىر تارىخىي مۇقەررەرلىك! لېكىن ھازىر بىز قىيىن ئەھۋالدا. شېڭ شىسەيمۇ 1933 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا قىيىن

يۇرت

ئەھۋالدا قالغاندا ئۆزتىنلىق بىلەن خوجانىيازنى ئۆزىگە تارتىپ، ما جۇڭيىڭنى يېتىم قالدۇرغانىدى. ئۇ يېڭى خەنزۇ كۈچىنى قوغداش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى چارە. تاشقۇرغان باندىتلارنى باستۇرۇشتا بۇ ئۇسۇلنىڭ ئۈنۈمى بولىدۇ. ئۈرۈمچىدە ئۇيغۇرلارنى بىر - بىرىگە تىغ كۆتۈرىدىغان قىلىشقا ئاساسىمىز يوق ئەمەس. ئوسمان كېگەشكە ناھايىتى ئۆچ. ئۇنى دولقۇنلىق قارشى تىغ كۆتۈرىدىغان قىلىشقا بولىدۇ. مەنمۇ شېڭ شىسەينىڭ ئۇسۇلىنى قوللىنىشنى توغرا ھېسابلايمەن. ھەم قورال، ھەم دىپلوماتىيە ئۇسۇلىنى تەڭ قوللانساق توزۇك!

- موسكۋادا جاڭ جىجۇڭ نەتىجىگە ئېرىشىپتۇ. كېڭەش ئىتتىپاقىمۇ جاڭ جىجۇڭغا دوستانىلىق ئىپادىسىنى بىلدۈردى. مولوتوۋ ستالىنغا ۋاكالىتەن موسكۋا سوھبىتىدە يېڭى چۈشىنىش ھاسىل قىلغىنى ئېيتتى.

ئۇلار چۈشتىن كېيىن باشلانغان مۇلاھىزىسىنى يېرىم كېچىگىچە داۋاملاشتۇردى. بۇ چاغدا ئاقتۇ يېڭىشەھەر قورشاۋدا قالغان، كونىشەھەردە يېڭى ھاكىمىيەت قۇرۇلغان. ئاقسۇ مۇداپىئەسىنىڭ قوماندانلىق شتابىدىن ھېلىدىن - ھېلىغا تېلېگرامما، تېلېفون كېلىپ يول - يورۇق، ياردەم تەلەپ قىلىشماقتا، ماناس دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىكى مۇداپىئە لىنىيەسىدە ماناس ناھىيە بازىرىنى ئاساس قىلىپ، پۈتۈن كۈچى بىلەن خەندەك كولاپ، ئاكوپ يوتەپ، زەمبىرەكلەرنى ئىشقا سېلىپ، قاتتىق تىركىشىش تەييارلىقى جىددىي كېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتىدۇ. سانجى - ئۈرۈمچى لىنىيەلىرىدە كېچە - كۈندۈز مۇداپىئە تەييارلىقى بولۇۋاتقانلىقى ئېيتىلدى. گومىنداڭ ساقچى ئىدارىسى ئۈرۈمچىدىكى گۇمانلىق ئادەملەرنى تىنىمسىز ئاختۇرۇپ تېپىش ئويى بېسىپ ئادەم تۇتۇش دولقۇنى قوزغىغانىدى. ئىپتىدالىق ئۈچۈن چېكىنىشنىڭ تەييارلىقى داۋاملىشىپ كېتىۋاتقاندا، مەخسۇس ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرى ۋە مۆھىم ئاپپاراتلارنى يۆتكەش ئىشىغا قوماندانلىق قىلىش شتابى قۇرۇلغان. نەچچە يۈز ماشىنا، توگە، ئات ئىشقا سېلىنغان. [illegible]

قوماندانلىق شتابىنىڭ قوراسىغا بىر تۈيرۇپلان ھەر قاچان تەييارلانغان، ئۈرۈمچىدىن قاچىدىغانلار بىر تۈيرۇپلان ھەر قاچان ئۈچۈشقا تەييار تۇراتتى.

- لېۋ زېرۇڭنى كېڭەش كونسۇلى بىلەن سۆزلىشىشكە كىرگۈزۈپ، ئۇنىڭ پىكىرىنى بىلسەك بولاتتى. - ئۇ ئۈرۈمچىدىكى كونسۇلنىڭ سىياسىي زىيارەت بېرىپ، ئۇ ھۆكۈمىتىمىزنىڭ شىنجاڭ خەلقىگە قىلىدىغان غەمخورلۇقلىرىنى يەنە بىر قېتىم چۈشەندۈرىدۇ.

- يەنە شۇ دىپلوماتىيە، چۈشەندۈرۈشمۇ؟ - دېدى گېنېرال جۇ شاۋلىياڭ رەنجىگەن ھالدا، - زادىلا ئۈنۈمى يوق ئىش بۇ. ئۇنىڭغا ئەجەللىك زەربە بەرمىسەك، ماناس بويىدىكى خەن يۇۋېننىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرىگە خەجلەيلى. خۇيزۇ، دۇڭشياڭ ژىڭكىتلىرى قالتىس جەڭگىۋار! ما چېڭشياڭ كورپۇسىدىن يەنە بىرى بولسىدى، خۇيزۇلارنى ئۇيغۇرلارنى باستۇرۇشقا سالساق ئۈنۈمى چوڭ بولاتتى.

- ئۇيغۇرلاردىنمۇ بىزگە سادىق ئادەملەر كۆپ چىقتى. تاشقورغان باندىتلىرىنى ئالداپ يوقىتىشتا جاپپار چوڭ، كاملجان، روزى خەلپەت، ھامدۇنبەگ، بارات بەگلەر چوڭ خىزمەت كۆرسەتتى. قەشقەر ئوپالدا ئەمەتبەگ ئۆزلۈكىدىن قوشۇن تەشكىللەپ، گومىنداڭ ھۆكۈمىتى ئۈچۈن جەڭ قىلىپ باندىتلارنى يوقاتتى. بىر كورپۇس ما چېڭشياڭ ئەسكىرىدىن بەزىدە سوپىبەگ، سىيىت ئەخمەت غوجا، پاساربەگ، نۇربەگدەك ئۇيغۇر ۋەتەنپەرۋەرلىرىنىڭ رولى چوڭ بولىدۇ. بۇنداقلا ھازىر ئۈرۈمچىدىمۇ بار. بىزگە سادىق

مۇشۇنداق بەگلەردىن يۈزى ھەتتا مىڭى بولسىدى، باندىتلارنى ماناس بويىدىن تېزلا چېكىندۈرگەن بولاتتۇق. مېنىڭ زىيابەتلىرىم مانا مۇشۇنداق بىز ئۈچۈن جان تىككىدىغان پىدائىيلارنى يېتىشتۈرىدىغان بىر مەكتەپ!

- ھا - ھا - ھا... يەنە شۇ سۆز بىلەن تاشقا ھۇجۇم قىلىش ئۇسۇلى. ھازىر كومپارتىيەمۇ بۇ ئۇسۇلدىن پايدىلىنىۋاتىدۇ.

گېنېرال جۇشاۋلياڭ سېمىز گەۋدىسىنى لىغىرلىتىپ كۈزلىرى ژۇمۇلۇپ، قىسقا بۇرۇتلىرى تىترىگۈچە كۈلدى. باشلىغىغا ئەگىشىپ كوزەينەكلىك قېشى قويۇق گوجېياۋمۇ، ئورۇق، بويىنى ئۇزۇن لى تيېجۇنمۇ ۋە باشقىلارمۇ قاقاخلىشىپ كۈلۈشتى.

- رەئىسنىڭ زىياپەت ئۈچۈنلا خەشلىنىدىغان مەخسۇس پۇلى بار!

- ھا - ھا - ھا!...

- جايىدا خەشلەنگەن پۇل بەزىدە زەمبىرەك، مىنامىيوتلاردەك رول ئوينالايدۇ!

شۇنداق، ئادەملەر ۋەھىمە، ئۈمىتسىزلىك ئىچىدىمۇ كۈلەلەيدۇ، خۇددى تويدا يىغلالايدىغان قىزلاردەك!

شىنجاڭ رەھبەرلىرى بىر كۈنلۈك ھارغىنلىقنى زىياپەت بىلەن چىقىرىۋالدى. ئۇلار ئەڭ ياخشى كورىدىغان تاماقلىرىنى يەپ، رومكا ئۈرۈشتۈرۈپ بولۇشىدا ئىچىشتى. لېكىن بىرمۇ ئادەم «غەلىبە ئۈچۈن ئىچەيلى» دېگەن سۆزنى قىلمىدى. مەغلۇبىيەتنىڭ ئاساسىي جاۋابكارلىرى ھاراقنىڭ كۈچى بىلەن ئارىلىرىدىكى پەدىشەپ، سۆزئىي ھۆرمەت، خۇشامەت دېگەنلەرنى چۆرۈۋەتتى. ھەممىدىن بۇرۇن لى تيېجۇن مەست بولۇپ قالدى. ئۇ جوزىنى مۇشتلاپ ۋىغلاپ تۇرۇپ:

- بىز كىنتلېرنىڭ گېنېراللىرىغا ئوخشايمىز، مەن تېرىك قولغا چۈشمەيمەن، يامىنىغا كەلسە «پاڭ!» - دەپ تاپانچىسىنى ئۆز پېشانىسىگە تەگلۈۋىدى، جۇ - شاۋلياڭ ئۇنىڭغا قاتتىق ۋاقىراپ:

- ياق، بىز مەغلۇپ بولمىدۇق، بىز كومپارتىيەنىمۇ، بۇ باندىتلارنىمۇ تەلتوكۈس يوقىتالايمىز. تەگدىشى يوق، ئۆلۈق جۇڭخۇا مىنگو بىزنىڭ قولىمىزدا يارىتىلىدۇ. سەن توخۇ ژۈرەك مەغلۇبىيەتنى تەن ئالغان بولساڭ ھازىرلا ئۆل! - دېدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇۋېلىپ ۋاقىراپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ شىنجاڭدىكى ئەڭ چوڭ ھوكۇمران ئىكەنلىكىنى كۆز - كۆز قىلغاندەك:

- مەن بۇيرۇق بېرىمەن، ئۈرۈمچىدىن قاچىدىغانلار كىم بولسا بولسۇن، ئېتىلىدۇ، مەغلۇپ بولدۇق دېگەن سۆز كىمنىڭ ئېغىزىدىن چىقسا شۇ جازالىنىدۇ. كىمدىكىم باندىتلارنىڭ بىر ئېغىز ياخشى گېپىنى قىلسا ھەربىي سوتقا تارتىلىدۇ! مانا بۇ ھەربىي بۇيرۇق! - دېدى.

- گېنېرال، لېكىن، لېكىن!...

- كومپارتىيە جۇڭگو زېمىنىدا توقسان يەردە كېڭەش ھوكۇمىتى قۇردى. ئۇلار باندىتلارنىڭ ھوكۇمىتى. جۇڭخۇا مىنگونىڭ يۈزىگە چۈشكەن داغ. موسكۋادىكى سوھبەت بولسۇن، نەنجىڭدىكى سوھبەت بولسۇن، ھەممىسى شۇ توخسان رايوندىكى قىزىل ھوكۇمەتنى يوقىتىش. ئۇنى پەيدا قىلغان كومپارتىيەنى، ئۇنىڭ بىر مىللىون ئىككى يۈز مىڭ ئەسكىرىنى، ئىككى مىللىون ئالتە يۈز مىڭ خەلق ئەسكىرى دەۋالغان قاراقچىسىنى قوشۇپ يوقىتىش، تەلتوكۈس، پاك - پاكىز يوقىتىش! بىلدىڭلارمۇ، يېگىش ئەمەس، يوقىتىش! بۇ يەردە 91 - قىزىل رايون - باندىتلارنىڭ ماكانى پەيدا بولدى. بۇلارنىمۇ ئوتتۇز مىڭ قوراللىق ئەسكىرى بىلەن پاك - پاكىز، ئۈزۈل - كېسىل

يوقىتىش بىزنىڭ ۋەزىپىمىز!

- لېكىن، لېكىن! - دېدى ۋۇجۇڭشىن ئاخىر چىدالماي، - جۇڭخۇا مىنگودا بىر دۆلەت، بىر پارتىيە، بىر داھىي بولۇش كېرەك، بۇنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا قان توكۇش، قىرغىن قىلىشقا بولمايدۇ. يۈز مىللىون ئاھالىمىز كومپارتىيەنىڭ ھېلىقى رايونلىرىدا ياشايدۇ، ئۇلارغا خاتىرجەم تۇرمۇش، بەخت - سائادەت كېرەك، پەقەت گومىنداڭ پارتىيەسىنىڭ ئۆلۈق، ئادىل پارتىيە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈش ئارقىلىقلا، بىز دۆلەت ئاتىسىنىڭ ئۆز قولى بىلەن تىكلىگەن بايرىقىنى ھەممە يەردە جەۋلان قىلدۇرالايمىز!

- ياق، ياق! - دېدى جۇشاۋلياڭ قولىدىكى ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن رومكىدىكى ھاراقنى ئىچىۋەتكەچ، ئاق ئېپەك كويىنكىنىڭ ياقىسىنى ئېچىۋېتىپ، - 9 - ئاينىڭ 3 - كۈنى كومپارتىيە ئۇن بىر ماددىلىق سوھبەت لايىھەسىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا، 9 - ئاينىڭ 4 - كۈنى جۇڭشەن غەربىي يول 101 - نومۇرلۇق قورادا بىزنىڭ شاۋلىزى نېمە دېدى، ئېسىڭىزدىن چىققان بولسا مەن دەپ بېرەي: ئۇ، لايىھەنىڭ توققۇزىنچى، ئونىنچى ماددىلىرى نېمە؟ مەن دەپ بېرەي: سىياسەتنى دېموكراتىيەلەشتۈرۈش، ئارمىيەنى دۆلەتلەشتۈرۈش، سىياسەت بىلەن ئارمىيە مەسىلىسى. مېغىزى ئارمىيە. بىزنىڭ مەخسىتىمىز كومپارتىيە ئارمىيەسىنى قورالسىزلاندۇرۇش، ھېچ بولمىغاندا ئاجىزلاشتۇرۇش. كومپارتىيەنىڭ مەخسىتىمۇ شۇ. 48 - دىۋىزىيەنى دۆلەت ئارمىيەسى قىلىپ قوراللىق باندىتلارنى ساقلاپ قېلىش. دېموكراتىيە دېگەن نەرسە بىلەن گومىنداڭ پارتىيەسىنىڭ ھوكۇمرانلىق ئورنىغا كومپارتىيەنى دەسسىتىش، جاڭ جۇشى ئۇلارنىڭ ئون بىر ماددىلىق لايىھەسىدىكى ھىيلىسىنى بىر كۆرۈپلا بىلىۋالدى. ھەممە گەپ ئارمىيەدە. ئارمىيە بولمىسا دۆلەت بولمايدۇ. دۇنيادا ئىككى خىللا دۆلەت بار. بىرى، ھوكۇمىتى خەلقتىن قورقىدىغان دۆلەتلەر. بۇ دۆلەتلەر ھەربىي كۈچى ئاجىز دۆلەتلەر. يەنە بىر خىلى، خەلقى ھوكۇمەتتىن قورقىدىغان دۆلەتلەر، بۇ دۆلەتلەرنىڭ ھەربىي كۈچى كۈچلۈك، ھەربىي كۈچ بىلەن ئىدارە قىلىنىدىغان دۆلەتلەر. دۇنيادىكى كۈچلۈك دۆلەتلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق. كېيىنكى ئىتتىپاقمۇ، ئۇنداق بولمىسا ستالىن نېمىشكە گېنېراللىسىموس بولۇۋالدى، نېمىشكە سىياسىي تاج كىيمەي ھەربىي تاج كىيدى؟ قالغان ھەممىسى بىكار. شىنجاڭدا بىز خەلقنى جىر سىيدۇرەلەيدىغان ئەسكىرىي كۈچكە ئىگە بولمىساق ھەممىسى بىكار!

- لېكىن، لېكىن ... شىنجاڭنىڭ تارىخى، رېئال ئەھۋالى مۇرەككەپ، چېگرا جاي. مىللەت كۆپ، ئېتىقات كۆپ، خەلقى قالاق!

- ئانداق بولسا نېمە بوپتۇ؟ ئىندىانلاردىنمۇ قالاقمۇ؟ يېرىم ياۋايى بولسىمۇ ئۇنىڭغا مىلتىق بىلەن تىزلىنىشنى ئۆگەتكىلى بولىدۇ! ۋەھالەنكى، بىز زىياپەت بېرىپ خەلقنىڭ خورىكىنى ئۇستۇرۇپ مۇشت ئېتىشنىلا ئۆگىتىمىز خالاس!

چالا مەست گېنېرالنىڭ ئاخىرقى گېپى ئۆلكە رەئىسىنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى. ئۇ ياغلىقى بىلەن قىزارغان، كىرپىكسىز كۆزلىرىنى ۋە قوش بۇرۇن يۈزىنىڭ توۋەن تەرىپىنى سۈرتتى - دە، خىرىلدىغان ئاۋاز بىلەن تىرىككەندەك قىلىپ:

- ناتايىن، ناتايىن، خەلقتىن ئايرىلىپ قالغان ھەربىي ھاكىمىيەتنىڭ ئۆمرىمۇ ئۇزۇن بولمايدۇ. بۇمۇ بىر فاكىت، ئاقسۇغا بىر يۈز سەكسەن باندىت تاغ ئېشىپ چۈشۈۋىدى، بىزنىڭ ئۈچ دىۋىزىيە ئەسكىرىمىز ھېچ نېمە قىلالمىدى. مانا ھازىر يېڭىشەھەرنىڭ سېپىلى ئىچىگە قامىلىپ ياتىدۇ. باندىتلار بىر يۈز سەكسەندىن كۆپىيىپ بەش - ئالتە مىڭغا يەتتى. خەلق رايىنىڭ كۈچى بۇ. گېنېرال، سىز بىلەن تالاشقۇم يوق. بىزگە ھازىر لازىمى تالاش - تارتىش ئەمەس. ئۈرۈمچىنى ساقلاپ قېلىش، جۇڭگو زېمىنىنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىدا قىزىل ھاكىمىيەت پەيدا بولۇشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش، نىيىتىمىز ئوخشاش. كىمنىڭ توغرا، كىمنىڭ خاتا دېگەن مەسىلىگە جاڭ جىجۇڭ بۇجاڭ كەلگەندە بىر نېمە دېسۇن، شىنجاڭ قولدىن كەتمىسۇن، بۇ ھەممىمىزنىڭ ئارزۇسى!

- كېڭەشكە يېلىنىشقا مېنىڭ ھەربىيلەرگە خاس غۇرۇرۇم يول قويمايدۇ. ياۋتا ژىغىنىنىڭ قارارىغا بويسۇنۇپ، داليەن پورتىنى خەلق ئارا پورت قىلىش، لۈشۈنكۈنى كېڭەش دېڭىز ئارمىيە بازىسى قىلىش، مانجۇرىيە تومۇر يولىنى كېڭەش - جۇڭگو بىرلىكتە باشقۇرۇش، تاشقى موڭغۇلىيەنىڭ مۇستەقىللىقىنى ئېتىراپ قىلىش دېگەن تۆرت ماددىلىق تەلەپمۇ ئادەمنىڭ غۇرۇرىغا تېگىدۇ. ھەي قىز، رومكىغا تولدۇرۇپ ھاراق قوي، مەن قايناپ قالىدىغان ئوخشايمەن. بۇ تەلەپلەرگە جاڭ ۋېيپىۋەنجاڭ ئامالسىز ماقۇل دېدى، شىنجاڭدا رۇسلارغا تېتىمىغۇدەك كۈچلۈك ھەربىي بازا قۇرۇپ، كېڭەشكە قاتتىق زەربە بېرىپ، ئار - نومۇسنى ژۇيۇش كېرەك. ئامېرىكا ھوكۇمىتى، ترومېن پرېزىـ

دېنت بىزنى مانا شۇنىڭ ئۈچۈن قوللاۋاتىدۇ. رومكىلارنى ئېلىڭلار، شەرىقتە پەيدا بولغان ئەڭ چوڭ، ئەڭ قۇدرەتلىك دۆلەت جۇڭخۇا مىنگونىڭ پۈتۈن دۇنياغا نۇر چېچىشى ئۈچۈن قەدەھ كۆتۈرەيلى!

- ياسسۇن جۇڭخۇا منگو!

- ياشىسۇن گومىنداڭ پارتىيەسى!

- ياشىسۇن جاڭ جۇشى، ياشىسۇن، تۈمەن مىڭ ۋىللار ياشىسۇن!

قەدەھلەر جاراڭلىدى. قىرغاۋۇل، كەكلىك گوشلىرى چوكىلاردىن يوغان ئېچىلغان ئېغىزلارغا كىردى. بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسىلا غالىپلار ھېساپلاندى. ئۇلار ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي جۇڭخۇا مىللىتى - دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇق، ئەڭ ئەقىللىق، ئەڭ ئەمگەكچان، ئەڭ قەھرىمان مىللەت دەپ مەدھىيىلەشتى، بۇ مىللەتنىڭ يۈزىگە سۈركەلگەن قارا - كومپارتىيە، ئىلى باندىتلىرىنى لەنەت ياغدۇرۇپ، ئەڭ يامان، ئەڭ زەھەرلىك تىللار بىلەن تىللاشتى. يەر يۈزىدە بىر دۆلەت، بىر مەسلەك، بىر داھىي نۇر چاچىدىغان بىر ئۇلۇق دۆلەتنى ئۆز قوللىرى بىلەن پەيدا قىلىش ئۈچۈن، ئاخىرقى بىر تامچە قېنى قالغۇچە كۈرەش قىلىشقا قەسەم ئىچىشتى. ھاراق ئىچىش بىلەن قەسەم ئىچىش يېرىم كېچىگىچە داۋاملاشتى. جاراڭلىق ئاۋازلار غاراڭ - غۇرۇڭلاشتى، ئۇرلۇق كۆزلەر قىزىرىپ ژۇمۇلدى، لېكىن ئېغىزلار توختىمىدى، گەپ، تىللاش، ۋاقىراشتىن توختىسا يېيىش، ئىچىش، تامشىش بىلەن بولدى. ئېغىز قەھرىمانلىقنى ئىپادە تاپتى، ئېغىز ئەمگەكنىڭ كاراستى ئىسپاتلاندى، ئېغىزنىڭ مۇھەملىقى مۇقىملاشتى، ھەتتا بەزىلەر مەست بولۇپ يېتىپ قالدى، لېكىن ئۇنىڭ ئېغىزى توختىمىدى...

- ھەر بىر ئەسكەرنىڭ بويىنىغا ياپونغا قارشى ئۇرۇش غەلىبە قىلغاندىن كېيىن قايتا بېسىلغان «باندىت تازىلاش قوللانمىسى»نى ئېسىپ قويۇش كېرەك، باندىت ئۆلمىسە ئەسكەرگە ئۆيات! دېگەن سۆزلەر قانداق جاراڭلىق! - دېدى لى تيېجۇن گېنېرال ئەستە ۋاقىراپ، - ھەر قانداق ئەسكەر بۇ قەسەمنى بويىنىغا ئېسىۋېلىشى كېرەك، كۆچىنى كويدۇرۇش كېرەك، شى يېڭېنى ئىشتقا تاللىپ ئۆلتۈرۈش كېرەك! «باندىت تازىلاش قوللانمىسى» شىنجاڭدا ئەسكەرلەرنىڭ قېنىغا سىڭىپ روھىغا ئايلانمىدى، ھەي ئىست، شۇنىڭ ئۈچۈن باندىتلارنىڭ قولىغا نەچچە مىڭ ئەسكىرىمىز ئەسىر چۈشتى!

- توغرا، توغرا. «باندىت تازىلاش قوللانمىسى»نى ئەسكەرلەرگە يادلىتىش، قېنىغا سىڭدۈرۈش، روھىغا ئايلاندۇرۇش...قالتىس گەپ! - گېنېرال جۇ شاۋلياڭ سەنتۈرۈلۈپ مېڭىپ، گېنېرال گو جىجياۋنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويۇپ ۋاقىرىغىنچە «باندىت تازىلاش قوللانمىسى»نى دېكلاماتسىيە قىلىشقا باشلىدى:

بەبجاڭ چېكىنسە چېرىكى بىلەن
ئولتۈرگۈلۈك بەنجاڭنى.
بەنجاڭ چېكىنمەي چېكىنسە چېرىك،
ئاۋادا بەنجاڭ قالمىسا تىرىك.
قىرىپ تاشلاپ پۈتۈن بەننى،
كۆتۈرگۈلۈك بەنجاڭنى!
ھەر بىر چېرىك بىلگۈلۈك،
باندىت تازىلاش قانۇننى،
پىچاق قىلىپ بېشىغا،
ئارقان قىلىپ بېلىگە،
مەھكەم باغلىۋالغۇلۇق،
قاتتىق يادلىۋالغۇلۇق!...

گېنېرالغا قوشۇلۇپ ھەممىسى ۋاقىراپ ئوقۇشقا باشلىدى. بىرلا ۋۇ جۇڭشىن چوڭقۇر خىيال بىلەن تامغا يۆلەكلىك ئېگىز يولەنچۈكلۈك كرېسلوغا تاشلىنىپ، بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئۈندىمەي ئولتۇرماقتا ئىدى.

- بۇيرۇق! - دەپ ۋاقىرىدى بۇ شاۋلياڭ قىزارغان كۆزلىرى بىلەن ئورنىتۇپە بولۇشقان ھەربىي باشلىقلىرىغا ۋاقىراپ، - ئەتىدىن باشلاپ «باندىت تازىلاش قوللانمىسى» ھەر بىر جەڭچىنىڭ قولىدا بىردىن بولۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلسۇن! ۋۇ جۇشى، پۈتۈن باسمىخانىلارغا بۇيرۇق بېرىڭ، دەرھال باسسۇن!

- ياق، بۇ ئىشقا لېكىن ئىشلەنمەيدۇ. جاڭ ۋېيپىۋەن جاڭ ئۆزى قول سېلىپ ئىجات قىلغان ئىش بۇ!

- شۇنداق، شۇنداق، قەتئىي ئىجرا قىلىش كېرەك! نۇرغۇن بۇيرۇق، نۇرغۇن قەسەم، نۇرغۇن ۋەدە تەكرارلاندى. گومىنداڭ ئەمەلدارلىرى نەچچە مىڭ يىللىق خانلار دەۋرلىرىدىن مىراس بولۇپ قالغان چوقۇنۇش پەمىدىن مۇقەددەس دەيدىغان، روھىغا سىڭىپ كەتكەن ئادىتى بويىچە ۋۇ جۇشى بىلەن جۇ جياگجۇننى سېلىشتۇرۇپ، جۇ جياگجۇننىڭ ئۈستۈنلۈكىنى مەدھىيىلەش دولقۇنىنى پەيدا قىلىشتى.

كېڭەش ئىتتىپاقى - خىتاي ئىمپېرىيەلىرىنىڭ سۈيقەستى ۋە ماۋچى ئاۋتونومىيە

«ئوز تەغدىرى ۋە ئوز ھوقۇقى ئۈچۈن كۈرەش قىلالمىغان خەلق مۇتلەقە رىز بولۇپ يوقىلىشقا يۈز تۇتىدۇ».

ھەمدۇت.

1

ياش شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ بارغانچە كۈچىيىپ، مىللىي - ئازادلىق ئىنقىلابىنىڭ غالىبانە ئىلگىرىلەپ، ئۆلكىنىڭ تولۇق ئازات بولۇشىنىڭ مۇقەررەرلىكىگە ۋە تېزلىكىگە كۆزى يەتكەن ستالىن جاڭ كەيشى بىلەن كېلىشىپ، شەرقىي تۈركىستان ھوكۇمىتىگە ۋە ئۆزىنى توختىتىپ، تېچلىق بىتىم تۈزۈشكە بۇيرۇق چۈشۈردى. جۇمھۇرىيەت رەئىسى ئەلىخان تورەم بۇنىڭغا قەتئىي قارشى تۇرىدۇ. ئۇ ئوتتۇرا فرونتتا ئۇرۇشنىڭ توختىتىلغانلىقى توغرىلىق خەۋەرنى ئالغاچ، فرونت قوماندانى پولىنوۋنى چاقىرىپ، - نېمە سەۋەبتىن ئۇرۇشنى توختاتقانلىقىنى سورىغاندا، پولىنوۋ: - موسكۋا بۇيرۇغى بىلەن ئۇرۇشنى توختاتقانلىقىنى ئېيتقاندا، ئەلىخان تورەم غەزەپ بىلەن پولىنوۋنىڭ مۈرىسىدىكى گېنېرالىق پوگونىنى يۇلۇۋېلىپ، «ساڭا بۇ پوگونى موسكۋا بەرگەنمۇ، شەرقىي تۈركىستان ھوكۇمىتى بەرگەنمۇ؟» دەپ ھايقىرىپ چىقىرىپ-ۋەتكەن ئىكەن. بۇ ۋاقىتتا شۇ چاغدا ئال ئاندا كاك تارلىغان بولۇپ، بۇ تورەمنىڭ قەتئىيلىكىنى كورسىتىدىكەن. تورەمنىڭ بۇ قەتئىيلىكى ئەلۋەتتە ستالىنغا ياقمايدۇ. 1946 - ژىلى ئىيۇلدا ئەلىخان تورىنى خەلقتىن يوشۇرۇن كېڭەش ئېلىگە ئوغرىلىقچە ئېلىپ كېتىدۇ. ياش شەرقىي تۈركىستان ھوكۇمىتى رەئىسسىز قالىدۇ. بۇ ئىككى ئىمپېرىيەنىڭ شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنى باستۇرۇشتىكى بىرىنچى سۈيىقەستى، دەسلەپكى زەربىسى بولدى.

كېڭەش ھوكۇمىتىنىڭ بېسىمى بىلەن گومىنداڭ بىلەن تېچلىق بىتىمى تۈزۈلىدۇ. ئۇزۇن ئوتمەي بىتىم بۇزۇلىدۇ، ئىچكى خىتايدا گومىنداڭ مەغلۇپ بولۇپ، گوڭچەنداڭ غالىبىيەت قازىنىدۇ. ئەندى جاڭ كەيشى ئورنىغا ماۋزېدۇڭ ستالىن بىلەن تىل تېپىشتى.

خىتاينىڭ سىياسىي مەسلىھەت ژىغىنىغا قاتنىشىش بىلەن كېتىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان ھوكۇمەت رەھبىرى ئەخمەتجان قاسىمى، مىللىي ئارمىيە باش قوماندانى ئىسھاقبېك مۇنانوۋ، باش قوماندان دەلىلخان، ھوكۇمەت ئەزاسى ئابدۇكېرىم ئابباسوۋلار 1949 - ژىلى 27 - ئاۋغۇستتا «ئايروپىلان ھالاكىتى» بىلەن يوق قىلىندى. شەرقىي تۈركىستان ھوكۇمىتى ئاساسىي رەھبەرلىرىدىن ۋە ھەربىي قوماندانلاردىن ئايرىلدى. بۇ مۇستەملىكىچى ياۋۇز ئىككى ئىمپېرىيەنىڭ ئىككىنچى قەبىھلىك چوڭ سۈيىقەستى ۋە قاتتىق زەربىسى بولدى.

سەيپىدىن ئەزىزى بېيجىڭغا بېرىپ، سىياسىي مەسلىھەت ژىغىنىدا «شىنجاڭ ئەزەلدىن جوڭگو تەۋەلىكىدە بولغان، ھازىرمۇ جوڭگو تەۋەلىكىدە، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ جوڭگو تەۋەلىكىدە بولىدۇ» دەپ، بۇرھان رەئىسلىكىدىكى ئۆلكىلىك گومىنداڭ ھوكۇمىتى، تاۋسىيۈ قوماندانلىقىدىكى گومىنداڭنىڭ ئارمىيەسى شەرتسىز تەسلىم بولغاندىن كېيىن قىزىل خىتاي ئارمىيەسى ئۇرۇشسىز ۋەتىنىمىزگە بېسىپ كىرىش بىلەن مىللىي ئارمىيەمىزنى خىتاي ئارمىيەسى تەركىبىگە ئۆتكۈزۈپ، 5 - كورپۇس قىلىپ، كورپۇس قوماندانلىق شتابىدىن تارتىپ پولكلارغىچە ئوز سىياسىي كومىسسارلىرىنى قويۇپ، مىللىي ئارمىيەنى ئوز كونتروللىغىغا ئالدى. بۇ سۈيىقەستمۇ ئاسانلا ئىشقا ئاشتى.

خىتاي كوممۇنىست مۇستەملىكىچىلىرى ۋەتىنىمىزنى تولۇق ئىشغال قىلىپ، ئوز ھوكۇمرانلىقىنى يەنى كوممۇنىستىك دىكتاتۇرىسىنى تىكلىۋالغاندىن كېيىن، مۇستەملىكىچىلىك، زوراۋانلىق سىياسىتىنى دەخلىسىز ئەمەلگە ئاشۇرۇش مەخسىتىدە 1950 - ژىلدىن باشلاپلا «ئەكسىل ئىنقىلابچىلارنى يوقىتىش» ... ھەرىكەتلىرىنى ئېلىپ باردى. ...

تەردى. بۇ تېچلىق شارائىتتا ئۈچ ئېلىش ۋە باستۇرۇش بولۇپ، يۈز مىڭلىغان ئارتۇق ئادەم يوق قىلىنغان ئىدى. بۇ ماۋچىلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ئاساسىي خوۋۇپلۇق دەپ بىلگەن ئادەملىرىنى ئۆجۈقتۇرۇش ۋە ئۈچىنچى قېتىملىق قاتتىق زەربىسى بولدى.

ماۋچىلار ئوز ھاكىمىيىتىنى مۇستەھكەملەپ ئالغاندىن كېيىن، پارتىيە مەركىزى كومىتېتىنىڭ يەرلىك خەلقنىڭ ئاۋتونومىيە ھەققىدىكى پىكىر - تەلەپىنى بىلىپ بېقىش مەخسىتىدە چۈشۈرگەن ئالاھىدە ئۇختۇرۇش كورسەتمىسى بويىچە 1951 - ژىلى مارتتا ھەر مىللەت ۋەكىللىرىدىن تەركىپ تاپقان 51 ئادەم غۇلجىدا سوھبەت ژىغىنى ئۆتكۈزىدۇ. (بۇ، كېيىن «51 چەلە ژىغىنى» دەپ ئاتالدى). ژىغىن قاتناشچىلىرىدىن بەزىلەر، خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيەسىنى كېڭەش كوممۇنىستىك پارتىيەسىگە ئوخشاش ماركسىزم - لېنىنىزم غايىلىرىنى پارتىيەنىڭ ئاساسىي پروگراما غايىسى قىلغان ئىدى، پارتىيەدە مىللىي مەسىلىمۇ لېنىن غايىلىرى بويىچە مىللەتلەرنىڭ ئوز تەغدىرىنى ئوزى بەلگىلەش پرىنسىپى بويىچە ھەل قىلىنىدۇ دىگەن پىكىردە پارتىيەگە بولغان سەممىيىتى ۋە ئۈمۈت بىلەن «ئىبىدىسو مىللىي مەسىلە كېڭەش ئىتتىپاقىدىكىدەك ھەل قىلىنسا يەنى ئوز دولەت بايرىغى، دولەت گېربى، دولەت ئارمىيەسى ئوز مىللىي ئارمىيەسى بولغان ئۇيغۇرىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەت قىلىپ قۇرۇلسا» دىگەن تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ... جوڭگونىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى كېڭەش ئىتتىپاقىغا ئوخشىمايدۇ، - دەپ ژۇقارقىدەك پىكىردە بولغۇچىلارنى ئوزىنى تەنقىد قىلدۇرۇپ، تەكشۈرۈشلەر قىلدۇرۇپ، ... كەلگەنلەرنىڭ كوپى كېيىنكى ھەرىكەتلەردە «تەكسىتچى بۇرژۇئا يەرلىك مىللەتچى» بولۇپ جازالاندى.

1952 - ژىلى ۋاڭ جېن چىڭىدىكى ژىغىندىن قايتىپ كېلىپ، سەيپىدىن بىلەن، رەئىس ماۋزېدۇڭ شىنجاڭنىڭ تېررىتورىيەلىك ئاۋتونومىيە مەسىلىسى توغرىسىدا كونكرىت لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويۇشىڭىزنى ئېيتتى، - دېدى. سەيپىدىن ئەزىزى، - بۇ ئىش توغرىلىق مەركەز قارار چىقارغاندىن كېيىن سوزلەشەيلى، - دىدى. ۋاڭ جېن، - مەركەز پىكرىڭىزنى ئاڭلاپ باقماقچى، مېنىڭچە پىكرىڭىزنى ئوچۇق سوزلەپ باقسىڭىز بولىدۇ، - دىگەندىن كېيىن سەيپىدىن ئەزىزى، ماۋزېدۇڭغا ئوز مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈپ، - «... دەسلەپكى تەسەۋۋۇرىمنى ماۋجۇشىغا يازما دوكلاد قىلدىم. دوكلادىمدا فېدېراتسىيە مەسىلىسىنى تىلغا ئالمىدىم، ئىتتىپاقداش (ئاۋتونومىيە) جۇمھۇرىيىتى مەسىلىسىنى تىلغا ئالمىدىم. مەن شىنجاڭ ئۆلكە دەرىجىلىك ئاۋتونومىيە ئورنىنىڭ نامىنى «شىنجاڭ - ئۇيغۇر ئاۋتونومىيە ھوكۇمىتى» دەپ ئاتاشنى تەكلىپ قىلدىم». (سەيپىدىن ئەزىزىنىڭ شىنجاڭ - ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى قۇرۇلغانلىغىنىڭ 40 ژىللىغىغا ... يازغان ماقالىسىدىن ئېلىندى).

سەيپىدىن ئەزىزى، نېمە ئۈچۈن فېدېراتسىيە ياكى ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەت مەسىلىسىنى ئېغىزغا ئالمىدى؟ بۇ سوئالغا ئەلۋەتتە، ھورمەتلىك گېزىتخان ئوزى مۇلاھىزە قىلىپ، ئېنىق جاۋاپ بېرەلەيدۇ.

1952 - ژىلى 9 - ئاۋغۇستتا ماۋزېدۇڭ پەرمانى بىلەن جوڭگو خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ مىللىي تېررىتورىيەلىك ئاۋتونومىيەنى يولغا قويۇش تۈزۈمى جاكالاندى. ... بۇرھان شەھىدى ... شىنجاڭنىڭ مىللىي تېررىتورىيەلىك ئاۋتونومىيەنى يولغا قويۇش پىلانى مۇزاكىرە قىلىنىپ، شىنجاڭ ئۆلكىسىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىغان ... قۇرۇش، ... دەرىجىلىكتىن بىر، ۋىلايەت دەرىجىلىكتىن 4، ناھىيە دەرىجىلىك - 6، يېزا دەرىجىلىكتىن 15 بولۇپ، جەمئىي 22 ئورۇن بەلگىلەندى.

1952 - 1953 - ژىللىرى «ئىجارە ھەققىنى كەمەيتىپ، زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش» ۋە «يەر ئىسلاھاتى» ھەرىكىتى ۋە («3 كە، 5 كە قارشى») ھەرىكەتلەر قاتتىق ئېلىپ بېرىلىپ يەنە ئون مىڭلىغان ئادەملەر ھەر ھەرىكەتلەر-دە قارىلىنىپ، يوق قىلىندى، يېرى، مال - مۈلكى مۇسادىرە قىلىندى. ئۇمۇمەن خىتاي كوممۇنىستلىرى دېموكراتىك ۋە سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىش نامى بىلەن ئېلىپ بارغان ھەرىكەتتىكى مەخسەت يەنە جەمىيەتتىكى قابىل، ئىختىدارلىق، ئىلغار پىكىرلىك ئادەملەرنى يوقىتىش، پۈتۈن بايلىق، ئىختىساتنى دولەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋېلىش بولدى.

1954 - ژىلغا كەلگەندە، مىللىي ئارمىيەمىزدىن خاتىرجەم بولالماي، خىتاي ئارمىيەسىدە شتات قىسقارتىش باناسى بىلەن 5 - كورپۇسنى پۈتكۈل تەركىۋى بىلەن قىسقارتىپ يوقاتتى. مىللىي ئوفىتسېرلارمۇ تاسقاقتىن ئۆتكۈزۈلۈپ، كەسىپ ئالماشتۇرۇپ، مەمۇرىي خىزمەتلەرگە تەخسىم قىلىندى. جەڭچىلەر تارقىتىلدى. مىللىي گېنېراللاردىن سەيپىدىن، ساۋدانوۋ، ئەزىزوۋلار، قۇربان ئەرشىدىن، روزى ھوشۇر دېگەنلەر بىرمۇ مىللىي ئەسكىرى بولمىغان قورچاق گېنېراللار بولۇپ، «غوجا كورسەتكەن» ئورنى ساقلاپ قىلىندى.

1948 - ژىلى غۇلجا شەھىرىدە ئەخمەت ئەپەندىم رىياسەتچىلىكىدە قۇرۇلغان «شىنجاڭدا تىچلىق ۋە خەلقچىلىقنى ھمايە قىلىش ئىتتىپاقى» 1950-ژىلى مەركىزىي ئاپپاراتنى غۇلجىدىن ئۈرۈمچىگە يوتكەپ، «شىنجاڭ خەلق دېموكراتىيە ئىتتىپاقى» نامىدا ئۆلكە بويىچە ھەممە ۋىلايەت، ناھىيەلەرگىچە تەشكىلاتلىرىنى قۇرۇپ، ئەزا قوبۇل قىلىپ، كەڭ ئاممىنىڭ قىزغىن قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى بىلەن ئوز پائالىيىتىنى باشلىغان ئىدى، «ئالغا» گېزىتى بىلەن «ئىتتىپاق» ژۇرنالى مۇنتەزىم چىقىپ تۇرغان ئىدى. كۆرانخور قارا نىيەت خىتاي كوممۇنىستلىرى بۇ كەڭ ئاممىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىپ، قوللىشىغا ئېرىشكەن سىياسىي تەشكىلاتتىن خاتىرجەم بولالماي، 1954 - ژىلى رەسمىي بۇيرۇق بىلەن «ئىتتىپاق» ئوزىنىڭ تارىخىي رولىنى ئورۇنلاپ بولدى، ھازىر ھەر بىر سىنىپ ۋە ھەر ساھانىڭ سىنىپى ھەم كەسپى تەشكىلاتلىرى قۇرۇلدى» دەپ، «ئىتتىپاقنىمۇ» تارقىتىۋەتتى.

مىللىي ئارمىيە بىلەن «ئىتتىپاقنى» تارقىتىۋېتىشى ماۋچىلارنىڭ خەلقىمىزگە قارىتا 4 - قېتىملىق سۈيىقەستى ۋە چوڭ زەربىسى بولدى. ماۋچىلارنىڭ ئۆلكىمىزگە كىرگەندىن كېيىنكى ئېلىپ بارغان چوڭ باستۇرۇشى ۋە مىللىي ئارمىيەنىڭ، «ئىتتىپاقنىڭ» يوق قىلىنىشىدا ئۆلكە رەئىسى بۇرھان شەھىدى، مۇئاۋىن رەئىس سەيپىدىن ئەزىزىلەر ئاكتىپ باشلامچى ۋە ئىجراچىلار بولۇشتى. شۇنىڭدەك ئۆلكىگە ئىچكى خىتايدىن خىتاي كوچمەنلىرىنى يوتكەپ چىقىشنىڭمۇ ئاكتىپ تەشەببۇسكارلىرى بولۇشتى.

2

«بولۇپ باشقۇرۇش»، «ھوكۇمدار ئوزىنىڭ ياۋۇز نىيىتىنى نىقاپلاشنى بىلىشى، ئۇ چوڭ ساختىپەز، چوڭ ھەژدىھارغا ئايلىنىشى كېرەك»

ماكياۋىللى.

ماكياۋىللىنىڭ بۇ دەستۇرىغا ئەمەل قىلغان ماۋچىلار 1950 - ژىلدىن باشلىغان سىياسىي بېسىقتۇرۇش ھەرىكەتلىرى ۋە ھەر خىل چارە- تەدبىرلەر بىلەن قولغا ئالدىغاننى ئېلىپ، ئاتىدىغانلىرىنى ئېتىپ، مۇستەملىكىچىلىك، ھاكىم مۇتلاق، زوراۋانلىق ئاساسىنى مۇستەھكەملەپ ئالغاندىن كېيىن 1954 - ژىلدىن باشلاپ ئۆلكىدە ھەر دەرىجىلىك ساختا، يالغان ئاۋتونومىيەلەرنى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ خاھىش ۋە تەلىۋىگە زىت ھالدا، ئوز خالىغىنىچە ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا باشلىدى.

مەركەزنىڭ بۇيرۇغى بويىچە «كىچىكتىن چوڭغا قاراپ» ئىجرا قىلىپ، دەسلەپ 15 يېزا دەرىجىلىك ئاۋتونوملار، كېيىن ناھىيە دەرىجىلىك 1 - چاپچال شىبۋە، 2 - قوبۇقسار موڭغۇل، 3 - باركول قازاق، 4 - مورى قازاق، 5 - يەنجى (قاراشەھەر) خۇيزۇ (تۇڭگان)، ۋە 6 - تاشقۇرغان تاجىك ئاۋتونوم ناھىيەلىرى قۇرۇلىدۇ.

كېيىنكى باسقۇچتا ۋىلايەت دەرىجىلىكتىن موڭغۇللارغا شىمالدا بورتالا، جىڭ، ئارشاڭ ناھىيەلىرىنى ئوز ئىچىگە ئالغان بورتالا موڭغۇل ئاۋتونوم ئوبلوسى، جەنۇپتا كورلا ۋىلايىتىگە قاراشلىق خوشۇت، خوتۇسۇمبۇل، باغراش شۇنىڭدەك پۈتۈنلەي ئۇيغۇرلار ياشايدىغان بوگۇر، چەرچەن، چارقلىق، لوپنۇر ناھىيەلىرىنى ئوز ئىچىگە ئالغان كورلا بايىنغولىن - موڭغۇل ئاۋتونوم ئوبلوسى قۇرۇلىدۇ. (كورلا شەھىرىدە ئولتۇراقلاشقان موڭغۇل ئاھالىسى بولمىسىمۇ ئوبلوس مەركىزى قىلىنىدۇ).

قىزىلسۇ قىرغىز ئاۋتونوم ئوبلوسقا ئاتۇش شەھىرى زورمۇ - زور، كوپچىلىكنىڭ نارازىلىغىغا قارىماي، قىرغىز ئاۋتونوم ئوبلوسىنىڭ مەركىزى قىلىنىدۇ. مەزكۇر ئوبلوسقا ئاقچى، ئاقتۇ، ئۇلۇغچات ناھىيەلىرى قارايدۇ.

تۇڭگانلارغا سانجىنى مەركەز قىلىپ، گۇچۇڭ، فۇكاڭ، مىچۇەن، جىمسار، قۇتۇبى، ماناس ۋە مورى ناھىيەلىرىنى ئوز دائىرىسىگە ئالغان سانجى خۇيزۇ ئاۋتونوم ئوبلوسى قۇرۇلىدۇ.

كېيىن مەمۇرىي دەرىجىلىك يەنى ئىلى (9 ناھىيە، شەھەر) تارباغاتاي (7 ناھىيە)، ئالتاي (8 ناھىيە) ۋىلايەتلىرىنى ئوز ئىچىگە ئالغان ئىلى - قازاق ئاۋتونوم ئوبلوسى قۇرۇلۇپ، غۇلجا شەھىرى كوپ تالاش - تارتىشلاردىن كېيىن يەنە خەلق نارازىلىغىغا قارىماستىن قازاق ئاۋتونوم ئوبلوسىنىڭ مەركىزى قىلىپ بەلگىلىنىدۇ.

بۇ تالاش تارتىش مۇنازىرىلار توغرىلىق سەيپىدىن ئەزىزى ئوز ماقالىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئاۋتونومىيەلىك ئورۇن مەمۇرىي مەھكىمە تېررىتورىيەسىنى بەلگىلەشتە ئورغۇن ماس كەلمەسلىك ئەھۋاللىرى كورۇلدى. مەن ئوتتۇرىغا چىقىپ، ھەر قايسى تەرەپلەرگە خىزمەت قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم. مەن مەركەزنىڭ يول - يورۇغىنى، مەسىلەلەرنى مۇزاكىرە قىلىشىمىزنىڭ ئاساسى قىلىپ، ئىدىيەمىزنى موشۇ نۇقتىغا بىرلىككە كەلتۈرۈشىمىز كېرەك. - دەپ تەكرار تەكىتلىدىم. مەن قازاق، قىرغىز قاتارلىق كوچمەن چارۋىچى مىللەتلەر ئەۋلاتتىن - ئەۋلات تاغ ئىچىدىكى ئوتلاقلاردا كوچمەن ھايات كەچۈرۈپ كەلگەن. ئۇلارنىڭ باللىرى سەييارە مەكتەپلەردە ئوقۇيدۇ. بۇ ھالدا قانداقمۇ سوتسىيالىزم قۇرغىلى بولىدۇ. بىز ئۇلارنى مۇقىم ئوبلەرگە كوچۈرۈپ كىرىشكە تەكلىپ قىلىشىمىز، تاغدىن چۈشۈپ، چارۋىچىلىق بىلەنمۇ، دېھقانچىلىق بىلەنمۇ شۇغۇللىنىشقا تەكلىپ قىلىشىمىز لازىم. ئۇلارمۇ زاۋۇد قۇرۇشى، مۇقىم مەكتەپلەرنى قۇرۇشى لازىم. موشۇنداق قىلغاندىلا سوتسىيالىزم يولىغا ماڭالايدۇ، - دەپ چۈشەندۈردۈم. بولۇپمۇ ئىلىنى قازاق ئاۋتونوم ئوبلوسقا بېرىش مەسىلىسىدە ئۇيغۇر كادىرلارنى كەڭ قوساقلىق بولايلى، شىنجاڭدا ئۇيغۇرلار ئاساسى ئورۇندا تۇرىدۇ. شۇڭا ئۇيغۇرلار باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەرگە ياردەم بېرىشى كېرەك دەپ قايىل قىلدىم».

مانا شۇنداق قىلىپ، مەركەزنىڭ تەخسىماتى، سەيپىدىن ئەپەندىنىڭ ئاكتىپ خىزمەت قىلىشى بىلەن بىر پۈتۈن ئۇيغۇر دىيارىنىڭ 70 پائىزى دېگىدەك قازاق، موڭغۇل، تۇڭگان، قىرغىزلارغا بولۇپ بېرىلدى. ماكياۋىللىنىڭ «بولۇپ باشقۇرغىن» دېگەن دەستۇرى ئەمەلدە ئاشۇرۇپ ئىجرا قىلىندى.

ئەندى نۆۋەت ئاخىرىدا ئۆلكە دەرىجىلىك ئاۋتونومىيەگە كەلدى. 1955 - ژىلى ئۆلكە رەئىسى بۇرھان، مۇئاۋىن رەئىس سەيپىدىن بېيجىڭغا ژىغىنغا باردى. ماۋزېدۇڭ بۇلارغا شىجوڭشۈننى (غەربىي - شىمال 4 ئۆلكە رەئىسى) ئەۋەتىپ، ئۆلكە دەرىجىلىك ئاۋتونومىيە نامىنى «شىنجاڭ ئاۋتونوم رايونى» دېسەك دىگەن پىكىرنى بىلدۈرىدۇ. سەيپىدىن ئەزىزى، - ئاۋتونومىيە مەلۇم مىللەتكە بېرىلىدۇ، شۇڭا مىللىي تېررىتورىيەلىك ئاۋتونومىيە دېيىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن «شىنجاڭ ئاۋتونوم رايونى» دىگەن نام ئانچە مۇۋاپىق ئەمەس، - دەيدۇ. شىجوڭشۈن: - ياخشى پىكرىڭىزنى ماۋجۇشىغا دوكلاد قىلىمەن، - دەيدۇ. ئىككى كۈندىن كېيىن شىجوڭشۈن سەيپىدىن، بۇرھان شەھىدىلەر بىلەن كورۈشۈپ، رەئىس ماۋزېدۇڭ ئەستايىدىل ئويلاپ، يولداش سەيپىدىننىڭ پىكرىگە قوشۇلدى، - دېگەن. (سەيپىدىن ئەزىزىنىڭ ژۇقارقى ماقالىسىدىن).

مەھمۇد ئەكرەم.
تاشكەنت شەھىرى.
(ئاخىرى بار).

رەخىم ھەبىبىي

ھايات تەرىزى ۋە مۇھەببەت

ھايات ئۆزى ئۆز ئالدىغا بىر دۇنياكەن،
مۇھەببەتمۇ ئۆز ئالدىغا بىر باشقىچە.
ھايات دېگەن ئومۇرلۇك چوڭ موساپىكەن،
سويگۇ - كېچە، مىسالى بىر تاڭ ئاتقىچە.
ھايات - سويگە، سويگۇ - ھايات قوش ئېگىزەك،
مۇھەببەتنىڭ ھەر سالاسى چوڭ - غول ئېرىق.
شۇنىڭ بىرى قىزغا دېگەن قىزىقىش بەك،
شارائىتنىڭ كەلمىسە ئۇ - جانغا مىق - زىق.
توغرا تۇرمۇش قانائەت ۋە نەق سەبرىدە،
مامكاپتەك سويگۇ سۇقار تار تۈيۈققا.
ھەقىقى بىر مۇھەببەتمۇ تا ئەگەردە،
ئەقىل كوزدە شاللانمىسا تاشلار قۇدۇققا.
بىرلەمچىسى ھاياتمۇ، يا مۇھەببەتمۇ.
(مەن مۇھەببەت دەۋاتقىنىم قىز سويگۇسى)
«توخو بورۇنمۇ، ياكى تۇخۇم بۇرۇنمۇ»
دېگەنگە پەقەت جاۋاپ يوقتەك، يوق ئۇلگۇسى.
ئامما ئېنىق ئېيتالايمىز: ھايات - تۇرمۇش،
جايۇ، ۋاقىت، شارائىتنى دەر بىرلەمچى.
ئانى ئەگەر كەۋسەر سۇ دەپ جۇملە قۇرۇشساق،
ئەڭ ياخشىسى شۇ كەۋسەرگە بول تىلەمچى!..

دۇنيانىڭ ھەسرىتى

بالا چاغدا چوڭ بولماقنىڭ تەسلىكى،
ياش يەتكەندە قېرىلىق تېز باسقىنى،
كىمگە قانداق بىلىنگەندۇ بىلمەيمەن،
كورسەتمىدى ماڭا غەمدىن باشقىنى.
ئۇلغىيىپ چوڭ بولۇشنى زەپ ئارزۇلاپ،
نېمە ئانچە خورۇدىمكى، ھەسسىنەي!..
«چوڭ بولۇپ دەرت تارتقىچە، كىچىك تۇرۇپ -
ئۇلگەن ياخشى» دېگەن قوشاق راسكىنەي!..
بالىلىق چاغ ۋاقىت - سائات قاشاڭمۇ،
ياش ئۇلغايسا بەك ۋۇگرەيدۇ ئالدىراپ.
ئالدىرتامدۇ «مازارىڭغا تېز يەت!» دەپ،
شاشما ئومۇر نېچۇك ۋۇگرەر ھالسىراپ؟..
بالا چاغدا كۈن ۋە ھەپتە ۋاي!.. ئۇرۇن...
قېرىغاندا ئۇلار ئوتەر باشقىچە.
ئۇ جۇمەدىن بۇ جۇمەرىڭ تېز كېلىپ،
يېتىدىغۇ كوزنى ۋۇمۇپ ئاچقىچە.
بىراق ھەممە ئۇلمەسلىكنىڭ غېمىدە،
ۋۇرۇمىزغۇ باي بولۇشنىڭ پېيىدە...
ياخشى ئېچىپ، ياخشى يەپ ھەم راھەتتە،
ئوتۇشنىڭلا كويى بىلەن ئېپىدە...

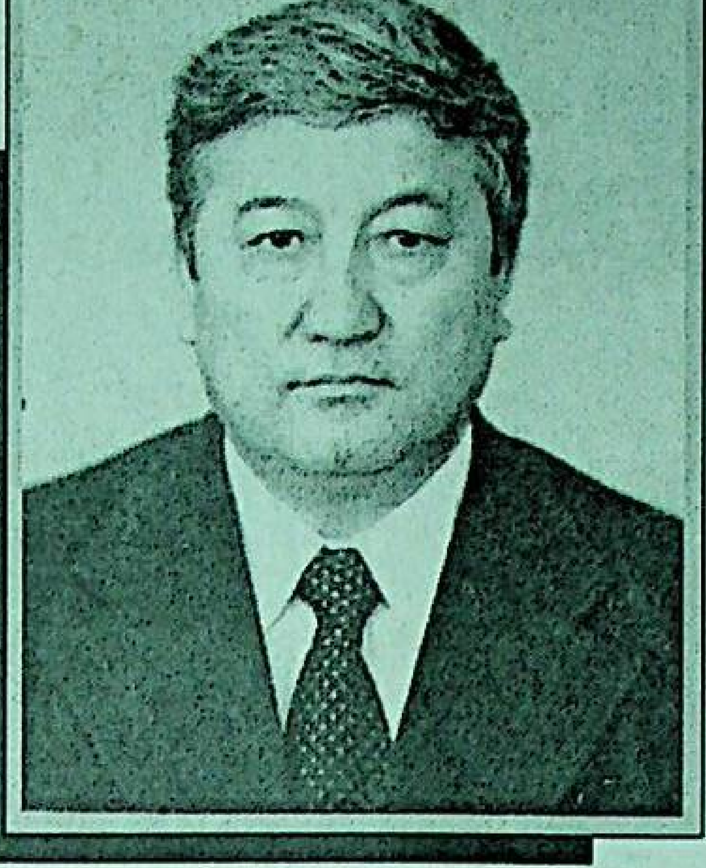

بالا چاغدا چوڭ بوپ كېتىش دەردىدە،
ياش ئۇلغايسا ياش بوپ قېلىش دەردىدە،
بۇ كارامەت غەلىتىلىك بىلەن بىز،
بىر كۈن ئەجەل قۇچۇش بارغۇ ھەممىگە!..
ئالتە تۈلۈك بۇ ئالەمدە نېمانچە،
تېمىرلايمىز، تېپچەكلەيمىز نادانچە؟..
بايلىقىمىز، باشقىمىز ھەللىدە،
ياقىلىشىش دورىسى كۆڭۈل ئارامچە.

مونۇمۇ قىزىق گەپ ئىكەن

بىر كۈن ئىككى ئايال سۆھبەت قۇراركەن،
ئۇچراشتىنىڭ ئارقىسىدا ئۇشتۇمتۇت.
ھېچ قاچان مەن ئاڭلىمىغان قىزىق گەپ،
جەلىپ قىلدى قۇلاقنى سەن دەپ نەق ئۇقۇپ.
بىر ئايال گەپ قىلىنى خوپ ياشىغان،
تەجرىبىلىك، ئەقىل - پىشلىق توغرىدە.
ياشىراغى ئۆز ئىرىدىن داتلاپتەك،
چوڭ ئايالنى كوردۇم كەپتە يورغىدە.
- سەن ئىرىڭنى ئاماراق بولسۇن دېسەڭ گەر،
تۆر ئاغزىنى ئىززەت بىلەن تەسنىلەپ!،
ئۆزى ئۆلىمىكىنىڭ تۇغۇرىغا قونار ھەق،
كوكۇل قۇشى ئۇ ئىرىڭنىڭ لوقما يەپ.
قىزغىنىپ يەنە قولاق سېپ تۇرسام،
دېدى كاداڭ چوڭ ئايال مە مۇنداق دەپ:
- جاۋاپلاشما، سىنىڭ قانچە بولسىمۇ،
قىلغان ئىشىڭ تۈز ۋە توغرا، تۆر دەپ «خەپ!»
زادى ئەرنىڭ تەلۈيىنى چانىما،
ئۇ چېپىشقا تەييار قېيما گوش ئەمەس.
ماقۇل، خوپنى كەسىپ قىلىڭ ئەر ئالدا،
سەندىن تاتلىق خوتۇن بولماس، تۆر پەخس.

ئەرنى لەززەت، ھوزۇر ئىزدەر قىلما سەن،
بۇ ھەر قانداق ئايال قولىدىن كېلەر ئىش.
باھار بېغى گۈللۈك بولۇپ ياپراساڭ،
ھېچ قانداق ئەر كۆڭلى تۈرماس توڭغاق قىش.

چىقىش يول

ئانا ۋەتەننى تەرك ئەتكەن قۇمدەك، تېرىقتەك،
يات ئەللەرگە چېچىلغانىكى بايقۇش ئۇيغۇر خەق.
تەرەپ - تەرەپتە جىن چىراغلار ياقتۇق ھەجەپ،
يوروقتالماي زۇلمەتنىمىز بىرەر بىر روجەك.
ئاچالماستىن بىرەر يوچۇق نى ئىزگەنتلە،
تاڭ ئاتقۇزماققا بولبۇل كېبى سايراپ كېلە،
ئەلىنىڭ كوڭۇل ئۇزشىلىرىنى كەڭ دېپىشىپ،
بىر لوقما لوق كوشى يوق ساپ قورۇق قول شلتە،
چىقىش يولنى كورمەكتە خەلق قوللاپ قىبلىشاي،
كورەش سازىغا ئەڭلىلى جىك - جاك ھەم دايىم چېلىشماي،
ئەڭ بولىسا بىر دوللارلىق ئوتۇن تاشلاپ كېپ،
بىر ئۇچاققا ئوت يېقىشماي، تۇرار قول سىلىشماي.
گۇنا يوقكى مەزلۇم ئېلىم - جان خەلقىمىزدە،
ئۇرت تاغ بېسىپ تۇرار كورۇك كەڭگىمىزدە...
گۇنا يوقكى جان تاشقان قەيسەرلىرىمىزدە،
ئازاتلىقنىڭ نۇرىن چاچقان مۇگدەك قەلبىمىزگە...
ھەممە كەپنىڭ تۇگۇچى بىر چىقىش يوللار يوق،
بىزدە ئۇچار قانات بومبا يوق ھەتتا بىر ئوق...
ھۇررا دەپ، ئارا - كوجەك بىلەن شەر ئاللاردا،
ئەۋداتلىرىڭ ۋا دەرىخا ئېيتقان خۇددى توق.
شۇنىڭ ئۇچۇن يانغان چىراق جايىدا ئۇچۇپ،
قەيسەرلەرنىڭ چاچقان ئوتى ئۇچقۇنداپ قالغان...
بىر كۈن كېلەر يالقۇنلۇنۇپ ئوتلارنى پۇرقۇپ!...
ئوت قويايلى! سوۋۇپ كەتكەن ئارزۇلۇق ئويغا،
ئۇخشاپ قالغان خەلقىمىز تا، ۋۇكاچلاپ قويغا.
كىم ھايدىسا باش كوتەرمەي ماگىدۇ ئوتلاپ،
قۇربان بەرسە قايىنماي قولدار قىلغان تويغا...

يا مەسلىھەت

كوزۇڭچە ئاشۇرۇپ بالخانلىق قىلىپ،
كەتسە گەر ماختاپ كىم ھەزەر قىل - ھەزەر!..
ئامما سەن سەۋرەڭنى تاغدەك ئېغىر قىل!
ھالقىغان كېيىدىن توختاشقا قەدەر.
ھېچ قاچان تارىختا بولمىغان ئىكەن،
چىن ماختاش كوزۇڭچە جاۋاراشمىغانكەن.
كارامەت ئەھلىسى يېقىملىق سايراپ،
ۋۇرەكنى ئىكەگدەپ غاجىراشمىغانكەن.
ئادەمنىڭ ئەكسىسى ھېچىيىپ تۇرار،
ئالدىڭدا يورغىلاپ كوكلۇك ئوۋلاشقا.

ئورۇلۇپ ئۇ تۇرار دۇشمەنلىرىڭگە، -
بارىڭنى يامانلاپ قوقۇم دۇكلاشقا...
يەنە كېپ ئالدىڭغا ئەپچىل ئايناقلاپ،
دىلىڭغا كېلىدۇ قاماق سېلىشقا.
قانداقتۇ بىر مەنپىيەت كوزلىمىسە ئۇ،
كۇچۇكلاپ كەتمەيدۇ يېقىپ قىلىشقا.
ماختىغان بولۇپ ئۇ، ئىچىدە تىللايدۇ،
ئۇ كەپلەر ئەسترىن پەرىق ئەتكىن دوستۇم!
سەزگۇرلۇك قانچىلىك شەمشەرلەنسىلا،
ئايرىيسەن ئەركەك يا، چىشى كەپنى، ئۇققىن!...
يا مەسلەت ئويلاپ بىز كورۇپقۇ باقساق،
تەستىقلەپ قالىمىز توغرا - خوپ تاپساق.
خومەيلىك ھەر كىمدە ئازدۇر - كوپ بولار،
بەكمۇ سەت بېخەستە قالمايلى ئاقساپ.
ئالەم ھازىر ھارامغۇ؟! - ئاھ! نەيلەرمىز؟!...

كىم تۈزەيدۇ - كىم؟

ئوغۇل بالا ھۇجۇمچىكەندە،
قىز باللار مۇداپىيەدە.
مۇھەببەتنىڭ ئەلانچىسىمۇ،
بۇ زاماندا ھەممە تەڭكەندە.
ئېغىر ئىشلار ئوغۇل زىممىدە،
ئىنچىق ئىشلار قىزلار ئىلكىدە.
ھايات تەلەپ مۇنامىسىدىن،
كىتابى يوق بار قانۇن قائىدە.
قەلبلەردە پولات ئابىدە.
جاھان ئەھلى ئەقىللىق پىكىر -
ئوي ۋۇگرىتىپ ئورتاق تاپقاندە ...
شۇنداق تۇرۇپ تېچلىق يېپشماس،
يەر چوڭ قازاندا پۇرچوغى پىشماس.
مىڭ - مىڭ خىل تىلدا، نەچچە خىل دىندا، -
بولۇۋېلىشىپ پەقەت پىتىشماس.
توۋۋا دەيمەن، توۋۋا - توۋۋا ھە!...
يەڭ دېسە يەپ ئوزى، دېمەس كە!
شۇنداق ئېكەن نە خۇدا، نە پەيغەمبەر،
ھاياتنى تۈزەلمەي كېتەرمۇ - زە؟...

نېمىشكە شۇنداق

جاھاننى تۇمان باستى، يېقىننى كورەلمەيمەن،
دوست بىزگە تېپىلماسكەن چوشۇنۇپ ۋۇرەلمەيمەن.
كۇنگە يېغىن ياغدى، ئاق - قارا دەلەلمەيمەن،
جاھانغا ئوگەيمۇ بىز دوستلۇقنى تىلەلمەيمەن.
ھايۋانى باغ ھەممنى دوست قىلىپ ئوتىدىكەن،
بىز ئادەم نېمىشكىدۇ ھامان قەس ئوتىمىزكەن؟!.

سۇلايمان ۋە مېھمان

رىۋايەت قىلىنىشىچە، بىر كىشى سۇلايمەن پەيغەمبەرنىڭ ئويىگە مېھمان بولۇپ كەپتۇ. سۇلايمان مېھماننىڭ ئالدىغا ئويىدە بارىنى - يەنى قېتىپ قالغان نان بىلەن تۇز ئېلىپ چىقىپ قويىدى. مېھمان دەستۇرخاندىكى قاتقان ناننى كورۇپ: «كاشكى، بىر ئاز پىشلاق بولسىكەن»، دېدى. سۇلايمان ئىرغىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، بازارغا باردى ۋە پىشلاق ئەكىلىپ مېھماننىڭ ئالدىغا قويىدى. مېھمان نان بىلەن پىشلاقنى يەپ بولغاچ، «ئەلھەمدۇلىللاھ، خەيرىياتكى، خۇدايى تائاللا مېنىڭ قىسمىتىمگە چىدام ۋە قانائەتنى ئاتا قىلغان»، دېدى. بۇ سوزنى ئاڭلىغان سۇلايمان: «ئەگەر خۇدانىڭ بەرگىنىگە قانائەت قىلغىنىڭدا، مېنى بازارغا ئەۋەتمىگەن بولار ئىدىڭ»، - دېدى.

مېھمان ۋە ئوي ئېگىسى

كوڧالىق بىر كىشىنىڭ ئويىگە مېھمان كەلدى. ئوي ئېگىسى كېلىننى چاقىرىپ ئۇنىڭغا: «مېھمانغا شىرىنلىكلەرنى كەلتۇرۇڭ!»، - دەپ بۇيرۇپتۇ. كېلىن، ھەسەل تۇگەپ قالغان ئىدى، دەيدۇ. ئوي ئېگىسى كېلىنىگە قاراپ: «ئۇنداق بولسا، مېھمانغا ئېپەك كورپىلەردىن ئورۇن سېلىپ بېرىڭ، ئۇ يېتىپ ئۇخلىسۇن» - دېدى.
مېھمان ئاچ ئىدى، ئۇ ئوي ئېگىسىگە قاراپ: «ئاخىر ئېپەك كورپىدە يېتىشتىن ئاۋال بىر پارچە پىشلاق بەرسەڭچۇ...» ئوي ئېگىسى: «كەچكى تاماق ھەر خىل كېسەللىكلەرگە سەۋەپچى بولىدۇ. مەن ئاپەت كېلىشنى ۋە بالاغا قېلىشنى خالىمايمەن».
بىچارە مېھمان شۇ كېچىسى ئاچ يېتىپ قالدى ۋە ئەتىكەن تۇرۇپ، ئوي ئېگىسىگە لەنەتلەر ئوقۇپ كېتىپ قالدى.

ئەڭ بۈيۈك ھوزۇر

ھارۇن ئار - راشىد (786 - 809 - يىللىرى ياشىغان ئەرەپ خەلىپىسى) ئوز ۋەزىرى ۋائىفار ۋە ئوزىنىڭ ئەڭ يېقىن خىزمەتچىسى بىلەن سوھبەتلىشىپ ئولتارغان ئىدى. كەپتىن - كەپ چىقىپ ۋائىفار ھارۇندىن:
- نېمىدىن ئەڭ كوپ ھوزۇرلىنىسىز؟ - دەپ سورىدى. ھارۇن ئار - رەشىد شۇنداق جاۋاپ بەردى:
- مەن ئەڭ نەپىس كىيىملەرنى كىيدىم، لەززەتلىك تائاملارنى يېدىم،

كىچىك ھېكايىلەر

ئەڭ نادىر شەربەتلەرنى ئىچتىم، ئەندى بۇلارنىڭ ھېچ بىرى مېنى ھوزۇرلەندۇرمەيدۇ. ئومرۇمنىڭ شۇ دەۋرىدە ساپ، تازا ھاۋادا نەپەس ئېلىش، بىر پىيالە سۇپ - سۈزۈك ۋە مۇزدەك سۇ ئىچىش ۋە بالا - چاقىلىرىمنىڭ ئەتراپىدا كۇڭكۇر - مۇڭكۇر قىلىپ ۋۇگرەپ ۋۇرۇشلىرىنى كورۇش ئەڭ بۈيۈك ھوزۇرلىنىشتۇر.
شۇنىڭدىن كېيىن ھارۇن ۋائىفارغىمۇ شۇنداق سوئال بەردى، ۋائىفار مۇنداق دېدى:
- مەرھەمەت قىلىپ بەرگەن بېغىڭىزدا ئومۇر كەچۇرۇش مەن ئۇچۇن ئەڭ بۈيۈك ھوزۇرلىنىشتۇر.
ۋائىفارنىڭ جاۋابىنى تىڭشىغاندىن كېيىن ھارۇن ئار - رەشىد سوھبەتلىشىپ ئولتارغان ئەڭ يېقىن خىزمەتچىسىگىمۇ خۇددى شۇنداق سوئال بەردى. خىزمەتچىسى مۇنداق جاۋاپ بەردى:
- مېنىڭ ھوزۇرلىنىدىغىنىم سىلەرنىڭكىدىن تامامەن باشقىچەدۇر. ئەندى قانداق ھوزۇرلىنىش دەمسىز؟ مانا تىڭشاڭ، دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىڭ. ۋىتىم - يېسىرلارغا، مۇھتاجلارغا قولدىن كەلگىنىچە ياردەم بېرىش، ئۇمۇمەن، ھەممىگە ياخشىلىق قىلىش مەن ئۇچۇن ئەڭ بۈيۈك ھوزۇرلىنىشتۇر. بۇ ھوزۇر خەلق كوڭلىگە نەقىشلەنگەن، شائىرلار تەرىپىدىن ماقتالغان، ھەممىگە ماقۇل ۋە مەقبۇل (يېقىملىق) بولغان ئەڭ بۈيۈك ھوزۇرلىنىشتۇر.
ھارۇن ئار - رەشىد خىزمەتچىنىڭ سوزلىرىنى تىڭشىغاچ، ئورنىدىن تۇرۇپ ۋائىفارغا:
- بۇگۇنكى سوھبىتىمىز يېتىدۇ، كېتەيلى، بۇ خىزمەتچىم ھەق سوزلىرى بىلەن مېنىمۇ، سېنىمۇ مەغلۇپ قىلدى، - دېدى.

بۇزۇرجمېھر

بىر توپ ھىند ئالىملىرى بىر مەجلىستە ئانۇشىرۋاننىڭ (6 - ئەسىردە ئوتكەن ئىران شاھى) مەشھۇر دانىشمەن ۋەزىرى بۇزۇرجمېھرنىڭ كامالىتىنى تەرىپلەپ، ئۇنىڭدىن بارى - يوقى بىر ئەيىپتىن باشقا ئەيىپ تاپالمىدى: بۇزۇرجمېھر بىر مەسىلە توغرىلىق سوزلىگەندە، توختاپ - توختاپ، بىر ئاز ئويلاپ ئاندىن سوزىنى داۋاملاشتۇراتتى. ئۇنىڭ بۇ ئىشى تىڭشىغۇچىلارنىڭ خېلە ۋاقتىنى ئالاتتى.
بۇزۇرجمېھر ھىند ئالىملىرى تەرىپىدىن ئوزىگە قويۇلغان مانا شۇ بىر ئەيىپنى ئاڭلاپ، مۇنداق دېدى:
- ئاۋال «نېمىنى سوزلىسەمكىن؟» دەپ ئويلىغاندىن كېيىن سوزلەش - «بۇ بىمەنا سوزلىرىنى نېمىشكە سوزلىدىم؟» دەپ پۇشايمان قىلىشتىن كورە ياخشىراقتۇر. بېيىت:
ئويلىماستىن سوزلىمە، ساقلاپ ئوزەڭنى سوزلىگىن.
ياخشى ئويلاپ، ئاندىن سوزلە، تېز ئالدىراقسانلىق قىلمىغىن.

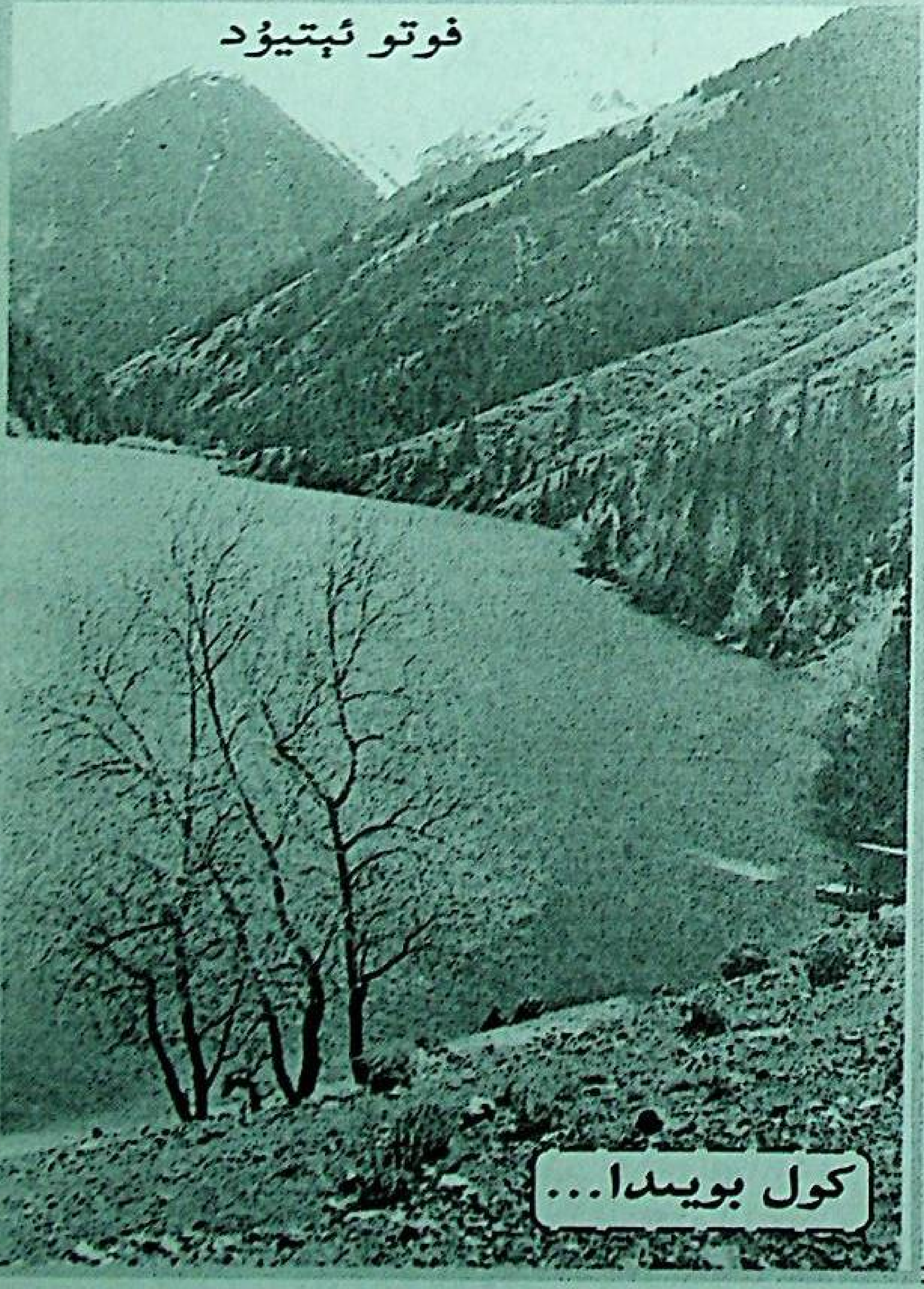

تىبەتنىڭ مۇستەقىللىقى تەرەپدارلىرىنىڭ تىنچلىق نامايىشى ئىشتىراكچىلىرى قولغا ئېلىندى

خىتاينىڭ ساقچى ئورۇنلىرى خ خ ج تىبەت ئاۋتونوم رايونىنىڭ پايتەختى لاخاسىدا كام دېگەندە، ئۈچ چەت ئەللىك تۇرىستنى ۋە ئۈچ تىبەتلىكنى قولغا ئالدى، دەپ خەۋەر قىلدى يېقىندا لوندوندا ئورۇنلاشقان تىبەت ئەخبارات تارمىقى.

نامايىشچىلار دالاي لامالارنىڭ قېدىمىي سارىيى پوتالا يېنىدا تىبەت بايرىقىنى تۇتۇپ تۇرغانلىقى ۋە تىبەتنىڭ مۇستەقىللىقى توغرىلىق شارلارنى ۋاقىرىغانلىقى ئۇلارنى قولغا ئېلىشنىڭ سەۋەبى بولغان. تىنچلىق نامايىش بارى - يوقى بىر نەچچە مىنۇتلا داۋام قىلغان، چۈنكى بىخەتەرلىك خادىملىرى ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئىشتىراكچىلىرىنى دەرھال تۇتقان ئىدى. تىبەت ئەخبارات تارمىقى 12 - ئۆكتەبىرگىچە بۇ ئادەملەرنىڭ تېخىچە قاماقتا ياتامدۇ - ياتمامدۇ، ئۇلارغا ئەيىپ قويۇلغان ياكى قويۇلمىغانلىقى توغرىلىق مەلۇمات ئالالمىغان. ھازىرچە شۇنداقلا تىبەتلىكلەرنىڭ ئىسىملىرى ۋە تۇرىستلارنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكى نامەلۇم.

خىتاي ئىلگىرىكىدەكلا تىبەتتە ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر ياشايدىغان باشقا چېگرادىش رايونلاردا «تۇراقلىقنى» تۇتۇپ تۇرۇش ئۈچۈن ئاكتىپ ھەرىكەت قىلماقتا. باشقا پىكىر قىلىشنى تىنچلىق يولىدا ئىپادىلەش (تىبەت بايرىقىنى نامايىش قىلىش، مۇستەقىللىق توغرىلىق شارلار ۋە ھاكازىلار) خىتاي ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى تەرىپىدىن «ۋەتەننى پارچىلاشقا» قارىتىلغان دولەت بىخەتەرلىكىگە خەۋپ سېلىشتە قارشى تۇرۇش ۋە خىتاي جىنايى قانۇنىدىكى شۇنداق جىنايەت بىلەن جازالىنىدۇ. مۇنداق جىنايەتلەر ئۈچۈن كۆرۈلىدىغان جازا مەجبۇرىي ئەمگەك لاگېرلىرىدا «ياخشىلاش-تەربىيىلەش» ياكى تۈرمە جازاسى بولۇشى مۇمكىن.

خىتاي كوممۇنىستلىرى تەرىپىدىن تەقىپلەش نەتىجىسىدە 1959 - يىلى خ خ ج دىن قېچىشقا مەجبۇر بولغان تىبەت بۇددىزمىنىڭ روھىي لىدېرى دالاي لامىنى خ خ ج ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى تىبەتتە ئىسيان كۆتىرىشكە نىسبەتەن كۈچ - كۈچلەۋاتقانلىقتا ئەيىپلىمەكتە. بىيىل سېنتەبىرنىڭ بېشىدا تىبەت ئاۋتونوم رايونىدا بولۇپ ئۆتكەن 6 - پارتىيە كونگرېسىدا پارتىيە كاتىپى گۇئو كىنلوڭ «دالاي لاما گۇرۇھى ئۆزىنىڭ خەلق ئارا پائالىيىتىنى ۋە شۇنداقلا ئۆزىنىڭ رېگيوندىكى ئىچكى ئاكتىپلىقىنى كۈچەيتتى، ئۇ ئىسيان كۆتىرىشكە ۋە ۋەيرانچىلىققا كۈچ - كۈچلەشكە قارىتىلغان»، - دەپ بىلدۈردى.

ئاخىرقى ۋاقىتلاردا يەرلىك ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى چەت ئەللىك تۇرىستلارغا مۇناسىۋەتلىك يول - يورۇقلارنى ئورۇنلاش ئۈچۈن نازارەتنى كۈچەيتتى. چەت ئەللىك تۇرىستلارغا تىبەت ئاۋتونوم رايونىدا پەقەتلا تۇرىستىك توپلار تەركىۋىدە بولۇش رەسمىي رۇخسەت قىلىنغان.

ئامېرىكىلىقلار كىمگە قارشى ئۇرۇشىۋاتىدۇ

ئاۋغانىستان ئاساسىي ئىجتىمائىي كۆرسەتكۈچلەرنى ھېسابقا ئالىدىغان «ئىنسان ئىختىدارىنىڭ تەرەققىيات ئىندېكسى» دەپ ئاتىلىدىغان ئۆلچەم بويىچە دۇنيادا ئاخىرقى ئورۇنلارنىڭ بىرىنى ئىگىلەيدۇ. بۇ توغرىلىق يېقىندا ب م ت دا ئېلان قىلىنغان ب م ت تەرەققىيات پروگراممىسىنىڭ دوكلادىدا تەكىتلىنىدۇ. 174 دولەتنىڭ تىزىمىدا ئاۋغانىستان 169 - ئورۇندا تۇرىدۇ.

«ئىنسان ئىختىدارىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش» ئولچىمىنى ھېسابلاشتا ئالىملار ئاھالىنىڭ جان بېشىغا چىقىپ ھېسابلىغاندا، كىرىم كۆرسەتكۈچلىرىنى، سالامەتلىكنى ساقلاش ۋە مائارىپ سىستېمىسىنىڭ سۈپىتىنى، شۇنداقلا ئومۇر كۆرۈش ئۇزۇنلۇقىنىڭ ئوتتۇرا دەرىجىسى كۆرسەتكۈچلىرىنى كومپلېكسلىق ھېسابقا ئالىدۇ. ب م ت تەرەققىيات دوكلادىدا كەلتۈرۈلگەن مەلۇماتلار ئاۋغانىستان ئاھالىسىنىڭ ئەھۋالىنىڭ ئىنتايىن ئېغىر ئىكەنلىكى توغرىلىق دالالەت بېرىدۇ.

مەسىلەن، جۈملىدىن، بۇ مەملىكەتتە ھايات كەچۈرۈش ئۇزۇنلۇقىنىڭ ئوتتۇرا ھېساپتىكى دەرىجىسى 40 ياش، دەپ كۆرسىتىلىدۇ مەزكۇر ھۆججەتتە. بۇنىڭدا ئاۋغان باللىرىنىڭ 26 پائىزى بەش ياشقا تولماي ئولۇپ كېتىدۇ. دۇنيانىڭ پەقەت ئۈچ مەملىكىتىدە - ئانگولىدا، نىگېردا ۋە سيېررا - لېئونېدا - بۇ رەقەم ئاۋغانىستاندىكىگە قارىغاندا تۆۋەن.

تەخمىنەن 64 پائىز ئاۋغانىستانلىق ساۋاتسىز، جۈملىدىن، 1999 - يىلى بۇ مەملىكەتتىكى باللارنىڭ ئوچتىن بىرىدىن ئاز قىسمى مەكتەپتە ئوقۇغان، دەپ تەكىتلىنىدۇ دوكلادتا.

ئۇنىڭدىن تاشقىرى، دوكلادتا ئېلان قىلىنغان مەلۇماتلارغا مۇۋاپىق، ئاۋغانىستان ئاھالىسىنىڭ 70 پائىزىغا يېقىنى تويغىچە تاماق يېمەيدۇ ۋە ئاۋغانىستان ئاھالىسىنىڭ ئارانلا 13 پائىزى ئىچىملىك سۇ مەنبەلىرىدىن ئەركىن پايدىلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە.

خەلق مۇھاجىرەتتە

پەقەت موسكۋادىلا 10 مىڭ ئاۋغان قاچقىنى ياشايدۇ - ئۇلار يۇرىستلار، تىببىي خادىملار، ئىختىساتچىلار. سانكت - پېتېربۇرگدا ئۇلار 2 مىڭ، 30 مىڭ قاچاق تاجىكىستاندا. ھەممىسى بولۇپ سابىق س س س ر ئەللىرىدە 300 مىڭغا يېقىن ئاۋغان ياشايدۇ. ئىراندا 3 مىللىون ۋە پاكىستاندا 2 مىللىون ئاۋغان ياشايدۇ.

ئۇساما بىن لادىن بىلدۈرۈشىنىڭ تولۇق مەتنى

ئۇساما بىن لادىن كاتار تېلېۋىدىنىيەسىنىڭ پاپىرا كانالى بويىچە تۆۋەندىكى بىلدۈرۈش بىلەن سۆزگە چىققان:

«قۇدرەتلىك ئۇلۇغ ئاللاھ ئامېرىكىنىڭ ئەڭ نازۇك جايلىرىنىڭ بىرىگە زەربە بەردى. ئۇنىڭ ئەڭ ھەشەمەتلىك بىنالىرى يوقىتىلدى. ئاللاغا تەشەككۈر. ئامېرىكا شىمالدىن جەنۇبقىچە ۋە شەرقتىن غەربكىچە دەھشەت ئاستىدا قالدى. بىز باشتىن كەچۈرگۈچىلىكنى ئامېرىكىنىڭ باشتىن كەچۈرگۈۋاتقانلىقى ئۈچۈن، ئاللاغا تەشەككۈر.

بىزنىڭ مىللەت 80 يىلدىن بۇيان دەھشەت ۋە ئادالەتسىزلىك ئاستىدا ئازاپ چەكتى، لېكىن ئاللاھ ئامېرىكىنى ۋەيران قىلىشقا مۇسۇلمانلارنىڭ ئەڭ ئالدىنقى ئوردىدىكى بولغان بىر توپ مۇسۇلماننى دۇنياغا كەلتۈردى. بۇلارنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ئاسمانلاردا بولىدۇ، پەقەت ئاللاھلا ئۇلارنى ئاسمانلاردا ئىبلىس كۆرەلەيدۇ.

بىز كۆرۈشمەكتىمىز، بىز يەلەستىندا ۋە باشقا مۇسۇلمان ئەللىرىدە ئازاپ چەككەن ۋە چېكىۋاتقان ئادەملەرنى ئۈچۈن كۆرۈشۋاتىمىز. ئىراقتا گۇناسىز ئادەملەرنى ئۆلتەرمەكتە. بىز ھەر كۈنى رامالىلدا، رافاختا، بېيت - جالدا ئىسرائىل تانكىلىرىنى كورىۋاتىمىز، لېكىن ھېچ كىم ھېچ قاچان بۇ توغرىلىق ئېغىز ئاچمايدۇ، بىز بۇ ۋە ئەسكەر ئەۋەتتەتتىشنى رەسمىي بىلدۈرگەندىن كېيىن، ھەر بىر مۇسۇلمان ئۆز دىنى ئۈچۈن كۈرەش قىلىشى لازىم.

ياپونىيىدە يۈز مىڭلىغان ئادەملەر ھالاك بولدى (خىروسىما ئاتوم بومبىسى تاشلانغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ) ۋە ئۇلار بۇنى جىنايەت دەپ ھېسابلىمىدى. ئىراقتا باللار ھالاك بولماقتا، ئۇلار بۇنىمۇ تېررورلۇق ھەرىكەت دەپ ئاتىمايدۇ.

مەن ئۇلارغا شۇنى ئېيتىمەنكى، بۇ ۋاقىئەلەرنىڭ ھەممىسى دۇنيانى ئىككى لاگېرغا بولۇۋەتتى: ئېتىقات بار لاگېرغا ۋە يوق لاگېرغا. ئاللاھ بىزنى ئۇلاردىن ھىمايە قىلسۇن. ھەر بىر مۇسۇلمان ئۆز دىنىنى ھىمايە قىلىشقا ئاتلىنىشى لازىم. مۇھەممەد يېرىم ئارىلى ئۈستىدە ئۆزگىرىشلەر شامىلى چىقماقتا، دۇنيا بىزگە يار بولسۇن.

ئامېرىكىغا تۇختىلىدىغان بولساق، مەن ئامېرىكا خەلقىگە ئىككى ئېغىز سۆز قىلماقچىمەن: ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، پالەستىن يېرىدە تىنچلىق ئورنىتىلمىغىچە ۋە مۇھەممەدنىڭ يېرىدىن ئەسكەرلەر چىقىپ كەتمىگىچە ئامېرىكىلىقلار ھېچ قاچان ئۆزلىرىنى بىخەتەر ھىس قىلمايدۇ.

ئاللاھ ئۇلۇغ ۋە ئىسلامغا شان - شەرەپ».

ئادەملەرنىڭ ئامىغا بىر ئېغىزمۇ قوللاپ - قۇۋۋەتلەش سۆزىنى ئاڭلىمىدۇق. بىرمۇ ھوكۇمەت بۇ توغرىلىق سۆز قىلمايدۇ. لېكىن ئامېرىكىدا بەختسىزلىك ھادىسە يۈز بەرگەندە، پۈتكۈل دۇنيا ۋاقىراپ كەتتى، پۈتكۈل دۇنيا كوردى ۋە پۈتكۈل دۇنيا ئوچ ئېلىشنى خالىدى.

پرېزىدېنت بۇش رەھبەرلىكىدىكى ئامېرىكىدىكى سىياسەتچىلەر بىزگە قارشى ئۇرۇش باشلىغانلىقىنى

«قوشما شتاتلار ئۇرۇشقا تەييار ئەمەس»، - دەپ بىلدۈردى بىن لادىنىنىڭ دادىسىنىڭ بۇرادىرى ئا ق ش ستراتېگىيەلىك تەتقىقاتلار مەركىزىنىڭ چوڭ مەسلىھەتچىسى ئارنو دې بورگراۋ

ئۆز ۋاقتىدا بىن لادىنىنىڭ دادىسىنىڭ ياخشى تونۇشلىرىدىن بولغان جانابىي ئارنو دې بورگراۋ «ئىنتىقام ئۇرۇشى» باشلىنىشى ئالدىدا غەيرىي - رەسمىي سەپەر بىلەن پاكىستاندا بولغان ئىدى. ئا ق ش ستراتېگىيەلىك تەتقىقاتلار مەركىزىنىڭ چوڭ مەسلىھەتچىسى كونا تونۇشلىقىدىن پايدىلىنىپ ئۇساما بىن لادىن بىلەن ئۇچرىشىشنى خالىغانلىقىنى بىلدۈرگەن. لېكىن «تالىپلار» ھەرىكىتىنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى موللا ئومار بىلەن تېلېفون ئارقىلىق سۆزلەشكەندە، ئېيتماقچى، ئۇ بىرىنچى نومۇرلۇق تېررورىستنىڭ كۈيوغۇلى بولىدۇ، دې بورگراۋ جاناپلىرىغا بىن لادىن بىلەن ھەر قانداق ئالاقە قىلىشقا رۇخسەت قىلىنمىغان. بۇنىڭ سەۋەۋى ئاددى - ھازىرقى ۋاقىتتا ئۇنىڭ قەيەردىلىكىنى ھېچ كىم بىلمەيدۇ.

دې بورگراۋنىڭ بىلدۈرۈشىگە قارىغاندا، ئاق سارايىنىڭ، دولەت دېپارتامېنتىنىڭ رەھبەرلىكىنىڭ ۋە ستراتېگىيەلىك تەتقىقاتلار مەركىزى باشلىقىنىڭ ئاۋغانىستان تېررىتورىيەسىدە ۋۇرگۈزۈلۈۋاتقان ئۇرۇش ھەرىكەتلىرى ئۈچۈن ئامېرىكىغا يېڭى تېررورلۇق زەربە بېرىلىش خوۋۇپى بار ئىكەنلىكىدىن جىددىي تەشۋىشى مەۋجۇت. بۇ قېتىم - بىولوگىيەلىك قورال بىلەن ھۇجۇم قىلىنىدۇ، ئۇ تېررورىستلارنىڭ پاكىستاندىكى ئارسېناللىرىدا بار ئىكەن. بۇنداق ھالدا قوشما شتاتلار، ئارنو دې بورگراۋنىڭ تەكىتلىشىگە قارىغاندا، ۋاقەلەرنىڭ مۇنداق بولۇشىغا تەييار ئەمەس. بۇنىڭدىن بىر ۋىل ئىلگىرى ئا ق ش ستراتېگىيەلىك تەتقىقاتلار مەركىزى ھەربىيلەر بىلەن بىرلىشىپ مەشقلەرنى ئوتكۈزگەن، ئۇنىڭدا بىولوگىيەلىك ھۇجۇم - بەزگەك ئاغرىقىنىڭ مىكروبلىرىنى چېچىش تەخلىدى قىلىنغان ئىدى. ئۇنىڭ نەتىجىسىدە شەرتلىك ئولگەن 150 ئامېرىكىلىق پەيدا بولدى. مۇنداق تەجرىبىدىن كوڭلى قېلىپ، ئۇلار «ئۆزلىرىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ»، مەشقلەرنى توختىتىشقا مەجبۇر بولغان ئىدى. بۇ فاكت، ئارنو دې بورگراۋنىڭ پىكرىچە، مەملىكەتنىڭ ھەربىي ئىختىدارىنى گومان ئاستىغا قويىدۇ، ئەندى بىن لادىنىنىڭ ئارمىيەسى بولسا مۇنداق ئاجىزلىقتىن چوقۇم پايدىلىنىدۇ.

شۇنداقلا مەسلىھەتچى دې بورگراۋ ھەتتا دۇنيادىكى ئەڭ ئاساسىي تېررورىستنى يوقىتىش مۇمكىن بولغان تەغدىردىمۇ، بۇ ھال قېلىپلاشقان ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتەلمەيدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. ئۇ ئا ق ش ئىشلەپ چىققان تېررورىزمغا قارشى كۆرىشىش بويىچە ئۇزاق مۇددەتلىك پروگراممىدا، بارلىق ناتو ئەللىرىنى ۋە چوقۇم روسسىيەنى جەلىپ قىلىش بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى كېرەك، دەپ ھېساپلايدۇ. (روسسىيە، كوپلىگەن ئامېرىكا ئېكسپېرتلىرىنىڭ ۋە شۇ جۈملىدىن ئارنو دې بورگراۋنىڭ تەخمىن قىلىشىچە، يېقىن كېلەچەكتە چوقۇم ناتوغا ئەزا بولىدۇ). تېررورىزمغا قارشى كۆرىشىش بويىچە ئۇزاق مۇددەتلىك پروگراممىنى ئىشلەپ چىقىشتا ۋە ئەڭ مۇھىمى، ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا ئا ق ش، ئۇلۇق برىتانىيە ۋە باشقا ئەللەرنىڭ شېرىكلىرى بولۇپ مەركىزىي ئاسىيە دولەتلىرىمۇ ھەرىكەت قىلىشى كېرەك. لېكىن، م د ھ ژۇرنالىستلىرى بىلەن بولغان ئۇچرىشىشتا ئا ق ش دولەت كاتىۋى كولىن پاۋېل مەركىزىي ئاسىيە ئەللىرىدىكى ۋەزىيەت تولۇق دەرىجىدە ئېنىق ئەمەس، دەپ بىلدۈردى. ئۇنىڭ پىكرىچە، نەق ئەينە شۇ «تالىپلار» ھەرىكىتىنىڭ تەسىرى ئۆزبەكىستان، تاجىكىستان، قازاقىستان ۋە قىرغىزىستان ئوخشاش ئەللەردە دېموكراتىيەلەشتۈرۈش جەريانىغا توسالغۇلۇق قىلماقتا.

ئا ق ش ستراتېگىيەلىك تەتقىقاتلار مەركىزىنىڭ چوڭ مەسلىھەتچىسى دې بورگراۋ جاناپلىرى سۆزىنىڭ ئاخىرىدا پاكىستاندىكى سىياسىي ۋەزىيەتكە باغلىق ئۆزىنىڭ جىددىي تەشۋىشلىنىدىغانلىقىنى ئىزھار قىلغان. ئۇنىڭ پىكرىچە، بۇ مەملىكەتتە ھەر قانداق ۋاقىتتا ھەربىي دولەت ئۆزگىرىشى بولۇشى ئېھتىمال. ھازىرقى پاكىستان - بۇ ئۈچ تۈززۈم مەملىكىتى. ھاكىمىيەتنى ھەربىيلەر نازارەت قىلىدۇ - ئۇلارنىڭ 40 پائىزى - ئىسلام فۇندامېنتالىستلىرى، دىنىي ھەرىكەتلەر ۋە ئى س ئائا تەشكىلاتى. ئارنو دې بورگراۋ پاكىستاندا دولەت ئۆزگىرىشى يۈز بەرگەن تەغدىردە ئاۋغانىستاننىڭ قۇدرەتلىك ئىتتىپاقدىشى پەيدا بولۇشى مۇمكىن. ئۇ چاغدا ھازىرقى يەرلىك ئۇرۇش ھەرىكەتلىرى مەركىزىي ئاسىيە ئەللىرى يونىلىشىدە تارقىلىشى مۇمكىن.

ۋاشىنگتون.

باش مۇھەررىر ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044 ئىبەك يولى كوچىسى 50 بىنا، 8 - قەۋەت، 813 - خانە

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - جاۋاپكەرلىكى چەكلەنگەن «ۋىسال» شىركىتى.
تىراژى 1500 زاكاز 9698

تېلېفون: 33 - 84 - 59

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, республиканская общественно-политическая газета, регистрационное свидетельство №603 -- Г. Выдано Министерством культуры, информации и общественного согласия Республики Казахстан 17 марта 1999 г.

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.